

אוצר פניני החסידות

עם
אוצרות
גאוני הדורות

בלק

מתורתו של אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זיע"א

התפלה שהיא בשמחה גדולה, בנדאי היא יותר חשוב ומקבל לפניו ית' יותר מהתפלה בעצבות ובכיה. ומשל ע"ז, פשעני שואל ומבקש ומתחנן לפני מלך בו"ד בבכיה גדולה, אעפ"כ אינו נותן לו אלא דבר מה. אבל פשהשר שואל ומסדר לפני המלך שבח המלך בשמחה גדולה ומגיל זה השבח מבקש גם בקשותו, אז נותן לו המלך מתנה מרבה מאד כמו שנותנים לשירות

(צוואת הריב"ש)

אוצר פניני החסידות:

א מגן אברהם | השרוד בעסקיו ונזכר בפרדה שעוד לא התפלל מנחה ומתפלל בחסך אגתחו בוקעת רקיעים.....

ב מאור ישמש | ע"י התכרות ואהבה בין הצדיקים בכהם לפעל נסים.....

ג מחשף הלבן | כ'לחה השור את ג'ק השדה' - רמז לשור אכל עשב' במעשה העגל.....

ג תפארת שלמה | עקר קדשת האדם היא בשמירת העינים.....

ג לקוטי שושנים | 'ממלי' - הטמין לו רמזו את מקום חנית ישראל.....

ד מהר"י מפעלזא | זקני מואב ומדון נטלו בידם סימן לבדק את בלעם האם שנה פחו למשה רבנו.....

ד עוד יוסף חי | לעשות קטנה או גדולה' - לקללם על ידי הזקרת והקטנת שמש מאות לאות.....

ה צרור המר | פרשת בלעם רמז ומוסר השכל לאדם לנצל כל ימיו ושנותיו בעבודת השם ולא לשקע בתענוגי העולם.....

ו ספר חסידים | מעשה טוב שיכל האדם להבין מדעתו שעליו לעשותו ולא עשהו נגנש על כך.....

ז ספר ציוני | מכאן יש ללמוד עד כמה מגיע פח המחשבה והראיה לטוב ולמוטב.....

ז פתוחי חותם | פחו של בלעם אשר בפיו אינו מגיע לכח הנשגב שיש לישראל בפייה.....

ח שפת אמת | בזנת הגוים היא לגרמיהו ואלו ישראל יש להם בעולמם רק עבודת ה' ומיד בקומם שבים לעבודת ה' בנוריות.....

ט אור החיים | הקב"ה שם בפיו בלעם מחיצה שתחוצץ בין טמאתו העצומה לדברי הקדשה שיעברו בפיו.....

ט לקוטי תורה | בני"מ ממשכים ע"י מעשיהם את מלכותו ית' שהיא 'אין מספר' - לגדר מספר.....

י אור החיים | בלעם בקש לעצמו את הדרגה העליונה ביותר שבמיתת הצדיקים.....

י יסוד צדיק | בלעם רצה להעלות את ישראל למעלה משורשם ועי"ז לעקרם חלילה.....

יא של"ה קדוש | רואה תשוקת ישראל לקנז המצוות שאין יכולים לקנזם לאחר הרבן ומתעלם מאי קיומו בפעל.....

יא ישמח ישראל | הקב"ה משקיף על פנימיות לבו של היהודי הנותרת תמיד זכה וזקנה - ומקבלו בתשובה באיזה מצב שיהיה.....

יב דעת משה | על הצדיקים לשמור על העם לכל באו לידי מקשול.....

יב אור התורה | 'אנו' - חכמה דקליפה המתנגד לבחינת 'עקב'.....

יג אור תורה | ראה שאין פתחיהו מכניין - שאינם מכונים לקנטר זה את זה בלמוד התורה.....

יג מאור ישמש | בזכות ששמרו עצמם מלהסתפל איש בעסקי חברו שמרם ה' מעינו של בלעם.....

יד אגרא דכלה | רמז נאה לדברי ספר הקנה שבזמן שהאב והאם עם הבנים אין עין הרע שולטת בהם.....

יד דברי יחזקאל | יש להשיגים שלא לכלבל את הצדיק ואז יוכל לנקות ולעורר את הקבוצות.....

יד אור החיים | ארבעה פרות צדיקים בישראל, א, הסובבים בין העם ב, העם בא אליהם, ג, לומדים רק לעצמם, ד, מחזיקים ידי ת"ח.....

טו אגרא דכלה | דלני' רמז תחשי תמוז ואב הדלים.....

טו חתם סופר | בראות בלעם את גדל קדשת ישראל קנה שהיותו והגדול מחברו יצרו גדול ממנו ויכשלו בבנות מואב.....

טז בת עין | 'אראנו ולא עתה' - כל פונתם במעשי העוה"ו הם רק בהקנה לעולם הבא.....

טז דברי יואל | ע"י שישאל קוראים בתורה את ברכות בלעם ויזקקים בהם שפע וברכה.....

יז קדשת לוי | על אף שחלקו בניהם יעקב ונשיאו את העוה"ו והעוה"ב יש לישראל טענה לקבל חלק בעוה"ו מחמת הצרות והאמות.....

יז לקוטי מוהר"ן | עצימת העינים כפסוק ראשון של קר"ש ובשכמלו"ו סגלה להתגברות על הרהורים רעים.....

יח נעם אלימלך | הלומד שלא לשמה נברא מהם גוף בלא נשמה וכאשר מתחבר לצדיק הלומד לשמה זוכה שיעלה את תורתו.....

יט סיפורי החסידות | הלומד לשמה נברא מהם גוף בלא נשמה וכאשר מתחבר לצדיק הלומד לשמה זוכה שיעלה את תורתו.....

כג יומא דהילולא | פרק מורחב על בעל האור החיים הקדוש זיע"א.....

אוצרות גאוני הדורות:

לח כלי יקר | דרגותיהם השונות של ישראל בהפירם מעשי שמים ופחדם מפרך.....

לח אהבת והונתן | הרצון להשתמש בכה היהודי העקרי שהוא בפה לפנות לאביו שבשמים.....

לט לב אהרן | החכמה האנושית אינה מחנכת את האדם אלא עמק התורה ומחשבתה.....

לט כלי יקר | גדל מעלת ישראל בקיים מצוות ד' שהקללה אינה יכולה להתפשט בהם.....

מא אהבת והונתן | הנישיון לבסל הגזרה ואימתי נתן לעשות זאת.....

מב קול אליהו | יש השתתפות מעשית ויש השתתפות ברצון ועשייה עצמה.....

מב משוף חכמה | הרצון להראות שהכל נעשה רק בידי 'תפרח הבורא'.....

מג גאר יוסף | התוכחה המיוחדת לכלעם שעשה כמעשה ההקמה ולא יכל לעמד מפניה מלפנת על תוכחת הבורא.....

מה כתב סופר | כשעושים ישראל רצונו של מקום הוא מגן עליהם מעל המזל.....

מו פנים יפות | בעבודת המדות זוכים להדבק במדותיו של הקב"ה כמעשה האבות המגנים עליהם.....

מז פתח האהל | שמי הברכות מרמזים הם על שמי התורות שנתבאר במקרא.....

מז חמדת ישראל | מצות ספה מוכיח שישאל מקימים מצוותיו.....

מח שם עולם | כל מצוה הנעשית על ידי האדם בזה העולם נוטעת לו נטיעה בגן עדן.....

מט פתוחי חותם | יודית ישראל היא להעלות הניצוצות גם בהיותם בלות ולכן אי אפשר לקללם.....

מט העמק דבר | פח התורה על ידי יושבי האלים להקריע.....

נ מעשי רבותינו.....

נג ספרי ויהלום | הארה חסידית מן הפרשה | מאמר ליומא דהילולא של בעל האור החיים הקדוש זיע"א.....

פְּרַשַׁת בַּלֵּק

שו"ת חתם סופר

רבי משה סופר זיע"א

על כל התורה בלה יש לנו עדות מאבותינו חוץ מפרשת בלעם שנודעה לנו אף ורק מפי הקב"ה, שהרי מנין ידעו ישראל ואפילו מש"ר את עצותיהם הנסתרות של בלק ובלעם

הנה אין לנו בכל התורה שום דבר שאין אבותנו בעצמנו עדי ראיה, חוץ מפרשת בלעם. כי כל מופת מצרים, מדבר, את הכל ראוי עינינו ונעשו לפני ס' רבוא, ולא נשאר אחד מכל ישראל בחוץ שלא ראה, חוץ למאן דאמר יתרו אחר מתן תורה בא, נשארו בגי משה מבחוץ, זולת זה לא נשאר אחד שלא ראה בעיניו, ואין האבות מנחילים שקר לבניהם, וזה כאלו ראינו בעינינו.

ואפילו חדוש עולם ומעשה נחש בגן עדן, והמבול והפלגה, כבר כתב רמב"ן בספר דרשות הרמב"ן, הרי אדם הראשון ראה עצמו יחידי בלי אב ואם, ומעשה גן עדן וגרושו דבר פה אל פה עם שם בן נח רבו של יעקב אבינו עליו השלום, כי בן חמשים היה יעקב כשמת שם, וקבל ממנו כל הנ"ל עם מעשה מבול והפלגה, והוא ספר לבניו, ועמקם שמע מלוי ואמר לבניו משה ואהרן, וכל הדור ההוא קבלו בן מאבותיהם, ובכל הדורות כל הנעשה לזמן זמנים הרי הוא כאלו נעשה בפניהם ממש ואי אפשר להכחיש וכו'.

נחזר להנ"ל. כל התורה בלה ראינו בעינינו חוץ מפרשת בלעם. מי הגיד לנו מה היה בין מלך מואב ובין קוסם אחד בלעם שבא אליו אל ארצו, ולמה בא ומי הביאו, ומי ידע שבנה מזבחות ושנצה לקלל ונהפך לברכה. מי בא בסדם. וישראל היו שרוים במדבר, ואם הם עמדו בארץ מואב ראש הפסגה וראו למטה אל המדבר למרחוק, מאין ידעו יושבי מדבר שמביטים עליהם מראש הקר הנה ושמןחשים עליהם, ואפילו משה רבנו עליו השלום לא ידע, ורק מפה הקדוש ברוך הוא יתברך שמו נכתבו הדברים, והנביא צונח (מיכה ו ה) 'זכר נא מה יעץ בלק וגו':

הענין מה שבלק חרד כל כך מפני בני ישראל עד ששלח אחרי בלעם, זה מרמז בהכתוב גופא, 'וירא בלק' – מה ראה – את כל אשר עשה ישראל 'לאמר' – הוא לשון אמירה ודבור, הינו מה שישאל עושים באמרי ודבורי פיהם בתורה ותפלה, ולכן יגור מואב מפני העם' – 'עם' הוא לשון קרירות מלשון גתלים עוממות, הינו גם מאותם שנתקרו מדרכי עבודת השם יתברך יראו ויפחדו (וראה דעת משה).

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי (כב ב)

מגן אברהם

רבי אברהם מטריסק זיע"א

השרוד בעסקיו ונזכר בחרדה שעוד לא התפלל מנחה ומתפלל בחטף אנתתו בוקעת קיעים / חרדת בלק ומואב היתה מבח התפלה של פשוטי עמך ישראל

כן בגמרא דסנהדרין (עב.) כנוס לצדיקים - נאה להם ונאה לעולם, דהינו פנ"ל.

והנה ידוע, שבזמן הזה שבאו על ישראל בלק ובלעם - הנה הדור ההוא עדה שלמה, שכבר מתו דור המדבר שנגזר עליהם וכו', והם היו מוכנים לבא לארץ ישראל, חוץ מאותן כ"ד אלה שמתו בדבר בלעם על ידי עצה של בנות מואב אחר כך. אבל מתחלה היו בלם קדשים - עדה שלמה, והנה ביניהם אהבה ורבה ואתנה ושלוש, ועל ידי כן נפלו לפניהם שני מלכי אמרי סיחון ועוג כנען - לפי שהיה שלום ואהבה ורבה ביניהם. כידוע שבימי אחאב המלך הגם שהיו עובדי עבודה זרה, ומפני השלום שהיה ביניהם כבשו כל המלחמות, ומכל שכן כאן בימי משה רבנו ע"ה שהיה שלום ביניהם, והיו קדשים - שמכל שכן שכל שונאיהם היו נופלים תחתם.

ונהו אמרו 'ינא בלק' - 'ינא' הוא לשון תבונה (כמו בראשית י"ב) 'ינא וינץ לקראתם', שדושהו חז"ל לשון התבוננות. ובאורו שהבין שכל אשר עשה ישראל והכו מלכים אדירים, היו בשביל 'לאמרי' - פרוש, כמו (דברים כ"ו) 'את ה' האמרת היום', שהוא לשון גדל אהבה ורעות, שהצלתן היה מפני תקף האהבה אשר ביניהם, על כן 'ינא מואב מפני העם'.

ויאמר מואב אל זקני מדן - שהגם שמעולם היו שונאים זה לזה, עשו שלום ביניהם לדמות אל ישראל עם הקדוש, כי הקלפה הולך אחר הקדשה בקוף בפני האדם. אכן באמת לשוא עמלו, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין עב.) כנוס לרשעים - אוי להם כו'. ואיתא בזהר הקדוש (משפטים צה.) שארי בחבורא וסימי בפרנדא, על כן ויאמר וגו' עתה ילחכו הקהל, באורו 'הקהל' דייקא, שמפני אשר הם נקהלים יחד באהבה ורבה - על כן ילחכו וגו' פלחף השור את ירק' וגו'.

וקמו שאמר אבא מארי זצוקלה"ה בשם הבעל שם טוב זצוקלה"ה, שגם זה האיש המטרד בעסקיו כל היום בשוקים וברחובות וכמעט ששוכח שיש בורא עולם, רק בעת שמגיע זמן תפלת מנחה עולה על זכרונו שהגיע זמן התפלה וגונח ונאנח בלבו בהתבוננות האריך שפנה כל היום בהכלי העולם, והוא רץ לסימטא אחת מן הצד ומתפלל מנחה, הגם שאינו יודע כלל מה הוא מדבר, עם כל זה גם זה חשוב ויגר מאד לפני הבורא ברוך הוא והאנחה שלו בוקעת קרעים, ולכן יראו בלק ומואב גם מאנשים האלו כי רב פתם מאד:

מאור ושמש

רבי קלונימוס קלמן עפשטיין זיע"א

ע"י התחברות ואהבה בין הצדיקים בכחם לפעל נסים ונפלאות / עדות בעל המאור ושמש על סוד שיח בין הר"א מליז'נסק זיע"א ואחיו הר"ז מאניפולי זיע"א

עקר הכל הוא התחברות ישראל שיהיה אהבה ואתנה ורעות ביניהם, והדבר הזה פועל ישועות גדולות ומסלק כל המקטרגים. כדכתיב (הושע ד י') 'תבור עצבים אפרים וגו' הנח לו'. וכן שמעתי מפי אדמו"ר בוצינא קדישא מו"ה אלימלך זצוק"ל כששאל אותו ביהוד הצדיק המפרסם בוצינא קדישא אחיו מו"ה משולם זושא זללה"ה, הייתי אז אצלם כששאל אותו בזה הלשון - אחי, למד לי זה שאתה הוא פועל נסים ונפלאות ומעשים נוראים, שאוכל גם כן לפעל כך. כלל הדברים בקצור שהשיב לו אדמו"ר, שהוא על ידי התחברות הצדיקים ואהבה ורעות ביניהם, על ידי כן נפעלים ונעשים כל הנסים וכל הפעולות והמעשים נוראים. והודה הצדיק הנ"ל לדבריו, ואמר בנדאי, כי זה עקר הכל. ואיתא גם

הנה כסה את עין הארץ (כב ה)

תפארת שלמה

רבי שלמה מרדומסק זיע"א

עקר קדשת האדם היא בשמירת העינים

וְכִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ. ידוע כי עקר הקדשה של האדם בשמירת העינים בחינת הראות, כמו שכתוב (בראשית לח כא) 'אִיִּה הַקֹּדֶשֶׁה הִיא בְּעֵינַיִם' - הקדשה הוא בעינים, לכן צריך שמירה מעלה מאד, כי הזק ראיה שמייה הזק (כבא בתרא ב:), רצה לומר שפוגם בשם י"ה פנוצ'ע.

ונזהו שכתוב 'וכסה את עין הארץ' - לשון כסות עינים, שראה בלק את בני ישראל ששומרים בחינת הראות. אבל אצל בלעם הרשע כתיב (להלן כד ד) 'נפל וגלו עינים', רצה לומר זאת הנפילה שלו, כי היה גלוי עינים, שלא שמר בחינת הראות כנ"ל:

והוא ישב ממלי (כב ה)

לקוטי שושנים

רבי שמשון מאוסטרופולי זיע"א

'ממלי' - הטמין לו ברמז את מקום חנינת ישראל

הִלָּצָה במרוצה. מה ששלח בלק לבלעם בן בעור' הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ והוא ישב ממלי, ופרש רש"י ז"ל 'ממלי' לשון פרייה כמו 'בשם ה' כי אמלים' (תהלים קיח ט). ואפשר לומר, 'ממלי' הוא זה, כי למעלה אמר, סוף הסדרא של חקת מסימת ייסעו בני ישראל ויחננו בערכות מואב מעבר לירדן ירחו' (לעיל כב א), וקתיב בתריה 'יניא בלק וגו', ושלח לבלעם 'הנה עם יצא ממצרים וגו' - ואם תרצה לידע חנינת באיזה מקום חונים, מפרש ממלי, ראשי תבות ממלי - מואב מעבר לירדן

פרוש בלחיקה אחת וכלי טרח ועמל, כי מפני התחברותם - נעשים להם נסים ונפלאות בלי טרח כלל, כנ"ל:

ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחך השור את ירק השדה (כב ד)

מחשף הלבן

רבי יעקב אביחצירא זיע"א

'כלחך השור את ירק השדה' - רמז ל'שור אכל עשב' במעשה העגל

מה שאמר 'כלחך השור', אפשר לרמוז, דהנה יש לתמה תמיהה גדולה על בלק ובלעם, שהיו חכמים להרע עד מאד וידעו בדיעה עליונה מקום אחיזתם, ומקום אחיזת בני ישראל ומשה רבנו עליו השלום, וידעו שמעלת ישראל גדולה ממעלתם, ומכל שכן משה רבנו עליו השלום, איך טח מהשכיל לבותם שרצו לקלל את ישראל, ואפלו יקללו אותם מהיכי תיתי שתועיל קללתם בהם, ועל מה סמכו ועל מה נשענו שרצו לקללם.

אָבָה הם חכמים להרע, וסמכו על מעשה העגל, שאין גדול מעון זה, וידעו שהתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, וידעו שאמר הקדוש ברוך הוא (שמות לב לד) 'וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם', ועל זה סמכו שיקללו אותם ותועיל בהם קללתם, שהרי יש לה מקום לשלט שהוא עון העגל. וזה נרמז במה שאמרו 'כלחך השור את ירק השדה', דקרי ביה 'כי לחך' השור את ירק השדה, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קו ט) 'וימירו את כבודם בתבנית שור אכל עשב', שהביאו לפני העגל עשב ואכלו, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה:

לא אוכל לעבר את פי ה' אלקי לעשות קטנה
או גדולה (כב י"ח)

י'ריחו, וזהו 'ישב', רצה לומר ישיבה ממש,
ישב הוא 'ממלי', ולכן כתיב חסר ו', וק"ל:

עוד יוסף חי

רבי יוסף חיים מבגדד זיע"א

'לעשות קטנה או גדולה' - לקלם על
ידי הזכרת והקטנת שמם מאות לאות

נראה לי בס"ד, דאיתא במסכת ע"ז דף י"ב,
תנו רבנן לא ישתה אדם מים בלילה
מפני סכנת שברורי, ואי צחי למשתי גימא
שברורי רורי רורי רורי רורי י', ופרש
רש"י ז"ל שד הממנה על מפת סגורים שמו
שברורי, וכששומע השד המעטת אותיות שמו
אות אחר אות בורח, עין שם. ונדוע מקלל
הן אתה שומע לאו, דאם יוסיפו באותיות
השם פעם אחר פעם, שמרבין אות אחר אות
מתגבר בעל השם.

והנה פאן אמר לו בלק לכה נא קבה לי את
העם הזה, וקבה הוא לשון המעטה,
וכמו שכתב באהלי יהודה (עור קב) קב לשון
מארה והמעטה על דרך לא קבה אל, עכ"ל,
וכן הוא בדברי חז"ל שאמרו (עירובין סב:)
משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי, והינו
קב רצה לומר מעט וכנזק בערוף ז"ל, על
כן יש לומר מה שאמר לו קבה לי את העם
הזה, רצה ממנו שיזכיר שמם בדרך המעטה
והקטנה, כמו שברירי הנזק לעיל שיזכיר שם
שברירי בדרך הקטנה, וכן פאן שיאמר שם
ישראל בדרך הקטנה, שהוא ישראל שרא"ל
רא"ל אל ל', ובזה יחלש כחם לפי דעתו,
כי כחו של אדם באותיות שמו.

ונה שאמר קבה לי את העם הזה - כלומר
תעשה הקטנה והמעטה בשמם שבזה
אתגבר עליהם, ואז מדבריו מוכן ממילא
להגביר את מואב על ידי שיזכיר שמם להפך,
שיאמר מ' מ' מ' מואב, שבזה יהיה
תגברת למואב.

ולכן אחר שאמר לו קבה לי את העם הזה,
שרמו לו שיזכיר שם ישראל בדרך
הקטנה והמעטה כמו ענין הזכרת שם שברורי

וילכו זקני מואב וזקני מדן וקסמים בידם (כב ו)

מהר"י מפעלזא

רבי יהושע מפעלזא זיע"א

זקני מואב ומדן נטלו בידם סימן
לבדק את בלעם האם שנה כחו למשה
רבנו

וילכו זקני מואב וזקני מדן וקסמים בידם.
פרש רש"י ז"ל, אם יבא עמנו בפעם
הזאת יש בו ממש ואם ידחנו אין בו תועלת,
לפיכך קשאמר להם לינו פה הלילה אמרו
אין בו תקנה, הניחוהו והלכו להם.

ויש להבין למה לקחו להם דוקא סימן זה.
ואפשר לומר, דרש"י ז"ל כתב לעיל
(פסוק ד), מה ראה מואב לטול עצה ממדן,
פיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג
העולם אמרו מנהיגם של אלו במדן נתגדל
נשאל מהם מה מדתו, אמרו להם אין כחו
אלא בפיו, אמרו אף אנו נבא עליהם באדם
שכחו בפיו.

ורפי זה ניחא, דמשה רבנו עליו השלום לא
היה צריך להכנה רבה כדי לדבר עם
ה' אלא בכל שעה שרצה נתנבא, כמו שאמר
(לעיל ט ח) 'עמדו ואשמעו וגו'', ולכן אמרו
זקני מדן, אם יבא עמנו בפעם הזאת -
פרוש מיד בלי הנהגה, יש בו ממש, דבזה
נדע שהוא דומה למשה, ואם ידחנו אפילו
מקצת - אין בו תועלת כי אינו ממש הגמת
משה. ומכל שכן קשאמר לינו פה הלילה,
שראו שאין נבואתו אלא בלילה, אמרו מעתה
אין בו תקנה - כי אינו דומה כלל למשה,
ולכן הניחוהו והלכו להם:

אָמר 'ויחבש את חמורו' (בראשית כב ג), ואָמרו רז"ל מִשְׁנַבְרָא הַעוֹלָם לֹא הָיָה אָדָם שֶׁחִבַּשׁ חֲמורוֹ כְּאַבְרָהָם. כִּי זֶה רָמַז עַל מֵה שֶׁאָמַר 'וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחַרְוֵן' (שם יב ה), לְפִי שֶׁאַבְרָהָם הָיָה הֵרָאשׁוֹן שֶׁנִּדְבַק עִם הַשָּׁם, וְגוֹמֵל נִפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד וְשֶׁעָבַד גּוֹפּוֹ וְתַאֲוֹתוֹ בְּשִׁבִיל כְּבוֹד הַשָּׁם, כְּאַמְרֵם ז"ל 'יֵשׁ אֶתֶד' (קהלת ד ח) זֶה אַבְרָהָם, וְדַתְיֵב 'אֶתֶד הָיָה אַבְרָהָם' (יחזקאל לג כד), 'גַּם בֵּן יָאָח אֵין לוֹ' (קהלת ד ח) כְּשֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (בראשית כב ב) 'קַח נָא אֶת בְּנֶךָ וְכוּ'.

אָבֵל בַּלְעָם הָיָה לְהַפֵּךְ, 'ויחבש את אֲתוֹ' (פסוק כא-לה) לְשֶׁעָבַד נִפְשׁוֹ וְלִגְבוֹר גּוֹפּוֹ. וְעַל זֶה 'ויחר אף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא' בְּדֶרֶךְ רָעָה. וְשִׁלַּח לוֹ מִלֶּאֱפֶי ה' מִלֶּאֱפֶי שֵׁל רַחֲמִים שֶׁלֹּא יִחַטֵּא וְיֵאבֵד. וְלֹא שֶׁתִּלְבּוֹ גַּם לְזֹאת, אָבֵל הוּא 'רֵכֵב עַל אֲתוֹ' וּמִשְׁעַבְדָּהּ בְּכָל מִינֵי קָשִׁי. 'שִׁנֵּי נִעְרִיו עֲמוּ', זֶה רָמַז עַל כַּחוֹתָיו הַגּוֹפְנִיּוֹת הַהוֹלְכוֹת עִמּוֹ וְהַמְנַגְּדוֹת לְנִפְשׁוֹ, לְפִי שֶׁהֵן מוֹנְעוֹת מִן הַמַּעֲוֹת. וְיִתְרָא הֶאֱתוֹן אֶת מִלֶּאֱפֶי ה' נֶצֶב בְּדֶרֶךְ לְהוֹרוֹת לְאָדָם הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר וְלִהְתָּרוֹת בּוֹ שֶׁיִּשׁוּב מִדְּרֹכּוֹ הַרְעָה. וְיִסְבֹּת זֶה נִטְתָּה הַנֶּפֶשׁ מִן הַדֶּרֶךְ הַרְעָה, וְיִתְרָא 'בְּשָׂדֶה', הוּא הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּרֹכּוֹ ה'. וְכִשְׂרָאָה זֶה הַרְשָׁע, 'וַיִּפֶּה אֶת הָאֲתוֹן' לְהַטְתָּה מִן הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה אֶל הַדֶּרֶךְ הַרְעָה.

וְכִשְׂרָאָה שֶׁלֹּא הוֹעִיל לוֹ, 'וַיַּעֲמֵד בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים', הַרְמַז בְּזֶה כִּי הָאָדָם יֵשׁ לוֹ ג' עוֹלָמוֹת, הָאֶתֶד בִּימֵי הַנְּעוּרוֹת, שֶׁאָז אָדָם הוֹלֵךְ אַחַר הַבְּלִי הַעוֹלָם, וְהַשְּׁנֵי בִימֵי הַבְּחֻרוֹת, שֶׁאָז כְּבָר יֵשׁ לוֹ עַל אִשָּׁה וּבָנִים, וְאֵין רְאוּי לוֹ לִילֵף אַחַר הַבְּלִי הַעוֹלָם כְּבָרְאשׁוֹנָה, וְהַשְּׁלִישִׁי בִימֵי הַזְקָנָה, שֶׁכְּבָר סָפוּ תַמּוֹ כַּחוֹתָיו, וְרְאוּי לְשׁוּב אֶל ה' וְלִהְיוֹת דְּבִק בּוֹ. וְהִנֵּה הַרְשָׁע כָּל יְמֵיו מְכֹאזְבִים, וְיִסָּף לְחַטֵּא בִימֵי הַזְקָנָה מִבִּימֵי הַנְּעוּרוֹת. וְלִכֵּן כִּנְגַד הַזְמַן שֶׁהָאָדָם הוֹלֵךְ אַחַר תַּאֲוֹתוֹ, וְכוֹבֵשׁ נִפְשׁוֹ וּמִשְׁעַבְדָּהּ בְּתַאֲוֹתָיו, אָמַר 'וַיִּחַבֵּשׁ בְּכַפְר' בִּימֵי הַנְּעוּרוֹת. 'ויחבש אתוֹ', רָמַז עַל נִפְשׁוֹ, וְאֵז 'וַיִּתְנַצֵּב מִלֶּאֱפֶי ה' לְשִׁטּוֹן לוֹ', שֶׁלֹּא יִלָּךְ

הַנֶּשֶׁל, לְזֶה אָמַר לוֹ בַלְעָם, דְּבָר זֶה שֶׁאֲתָהּ מִבְּקַשׁ מִמֶּנִּי 'לַעֲשׂוֹת קְטָנָה' – רְצוֹנוֹ לומר הַקְטָנָה בְּשִׁמְם כְּמוֹ שְׂבָרוּרִי, 'אוֹ גְדוּלָה' – רְצָה לומר הַגְדָּלָה בְּשִׁם מוֹאָב כְּדִי לְהַגְבִּיר אוֹתָם, 'לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת' בְּלִתי רְשׁוֹת ה' אֶלְקִי, דָּגַם בְּדָבָר זֶה צָרִיף אֲנִי לְטוֹל רְשׁוֹת מֵה' אֶלְקִי:

וַיִּגַּל ה' אֶת עֵינֵי בַלְעָם וַיֵּרָא אֶת מִלֶּאֱפֶי ה' וַיֵּצֵב בְּדֶרֶךְ וַחֲרָבוֹ שֶׁלֶפָה בְּיָדוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפְּיוֹ (כב לא)

צִרוֹר הַמּוֹר

רבי אברהם סבע זיע"א

פרשת בלעם רמז ומוסר השכל לאדם לנצל כל ימיו ושנותיו מבחורותיו ועד זקנותו בעבודת השם ולא לשקע בתענוגי העולם

כִּי זֶה רָמַז לְאָדָם הַחוּטָא, שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַתְרָה בּוֹ פַעַם שְׁלוֹשׁ עִם גְּבַר. וְאָמַר לוֹ 'רָאה נִתְתִּי לְפָנֶיךָ אֶת הַחַיִּים וְכוּ' וּבְחֻרַת בְּחַיִּים' (דברים ל טו-טז), וְאֵם אֵינּוּ רוֹצָה, בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא רוֹצָה לִילֵף מוֹלִיכִין אוֹתוֹ. וּמִדֶּרֶךְ הַשֶּׁכֶל נוֹכַח לְהוֹצִיא כָּל זֶה מִזֹּאת הַפְּרָשָׁה, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ רְמִיזוֹת רַבּוֹת וְכוּ'. כִּי בַלְעָם הוּא רָמַז לְאִישׁ הַבְּלִיעַל הַבוֹלֵעַ תַּעֲנוּגֵי הַעוֹלָם, הַהוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶם וּמְנִיחַ חַיֵּי עוֹלָם בְּשִׁבִיל חַיֵּי שְׁעָה. וְאָף עַל פִּי שֶׁהַשָּׁם מַתְרָה בּוֹ לְהִלָּף בְּדֶרֶךְ טוֹבָה, וְנִתֵּן בּוֹ נְשִׁמַת רוּחַ חַיִּים לְהַדְרִיכּוֹ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵינּוּ מִבִּישׁ וּמִשְׁגִּיחַ בָּהּ, וְנִפְתָּה אַחַר נִחַשׁ הַנְּחֻשָׁת, וּמִשְׁעָבַד נִפְשׁוֹ וְרוּחוֹ וְרוּמָסָה תַחַת כַּפּוֹת רַגְלָיו.

וַיַּעַל זֶה אָמַר 'ויחבש את אֲתוֹ', שֶׁזֶה רָמַז עַל נִפְשׁוֹ הַפְּנִימִית הַיּוֹשֵׁבֶת בְּהִיכַל הַמִּלָּךְ פְּנִימָה. וְלִכֵּן תַּמְצָא שֶׁתְּרַגֵּם אוֹנֵקְלוֹס 'וְלִשְׁוֹרְקָה בְּנֵי אֲתוֹ' עֲמָא דִּיבְנוּן הִיכְלִיָּה (בראשית מט א), עֲשֵׂה אֲתוֹנוֹ כְּמִין שְׁעַר הָאֵיתוֹן. וְכֵן בְּפִאֵן בְּזֶה הַרְשָׁע הַבְּלִעַן הוֹלֵךְ אַחַר תַּאֲוֹתָיו וּמַעֲנֶה נִפְשׁוֹ, וְזֶהוּ 'ויחבש את אֲתוֹ'. אָבֵל בְּאַבְרָהָם

כי לא לחנם עשיתי זה. ואז 'ויגל ה' את עיני בלעם' שער עקשו היו סתומים בהבלי הזמן. 'וירא את מלאך ה' נצב בדרך', כי הנפש אינה מתעוררת אלא בהערה של מעלה, וילעת הזקנה רואה מה שלא ראה עד עכשו, כאמרם 'תסף רוחם יגועו' (תהלים קד כט), ונהו 'ויגל ה' את עיני בלעם'. ובאותו זמן כשרואה אדם עצמו תש ונלאה, על פרחו עונה אמן ואומר חטאתי. ולכן השיבו המלאך אין אני מכריח לך, כי הבחירה בידך, ולכן 'לך עם האנשים ואפס את הדבר' וגו'.

ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך ועתה אם רע בעיניך אשובה לי (כב לד)

ספר חסידים
רבי יהודה הקסיד זיע"א

מעשה טוב שיכל האדם להבין מדעתו שעליו לעשותו ולא עשהו נענש על כך / למוד מתוכחת מש"ר לאנשי המלחמה ותוכחת המלאך לבלעם

יש חסיד שלבו דולק אחר רצון בוראו, ואינו מרבה מעשים טובים כחסיד החכם מפני שקבל מרבו, ומה שקברו לא הרבה, לפי שלא קבל מרב, ואלו הנה יודע הנה מקיים וכו'.

ומצינו בתורה, שכל מי שיכול להבין אף על פי שלא נצטוו, נענש עליה על שלא שם על לבו, שנאמר (במדבר לא יד) 'ויקצף משה על פקודי החיל שרי אלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה, ויאמר אליהם החייתם כל נקבה, ולמה לא ענו לו - ולמה לא צוית לנו, ונלא לא אמרת לנו להמית הנשים, אלא שידע משה שהיו חכמים ובקיאים לדון קל ודחור, מה שנענים שקתוב בהם 'לא תחיה כל נשמה' (דברים כ טז), 'למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות וגו' (שם שם יח), וכתוב

בדרך רע. וזה רמז על מאמרם ו"ל שאחר שלש עשרה שנה חל עליו יצר הטוב המדריך האדם בדרך טובה. 'והוא רכב על אתנו', כמו שפרשתי למעלה.

אחר כך אמר 'ויעמד מלאך ה' במשעול הפרמים', זה רמז על זמן הבחירות, שאז האדם הולך גם בן אחר התענוגים. ולפי שהוא עומד בין זמן הנערות והזקנה, אמר 'גדר מזה וגדר מזה'. וכשרואה הנשמה מלאך ה' המתרה בה, רצתה למנע האדם מלקח בדרך רעה, עד שגנבתה אל הכתל כדי שלא לפעל פעלת יצר הרע. 'ויסף להכתה', כי האדם חושב כי אז העולם שלו, אחר שיגש לו פר נחב. 'ויסף מלאך ה' עבור ויעמד במקום צר', שזה רמז על זמן הזקנה, שפבר האדם מוצא עצמו דחוק מאד מצד הזקנה ואפסית כחותיו. ובאותו זמן אין דרך לנטות זמין ושמאל, שפבר עבר זמן הנערות והבחירות. 'ותרא האתון את מלאך ה'', כי אף בזמן הזקנה נגלה אל האדם מלאך ה' להתרות בו, ואלא ילך בדרך הראשון.

ויכשרא אתה הנשמה שהרשע מתחזק ברשעו ומבראשונה, 'ותרבוץ פחת בלעם', שפבר היא חלושה ואין לה כח כי קרוב לבא עתה. וכשראה הרשע בן, 'ויחר אף בלעם', כי אז מתחזק מבראשונה לילך בדרך הרעה. וזה 'ויף את האתון במקל', מה שלא אמר בראשונה אלא 'ויסף להכתה' (לעיל פסוק כח), אכל כאן מפה אותה במקל יד וברמח להטתה אל הדרך הרעה. ואז 'ויפתח ה' את פי האתון', לפי שעכשו הרגישה יותר מבראשונה. ושאלה לו 'מה עשיתי לך כי הפיתני זה שלש פעמים'.

'ויאמר בלעם אל האתון כי התעללת בי, בזה אמר אמת, כי האדם בזקנותו רואה איך הזמן משחק בו, ורואה שעברו ימיו ושנותיו בהקלה. ועם כל זה אינו מתחרט, אלא שאומר 'לו יש חרב בידי'. 'ותאמר האתון הלא אנכי אתנדך וגו', ויש לך לראות

דברים היו בו, עין הרע ויצר רע ושיגאת
הבריות המוציאים את האדם מן העולם. וברע
עינו הנה מזיק. ודבר מפרסם הוא בדברי
רו"ל, כמו שאמר (ברכות ב.) לא מסתפי מר
מצינא בישא. 'והסיר ה' ממך כל חלי' (דברים
ז טו) אמר רב זו עין הרע (בבא מציעא קז.).
וכן לא יצמוד אדם בשדה חברו בשעה שהיא
בקמותיה שלא יכניס בה עין הרע (ב"ב ב.).
ואמרו חכמי המחקר, יש בני אדם מזיקין
בהבטת עיניהם כמו האפעה. ואמר
חכם אחד, העין תכניס הגמל בקדרה והאדם
אל הקבורה. וכן יש חיות הממיתים בקולם
עד פמטחוי קשת. ואמר, פי אלכסנדרוס מוקדון
בא עם חילו למקום שהיו בו חיות שהיו
ממיתים בהבטת עיניהם, ועשו מראות מצחצחות
ושמו אותם נגד החיות וחדר ראותן אליהם
ומתו כלם. וזה הנה ענין בלעם.

חכמים שהענישו ע"י הבטת עיניהם

אמנם בחכמי התלמוד המענישים זה את זה,
כמאמר רבי יוחנן דלי לי גביני (ב"ק
קז.), וכעובדא דרבי שמעון בר יוחאי זהיב
ביה עינא ונעשה גל של עצמות (שבת לד.),
פי כח העין הרע אשר בתלמידי חכמים
פועלת לפי פונתם ומחשבותם בחכמת אלקים,
כדאיתא בספר הדהר (תקו"ז תיקון ע קג:.) חכימין
כולהון אינהון רשימין דיוקניהון בחכמה, והיא
השופטת ומענשת עד פי האצילות הנענש
נקצץ ונשמתו נטלת הימנו:

'פי יסיר את בנך מאחרי' (שם ז ד), שמא
יחטיאך להבא, אלו שפבר חטאו והחטיאו
לא כל שפן שהיה לכם לדון קל וחסר.
וכן למה לא אמר בלעם, באמר המלאך לו
'על מה הכיית אתך' (פסוק לב), הנה לו
להשיב, מה עון יש שהכית את אתוני, ואפילו
צער בעלי חיים אין כאן, שלא רבצה מחמת
משאוי. גם כשלקצה רגלו למה לא היה לו
להכתה.

אף שהיה לו לחשב שמא שלא ברצון
הקדוש ברודף הוא הוא שאקלם, שהוא
לא נתן לי רשות אלא להגיד להם העתידות,
שנאמר (פסוק כ) 'אם לקרא לך באו האנשים'
שתגיד להם העתידות. והקדוש ברודף הוא
רצה ששמח אם יתן לו רשות לקלל את
ישראל, וזהו שנאמר 'חטאתי כי לא ידעתי
כי אתה נצב לקראתי בדרך', אדרבא איפכא
מסתברא, לפי שלא ידע שהוא נצב לקראתו
לא חטא, אלא כך אמר, 'חטאתי' שלא שמתי
לב לדעת, שלא פשפשתי וחקרתי באיזה
עון הוא.

מכאן שיהא אדם צרום ביראה, הואיל
ומענישים אותו על שאינו יודע, שיש
לדעת ולחקר, שהרי לפני השליט לא תוכל
לאמר כי שגגה היא, ולא יוכל לומר שמעי
לשלמה שכחתי שיצאתי אל נחל קדרון (סימן קנג):

ויעלהו כמות בעל וירא משם קצה העם (כב מא)

ספר ציוני

רבי מנחם ציוני זיע"א

מכאן יש ללמד עד כמה מגיע כח
המחשבה והראיה לטוב ולמוטב

'וירא משם קצה העם וגו'.. מכאן תבין עד
היכן מגיע כח המחשבה והרהור אם
לטוב אם לרע, ומאמר חז"ל (חגיגה ה:) כל
מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או
עני. אמנם בענין בלעם אמרו רו"ל כי ג'

הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד
יאכל טרף ודם חללים ישתה (כג ד)

פתוחי חותם

רבי יעקב אביחצירא זיע"א

כחו של בלעם אשר בפיו אינו מגיע
לכח הנשגב שיש לישראל בפיהם

הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב

בַּשָּׂם מורי זקני ז"ל, בענין שְׂרָצוּ חֲכָמִים לִקְבֹּעַ פְּרִשְׁת בַּלֵּק בַּקְרִיאַת שְׁמַע דְּכַתִּיב בִּיהַ 'הֵן עִם כְּלָבִיא יָקוּם' כו' (ברכות יב:), שְׂרָצָה עֶקֶר שֶׁבַחֵן שֶׁל 'יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׂאֲמָרוֹ בַּמִּדְבָּר (במ"ד כ יח) 'טוֹב פֶּת תִּרְכָּבָה כו' מִבֵּית מֶלֶךְ זָכָחִי רִיב' (משלי יז א). וּפְרוֹשׁ הַחֲלוּק שְׁבִין חֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם שֶׁכָּל פּוֹנְתָם לְעִבּוֹד הַבּוֹרָא לְפִי שְׂרָצָה לְגִרְמִייהוּ (ראה בבא בתרא יג:), אָכַל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹ בְּעוֹלָמוֹ רַק עֲבוֹדַת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, וְלִכֵּן מֵיָד בְּקוֹמוֹ חוֹזֵר לְעִבּוֹדָתוֹ. וְזֶה הַזְרִיזוֹת הוּא סִימָן שֶׁכָּל תְּהִלְכוֹתוֹ בְּשִׁכְבוֹ וּבְקוֹמוֹ וְלִכְתּוֹ רַק לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוֹת אֲבִיו שְׁבַשְׂמִים כו', עַד פֶּאֶן דְּבָרָיו ז"ל. וְלִכֵּן בְּגֵי יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלִין בְּכָל יוֹם חֵיוֹת חֲדָשׁ. וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב 'כְּלָבִיא יָקוּם' - עַל דְּבֵי זֶה 'כְּאָרִי יִתְנַשֵּׂא', וְלִכֵּן 'לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאָכַל טְרֵף', כִּי כְּפִי הַקְּיָמָה בְּבִקְרָן בֵּן נִמְשָׁךְ כָּל הַיּוֹם.

עם ישראל שמחים תמיד על הזכייה להיות עבדיו יתברך - אפילו בהשבת הגלות

וַיְהִי זֶה הַרְמָז אֲמַת, כְּפִי הַתְּחַלַּת בְּגֵי יִשְׂרָאֵל בְּרֵאשִׁיתָן - שֶׁקִּבְּלוּ הַתּוֹרָה בְּמַסִּירוֹת נֶפֶשׁ (שבת פח:), מִמִּילָא 'טוֹב אֶתְרִית דְּבַר מִרְאשִׁיתוֹ' (קהלת ז ח) 'וְלֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאָכַל טְרֵף' - בְּאֶתְרִית הַיָּמִים. וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל שֶׁמַּח תְּמִיד בְּקִבְּלַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בֵּין בָּאוֹר בֵּין בַּחֲשָׁךְ. וְזֶה עֲצוּמוֹ רְמָז 'טוֹב פֶּת תִּרְכָּבָה', אֲפִילוֹ אֲנַחְנוּ הַשְּׂרוּיִן בְּגִלוֹת אֶף עַל פִּי כֵן 'וְשִׁלְּוָה בָּהּ' - לְשַׂמַּח בְּמָה שְׂזָכִינוּ לְהֵיוֹת עֲבָדֵי ה'. וְזֶה לֹא נִמְצָא בְּאֲמוֹת, וְכָל צְדָקָתָם לְטוֹבָתָן וְלֹא לְשֵׁם שְׁמִים, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁנוּ בְּמָקוֹם אַחֵר כִּי עֲבוֹדָתָם אֲדֻעָתִיהָ דְּנִפְשֵׁיהָ עֲבִיד (גיטין כג:). וּבְגֵי יִשְׂרָאֵל הֵם כְּלִים לְהֵיוֹת עוֹבְדֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְשִׁמּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (ישעיה מג כא) 'עִם זֶה יִצְרָתִי לִי לְשִׁמִּי (תרי"ב):

עד יאכל טרף ודם חללים ישתה'. בא לומר ולהודיע לבלק גדלתם מה הם עושים בלח פיהם, ובא להודיעו מה בין כח בלעם שכתו בפיו לכת ישראל שכתם בפיהם, כי יש הפרש והבדל ביניהם כרחוק מזרח ממערב ולא קרב זה אל זה כלל, כי בלעם אף על גב שכתו בפיו, זה תלוי בלחש מכשפות, שהוא לוחש לצד סטרא אחרא בלחש מכשפות כמעשה שדים, לא כן עם קדוש ונבחר, שכתם פיהם הוא על ידי תפלות ובקשות ועסק התורה בלי שום אמצעי כלל, רק קוראים אל ה' והוא עונה אותם, כמו שנגאמר (דברים ד ז) 'מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו'.

וְהִגִּדָה, יִשְׂרָאֵל בְּכָל בִּקְרָא עַל דְּבֵי תְּפִלַּת שְׁחֲרִית הֵם מְכַרְיָתִים כַּח הַסְטָרָא אֶתְרָא וְדוּחִים אוֹתָהּ לַחוּץ, וּבְכָל לִילָה בְּעַת שְׁכִיבָה עַל דְּבֵי קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁהֵם קוֹרְאִים עַל מַטְתָּם הוֹרְגִים וּמְפִילִים בְּמָה אֲלָפִים וּרְבֻבּוֹת שֶׁל מְזִיקִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (תהלים צא ז) 'פֶּלַח מִצְדָּךְ אֶלְף וּרְבֻבָה מִיִּמִּינֶךָ'.

וַיְהִי שְׂאֲמַר 'הֵן עִם כְּלָבִיא יָקוּם' בְּבִקְרָא, וְעַל דְּבֵי תְּפִלַּתוֹ 'כְּאָרִי יִתְנַשֵּׂא', בְּאוֹתָהּ שְׂרָצָה הוּא מְלַךְ עַל כָּל הַסְטָרָא אֶתְרָא כְּאָרִי שֶׁהוּא מְלַךְ עַל כָּל הַחֵיוֹת, וְאֵין הַסְטָרָא אֶתְרָא כֹּלְוָה לְהָרִים רֹאשׁ לְפָנָיו. זֹאת וְעוֹד, בְּעַת שְׁכִיבָתוֹ 'לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאָכַל טְרֵף וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה', שֶׁהוּא הוֹרֵג הַמְּזִיקִים לְאֲלָפִים וּרְבֻבּוֹת, וְכָל זֶה בְּלִי לַחֲשׁ וּבְלִי מְכַשְׁפוֹת, רַק עַל דְּבֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְתַפְלוֹת. וּיְמִי [ש]כָּל אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ, מִי יוֹכֵל לַעֲמֹד כְּנִגְדּוֹ, אֵין לָנוּ רַק לֵישָׁב בְּדָד וְלָדָם אוֹלֵי נִגְזָל מֵהֶם:

שַׁבַּת אֲמַת

רבי יהודה לייב מגור זיע"א

פונת הגויים היא לגרמיייהו ואלו ישראל יש להם בעולמם רק את עבודת ה' ומייד בקומם בבקר שבים לעבודת ה' בזריזות

וישם ה' דבר בפי בלעם ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר (כג ה')

ומספר את רבע ישראל (כג ו')

לקוטי תורה

רבי שניאור זלמן מלאדי זיע"א

בנ"י ממשיכים ע"י מעשיהם את מלכותו
ית' שהיא 'אין מספר' - לקדר מספר

בתיב (הושע ב א) 'והיה מספר בני ישראל', שבנ"י הם הם העושים בחינת מספר, שהם הם הממשיכים בחינת מלכותו ותברך להיות 'מלכותו מלכות כל עולמים' (תהלים קמה יא). והינו ע"י מצות מעשיות. ולכן אומרים לפני כל מצוה ברוך אתה יי אלקינו מלך העולם, שהוא המשכת אור א"ס ב"ה להיות מלך העולם פנ"ל, כמ"ש במ"א. ולפי שהיא המשכת אור א"ס ב"ה ממש לכן אינו רק 'בגדר' מספר, ואינו מספר ממש.

וזהו 'אשר לא ימד ולא יספר' (הושע ב א), בשעושים רצונו של מקום פנ"ל, דהיינו בשממשיכין רצון העליון במעשה המצוות שהוא אור א"ס ב"ה, והינו ע"י שמחה של מצוה מנקודת פנימיות הלב, ובתיב תחת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה וטוב ללב מרב כל' (דברים כח מז), פרוש 'מרב כל' היינו בלי גבול למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית בבחינת א"ס פנ"ל וכו'. וזהו 'את רבע ישראל', חלק הד', בחינת 'אף עציתיו' (ישעיה מג ז), שם הוא גלוי רצון העליון דייקא פנ"ל. וגם 'רבע' מלשון ארבעה, כי בזה נקלל כל ד' בחינות מחשבה דבור ומעשה ורצון.

ובנה יובן דתיב 'מי מנה עפר יעקב ומספר וגו', דמה שכתב 'ומספר' קאי על 'מי מנה', כלומר שאין מספר, ואף על פי כן 'ומספר' כתיב, דמשמע שיש מספר. אלא הענין פנ"ל, שהוא 'בגדר' מספר ואינו מספר ממש, לפי שהוא המשכת רצון העליון את 'רבע ישראל' פנ"ל, בחינת 'עשיתיו':

אור החיים

רבי חיים בן עטר זיע"א

הקב"ה שם בפי בלעם מחיצה שתחצוץ בין טמאתו העצומה לדברי הקדשה שיעברו בפי

מקרא זה כבר קשטוהו ראשונים בפרושם ודרשוהו, ומקום הניחו לנו בו. ונראה, כי לפי שרצה ה' לגלות עתידות, ודברים נפלאים, מהטובות אשר יגיעו לישראל, ורצה שיתגלו על ידי בלעם נביא האמות, לפיכך מצלת עם קדושו לפני כל האמות, ואשר תבאנה לישראל מהטובות באחרית הימים, וכליון האמות על ידי ישראל לבסוף, וידעו האמות מפי נביאם הדברים ככתבם, להרבה תועליות הנמשכות לישראל נגלים ונסתרים. ורפי שאדם זה הוא אדם מכהק כבעור ותעוב ושוין, לא תנוח עליו הרוח הקדושה המגדת העתידות, גם הדברים מצד עצמן דברי קדש הם, ולא (תנו) [תנו] בגוי טמא, לזה נתחכם ה' לעשות תקון לדבר קדשה לבל תעבור במבוי מטנף, ונעשה מחיצה בין הפת המדבר והדבור עצמו ובין פי חזיר, והוא מאמר 'וישם ה' דבר' אחד בפי בלעם - הוציע פת אחד שיכול להתמצע בין שניהם, ובה נעשה פי בלעם גבול בפני עצמו, והדבר מפסיק לגבול פת המדבר והדבור, ואז 'כה תדבר' - רוח הקדש היא תדבר, ורבותינו ז"ל בזהר (ח"ג ר"ג) אמרו, כי תבת "כה" תרמו לבחינה קדושה, והמשפיל יבין.

ואם תאמר איך תהיה ההבדלה בדבר כזה, צא ולמד אשר יבדיל ה' בין המימות הרבים והעצומים כשעור מלא נימא (תהיגה טו), וצא ולמד מבארה של מרים, מים תוף מים והללו עומדים בפני עצמן והללו בפני עצמן (שבת לה):

זו. 'ותהי אחריתי כמהו' - חוזר אל העם, אמר זה כנגד עולם הבא, שהוא אחרית העולם, ותדע שה' מעמיד בדין גם לצדיקים, מי שהוא ראוי לאשר ההוא הנעלה מהמשגשג לנפש אחר מיתה, לזה התפלל על ב' ההדרגות.

בלעם בקש שהניצוץ שיצא ממנו ידבק באדם מישראל וממילא יהיה כמהו

עוד לפי מה שפרשנו בכוננת מאמר 'מות ישרים' שיהרגוהו [ישאל] ותבאר מאמר 'ותהי אחריתי וגו'', על פי מה שקדם לנו ממאמרי אנשי אמת שאין לה קלפה בעולם שאין בה ניצוץ מהקדשה, סוד המתייה אותה, וכבר הארכתי בענין זה בכמה מקומות, ובפרשת שלח לה בפסוק 'כי לחמנו הם וגו' (לעיל יד ט), ואותו ניצוץ כשבועלי נהרג על ידי ישראל מתברר הניצוץ ההוא הטוב, ולפעמים ידבק בו אם הוא נקי בלא פסלת. **והוא** מאמר 'תמת נפשי מות ישרים', ובזה 'תהיה אחריתי כמהו', פי הניצוץ ידבק באיש ישראל ויהי הוא כמהו, ומצינו בדרך המקבילים פי נפשו של בלעם באה בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, וזה יורה שנתקן באחריתו, ונהגם שמת על ידי ישראל, היה הניצוץ משקץ והצורך להתלבן בגלגולים ולבונים ועמד, עד שבא לאתונו של רבי פנחס בן יאיר, ומשם עלה למקומו הראשון:

וברך ולא אשיבנה (כג ט)

יסוד צדיק

רבי שלמה מזוועהיל זיע"א

בלעם רצה להעלות את ישראל למעלה משורשם ועי"ז לעקרם חלילה

פעם אחת באו אורחים להה"צ ר' זאב מזבאריו (בן הרח"ק רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב זיע"א), ויש בזה ספיקא בגברי אם הצדיק מטשענראביל ועוד אחד או הצדיק מראפשיץ.

תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו (כג י)

אור החיים

רבי חיים בן עטר זיע"א

בלעם בקש לעצמו את הדרגה העליונה ביותר שבמיתת הצדיקים

אמר 'מות ישרים', ולא אמר כמוהם, שחוזר על ישראל. הפליג הרשע לשאל ענין גדול, שאמרו ז"ל אנשי אמת (וזה"ק ח"א קכב:) שיש שני הדרגות בצדיקים בשעת מיתתם, האחד, שיוצאת הנפש מן הגוף והולכת באין מסוף מבדיל, באין מעכב, עד מקום האשר העליון, ויש צדיקים שביציאת הנפש לא ושיגו גדר זה ונמנעים מלכת תכף ומיד, ומתעבבים עד זמן מה אם יהיה להם איזה חטאים וכדומה, ואפילו חטא קל שהוא יסובב הדבר, ולזה בחר בלעם לשאל גדר העליון, שנפשו בשעת מיתה תהיה כמיתת אותם שהולכים בישור את פניו ותברך באין מסוף באין מעכב:

בלעם בקש שעכ"פ בעת מיתתו יהיה כישרים שבאמות

עוד ירצה, שבהגיעו ליום המיתה יטיב דרכיו ממעשיו הרעים ותועבותיו, פי רשע שבאמות היה, ואתונו שהיתה לו סוכנת כמאמרם ו"ל (ע"ז ד:) תגיד עליו, אלא שנתאנה שבשעת מיתה ישוב ויהיה ישר כישרים שבאמות, ולפי שעמד על מזגו, והנה הוא רע בתכלית הרע, ונמנע ממנו עשות ישר, לזה שאל דבר שיכול להיות שבשעת דכדוכה של מות יהיה ישר.

עדות האוה"ח על רשעים שאמרו לו שהיו שבים בתשובה אלו רק ידעו שמיד ימתו

וביוצא בזה ראיתי רשעים שאמרו לי בפרוש פי אם היו יודעים שיהרגו בתשובה ותכף ימותו היו עושים, אלא שיודעים שאינם יכולים לעמוד בתשובה זמן ארוך, פי דבר קלף עליהם מלך זקן וכסיל רחמנא ליצלן. ולא שאל הרשע שמתו כמיתת הצדיקים שבאמות, כי הוא מן הנמנע שיגיע להשגה

ובקשו שיאמר תורה וכו', והיה פרשת בלק, ואמר על פסוק 'ויברך ולא אשיבנה', ודקדק לשון 'אשיבנה', כי בלעם חשב עצות שונות לקללם, והתשוב שייברכם למעלה ממדרגתם, כדי שיעקרום משרשם ואז יוכל להורידם, כי כל דבר מחבר ונשרש קשה לתולשו, והיה מכון העלותם למעלה גבוה יותר משרשם ושיתלשו משרשם יפיל אותם לארץ. אמנם ידוע שכל אמה יש להם שר למעלה, וישראל, כפיכול בעצמו שורשם, וכל מה שהגביה לישראל למעלה היה שורשם עוד יותר גבוה, ונשארו שם, והיה רוצה לכל הפחות להשיכם למקומם הראשון ולא יכול, ונה' ולא 'אשיבנה':

בן התורה היא כתב מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ונאנחנו ישראל עבדיו, וכשאנחנו עוסקים בתורה לשמה, דהיינו לקיים כתב המלך לעשות כל אחד מה שאפשר, והיתה מחשבתו בשקורא הכתב לקיים כל הכתוב בו, אז אף מה שלא קיים, דהיינו מצד שלא היה באפשרי לו לקיים, מצלה עליו הכתוב כאלו קיים.

וזהו שאמר 'והרועת מלך בו', וזה קאי על 'לא ראה עמל בישראל', והשעם, כי רעות והתחברות כתב המלך 'בו' ונפשם חשקה לקיים, וזוהי המעלה הנפלאה, על בן אומר 'בישראל' ואמר 'בו' (בעשרה מאמרות מאמר ט):

ישמח ישראל

רבי ירחמיאל ישראל יצחק מאלכסנדר זיע"א
 הקב"ה משקיף על פנימיות לבו של
 היהודי הנותרת תמיד זכה ונקיה -
 ומקבלו בתשובה באיזה מצב שיהיה
האמת הוא בן, פאשר איש ישראל גונם
 וצועק מקירות לבו אל השם תברך
 שיהם עליו להוציאו מרשת הוצר הרע הרוצה
 להפילו לכאר שחת, אולם להיות 'כי פעל
 אדם שלם לו' (איוב לד יא), מהעונות שעשה
 נבראו קטטרגים ומזיקים רחמנא לצלן, ואינם
 מניחים לו להפנס בשערי התשובה, אזי הקדוש

ובקשו שיאמר תורה וכו', והיה פרשת בלק, ואמר על פסוק 'ויברך ולא אשיבנה', ודקדק לשון 'אשיבנה', כי בלעם חשב עצות שונות לקללם, והתשוב שייברכם למעלה ממדרגתם, כדי שיעקרום משרשם ואז יוכל להורידם, כי כל דבר מחבר ונשרש קשה לתולשו, והיה מכון העלותם למעלה גבוה יותר משרשם ושיתלשו משרשם יפיל אותם לארץ. אמנם ידוע שכל אמה יש להם שר למעלה, וישראל, כפיכול בעצמו שורשם, וכל מה שהגביה לישראל למעלה היה שורשם עוד יותר גבוה, ונשארו שם, והיה רוצה לכל הפחות להשיכם למקומם הראשון ולא יכול, ונה' ולא 'אשיבנה':

לא הביט און בינקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו (כג כא)

של"ה הקדוש

רבי ישעיה הלוי הורוויץ זיע"א

הקב"ה רואה תשוקת ישראל לקיים המצוות שאין יכולים לקיים לאחר הרבו ומתעלם מאי קיומן בפעל
לא ראה עמל בישראל. ובאור הפסוק, שאף שיש הרבה 'עמל' שהם לכאורה עברה בפעל, אז לא זו שאין הקדוש ברוך הוא מביט בה, אלא אפילו אינו רואה בו. כיצד, יש הרבה מצות שכלל עדת ישראל אין מקימין, כמו עתה בתרפן בעוונותינו הרבים מצות המקדש וקדשיו ומצות טמאה וטהרה והרבה פיוצא בזה, הקדוש ברוך הוא יודע דעת ישראל שבמאד הם שמחים לקיים וכל תפלתם על זה לקיים, רק עתה עוברים באנס, הקדוש ברוך הוא מצרף מחשבתנו למעשה כאלו היה מעשה, ואז לא זו שאין מביט העמל, אלא אפילו אינו רואה.
יעוד יש הרבה מצות מתרנג מצות שאי אפשר לקיים, ויכבר הארכתי בזה למעלה

דעת משה

רבי משה אלנקים בריעה מקוונ'ניץ זיע"א
על הצדיקים לשמור על העם לכל
זכאו לידי מכשול / החוזה מלובלין
זיע"א היה געור בפילות כדי לשמור
את בני עירו מחטאים

ל'א הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל
כו'. דנודע פו הצדיק עליה דידיה רמ'א
חיובא להשגיח על עדת צאן קדשים שינצלו
מכל מכשול ופיקת עון רח"ל, וכמו ששמעתי
על מו"ר הרב הקדוש המנוח מו"ה יעקב
צחק זצלה"ה מלבלין איף שהיה געור כל
הלילה ושמר בני עירו ממכשול. ובפרט בנימים
האלה בין המצרים אז צריף שמינה יתרה
להנצל מכל דבר רע.

אמנם באם חס ושלום נפל הצדיק לאיזה
עמל ולאות אז אין ביכלתו להשגיח
כל כך על עדת יעקב, והקטיח לנו תורתנו
הקדושה, 'לא הביט און ביעקב', שלא יראה
שום 'און ביעקב' – הן הנה פשוטי העם
המכנים בשם יעקב, פי 'לא ראה עמל
בישראל' – שרואה הקדוש ברוך הוא שלא
יהיה שום עמל ולאות בצדיקי הדור המכנים
בשם ישראל, ובכל יום יהיו מוסיפים והולכים
ומתגברים, ועל ידי זה יוכלו להשגיח על
קהלת יעקב שיהיו נשמרים מכל דבר רע,
אנשים ונשים וטף אמנ:

אור התורה

רבי מנחם מענדל בעל הצמח צדק מליובאוויטש זיע"א
'און' - חכמה דקליפה המתנגד לבחינת
'יעקב'

ל'א הביט און ביעקב. פרוש 'און' הוא
המרמה והרמאות, כמו 'איש און מחשבותיו'
(ישעיה נה ז), שהוא חכמה דקליפה המנגד
לחכמה דקדושה שהוא בחינת יעקב. פי את
זה לצמת זה עשה האלקים, וכשהאדם מתבונן
בתפלה בחב"ד שכנפשו בגדלת ה', מתגבר

ברוך הוא שהוא צופה ומביט בחדרי הלב
ובוחן פליות ולב, כאשר הוא מביט לפנימיות
לב איש הישראלי, אזי מיד נחשב לו כאלו
עשה תשובה בפעל, כי הפל חפצים ליראה,
הינו פי פנימיות לבכם ונפשם חושק לעלות
אל מקור מחצבתה. וכמבאר ברמב"ם (הל'
גירושין ס"ב) גבי גט מעשה.

וזה הוא הפרוש 'לא הביט און ביעקב' –
הינו בתוך פנימיות לבכם של יעקב,
'לא ראה עמל בישראל' – הינו בפנימיות
לבכם, 'ה' אלקיו עמו' – הינו פי פנימיות
נשמתם הוא חלק אלקי ממעל, מה שאין בן
אמות העולם אשר גם פנימיות לבכם הוא
שחור, והתהפך פושי עורו, לכן אין מועיל
תשובה לאמות העולם, פי תשובה הוא שישוב
אל פנימיות לבבו.

וזה הוא רק בישראל, שפנימיות לבבו וחלק
יעקב אשר בקרבו הוא נקי מכל סיג
ופגם, כאשר הועיל זאת יעקב אבינו בתפלתו
באמרו (בראשית מט ו) 'בסדם אל תבא נפשי
ובקהלים אל תחד כבדי' וכו', שבקש שבשעת
החטא לא יגע החטא בעצמיות ופנימיות
לבכם, הינו בחלק יעקב אשר בקרב לבכם,
פי יעקב אבינו ע"ה הוא בריח התיכון היצא
מקצה אל הקצה בתוף קלות ישראל (וזה"ק
ח"ב נא), ועל זה היה תפלתו שלא יגע החטא
של ישראל בחלק יעקב מעם ישראל.

והקדוש ברוך הוא הקשיב לקול תפלתו,
וקמאמרם ו"ל (סנהדרין מד) אף על
פי שחטא, ישראל הוא, הינו שחלק יעקב
אשר בקרבו לא חטא, ועל ידי זה (יוכל לזכות)
כל אחד מישראל בכל מדרגה שהוא עומד,
יהיה איף שיהיה יוכל לזכות לתשובה. וזה
הוא ה'לא הביט און ביעקב', פי בחלק יעקב
באמת אין שם שום שמץ ופגם מחטא חלילה,
וכנ"ל (וראה עוד דגל מחנה אפרים):

מאזר ושמש

רבי קלונימוס קלמו עפשטיין זיע"א

בזכות ששמרו עצמם מלהסתכל איש בעסקי חברו שמרם ה' מעיניו של בלעם

וַיֵּשְׂא בַלְעָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטֵי וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים. וַיִּפְרֹשׁ רֹשׁוֹ וַיֵּל, וַיֵּשְׂא בַלְעָם אֶת עֵינָיו - בַּקֶּשׁ לְהַכְנִיס בְּהֵם עֵין רָעָה וכו'. 'שֹׁכֵן לְשִׁבְטֵי' - רָאָה כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט שֹׁכֵן לְעַצְמוֹ וַאֲיִנן מְעוֹרְבִין, רָאָה שְׂאִין פְּתִיחֵיהֶן מְכֻנָּיִם זֶה כְּנֶגְדֵּךְ זֶה. וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים - פִּרְשׁ בְּזֵהר הַקְּדוֹשׁ (ח"ג רב:) 'עָלָיו' - עַל יִשְׂרָאֵל שְׁרָתָהּ הַשְּׂכִינָה שְׁלֵא יוּכַל לְקַלְלָם.

וַיִּרְאֶה בְּדַרְךָ פְּשׁוּט, שֶׁהוּא מְדָה כְּנֶגְדֵּךְ מְדָה, לְפִי שֶׁהֵם שָׁמְרוּ אֶת עַצְמָם לְבַלְתִּי הִסְתַּכֵּל כָּל אֶחָד בְּפִתְחוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ לְרְאוֹת בְּעַסְקָיו כְּדִי שְׁלֵא יַכְנִיס בּוֹ עֵין הָרַע - לְזֹאת מְדָה כְּנֶגְדֵּךְ מְדָה הֵגוֹן עֲלֵיהֶם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו, לְבַל יִשְׁלַט בְּהֵם גַּם כֵּן עֵין הָרַע מְבַלְעֵם הָרָשָׁע, יִמַּח שְׁמוֹ.

רָאָה שְׂאִין פְּתִיחֵיהֶן מְכֻנָּיִם - שְׂאִין אֶחָד מִסָּקָה אֶת מַעֲשֵׂה חֲבֵרוֹ בְּעִבּוּדַת ה'

גַּם יֵשׁ לִזְמַר הַכּוֹנֵה שְׂאִין פְּתִיחֵיהֶן מְכֻנָּיִם זֶה כְּנֶגְדֵּךְ זֶה, דְּהֵנָּה הַכֹּלֵל הוּא, שְׁכָּל צְדִיק יֵחֵזוּ דְרָכּוֹ וְהִלּוּכוּ בְּקִדְשָׁהּ וּפְתַח לֹו פֶתַח לְעַצְמוֹ, וְלֹא לְעִשׂוֹת מִצְוֹת אַנְשִׁים מִלְּמַדָּה, דְּהֵינּוּ לְפִי שְׂרָאָה רַבּוּ כֶּף עֲשָׂה אוֹ חֲבָרִיו עוֹשִׂים כֵּן - גַּם הוּא יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם וַתְּנוּעוֹתֵיהֶם. לֹא כֵן הַדְרָךְ - כִּי אִם כָּל אֶחָד פֶּתַח לֹו פֶתַח וְשַׁעֲרֵי קִדְשָׁהּ בְּפִנֵּי עַצְמוֹ. וְזֶה רָאָה שְׂאִין פְּתִיחֵיהֶן מְכֻנָּיִם זֶה כְּנֶגְדֵּךְ זֶה - הֵינּוּ שְׁלֵא הִסְתַּכֵּל אֶחָד לִילֶךְ בְּפִתְחֵהּ שְׁפִתָּהּ חֲבֵרוֹ בְּקִדְשָׁהּ, כִּי אִם כָּל אֶחָד הִלֵּךְ בְּפִתְחוֹ אֲשֶׁר פֶּתַח לְעַצְמוֹ, לְזֹאת וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים - שְׁשָׂרְתָהּ עֲלֵיהֶם שְׂכִינָה, כְּנ"ל:

כְּנֶגְדֵךְ בְּחִינַת חֻקְמָה דְּסִטְרָא אֲחֵרָא שְׁבִנְפָשׁ הַבְּהִמִית לְהַפִּילוֹ בְּמַחְשָׁבוֹת זְרוֹת, שֶׁהֵם מַחְשָׁבוֹת אִישׁ אֶן הַנ"ל וְהִרְהוּרֵי הָרַעִים, אָמַנְם כְּשֶׁזָּה קָם זֶה נוֹפֵל, שְׁבִהַתְגַּבְרוֹת הַחֻקְמָה אֲלֻקִּית בְּהַתְּבוּנָתוֹ בְּגִדְלַת הַבּוֹרָא, וּמִמְשִׁיף מִשֵּׁם ה' בְּאַמְרוֹ בְּרוּךְ אַתָּה ה', אַזִּי מִמִּילָא נּוֹפְלִים וּמִתְבַּשְׂלִים בְּחִינַת הַמַּחְשָׁבַת זְרוֹת דְּאִישׁ אֶן הַנ"ל. וְזֶהוּ 'לֹא הִבִּיט אֶן בְּיַעֲקֹב' - שְׁלֵא יוּכַל ה'אֶן לְהִבִּיט בְּבְחִינַת 'עַקֵּב' וּלְבַלְבְּלוֹ, כִּי לֹא יוּכַל לוֹ, אֲלֵא נְפוּל פּוּל לְפָנָיו:

וַיֵּשְׂא בַלְעָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטֵי וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים (כד ב)

אור תורה

רבי דב בער ממעזריטש זיע"א

רָאָה שְׂאִין פְּתִיחֵיהֶן מְכֻנָּיִם - שְׂאִינִם מְכֻנָּיִם לְקִנְטֵר זֶה אֶת זֶה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה **וַיִּרְאֵה אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטֵי, וַיִּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל רָאָה פְּתִיחֵיהֶן שְׂאִינִם מְכֻנָּיִם זֶה כְּנֶגְדֵךְ זֶה אֲמַר רַאוּיִם אֵלוֹ שְׁתִּשְׁרָה עֲלֵיהֶם שְׂכִינָה. הוּא רָמַז לְכַמְּהַ תְּלִמִּידֵי חֻקְמֵים שְׂיוֹשְׁבֵים בְּמִסְבָּה אַחַת וְכָל אֶחָד אוֹמֵר דְּרוֹשׁ עַל אֵיזָה פְּסוּק אוֹ עַל אֵיזָה מִימְרָא דְּהַש"ס, זֶה אוֹמֵר כֶּף פְּרוּשׁוֹ וְזֶה אוֹמֵר כֶּף פְּרוּשׁוֹ, וְאִם חֵס וְשְׁלוֹם מִתְּכֻנָּיִם לְקִנְטֵר, לֹאמֵר פְּרוּשׁ שְׁלִי יוֹתֵר טוֹב מִפִּי הָאֲחֵרִים, בְּוֹדַי אוֹי לְהֵם וּלְנַפְשָׁם, מוּטָב שְׁתַּפְּחֵךְ שְׁלִיָתְהֶם עַל פְּנֵיהֶם. אֲבָל אִם כָּל אֶחָד מִתְּכֻנָּן רַק לְהַגְדִּיל תּוֹרָה וּלְהַאֲדִירָהּ, אִזּוֹ אֲשֶׁרִי לְהֵם בְּנִשְׁמַתָּם.**

וְזֶהוּ רָאָה שְׂאִין פְּתִיחֵיהֶן - רָצָה לִזְמַר פִּיהֶם, כִּי הִפָּה נִקְרָא פֶתַח, כְּמוֹ 'שְׁמֹר פֶּתַח' פִּיךָ' (מִיכָה ז ה), וְרָאָה שְׂאִין פְּתִיחֵיהֶן שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְכֻנָּיִם זֶה כְּנֶגְדֵךְ זֶה - רָצָה לִזְמַר שְׂאִין כְּוִנָּתָם לְהִיּוֹת מְגַנְדִים זֶה לְזֶה, רַק כָּל אֶחָד אוֹמֵר דְּרוֹשׁ וּפְרוּשׁ שְׁלוֹ לְשֵׁם שְׁמִיִם, אֲמַר רַאוּיִם אֵלוֹ שְׁתִּשְׁרָה עֲלֵיהֶם שְׂכִינָה:

אגרא דכלה

רבי צבי אלימלך מדינוב זיע"א

רמז גאה לדברי ספר הקנה שבזמן שהאב והאם עם הבנים אין עין הרע שולטת בהם

בספר הקנה, בזמן שהאב והאם עם הבנים, אין עי"ן הר"ע שולטת בהם. הגה הגם שהוא דבר בגבתי מרומים, נלמד דעת גם בעולם הזה. ונלמד לדעתי דעת זה מאבינו הראשון ישראל סבא (בראשית לג א) וישא את עיניו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש', (מגן ב"ע ע"ו, שרצה להכניס עי"ן ר"ע ח"ו בגרע יצקב), ויחזיק את הידים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות וכו', והוא עבר לפניהם' (בראשית לג א). ואם כן היו כל הידים עם אביהם ואמותם, ולא היה שולט בהם עין הרע.

וכן בכלעם, וישא בלעם את עיניו – שרצה להכניס בהם עי"ן ר"ע, וירא את ישראל (סבא, הוא אבינו) שכן לשבטיו, א"ת ישראל – א"ת לרבות האמהות שהיו גם כן חופפת עליהם ולא היה יכול עי"ן ר"ע לשלוט בהם, (נדעתי שבוהר הקדוש (ח"ג רב): פשוט בענין אחר הינו ותהי על ישראל רוח אלקים, שהשכינה היתה חופפת עליהם, אף על פי כן יש לפרש גם כן פנ"ל):

מה טבו אהליך יעקב משכנתיהך ישראל (כד ה)

דברי יחזקאל

רבי יחזקאל משינאוה זיע"א

יש להשיגח שלא לבלבל את הצדיק ואז יוכל לנקות ולעורר את הלבבות

מה טבו אהליך יעקב משכנתיהך ישראל. ידוע דיעקב הוא מדרגה קטנה נגד ישראל, לכן המון עם הקטנים במדרגה מכנים בשם יעקב, והצדיק המאיר וזורח בתוכם ומעורר לפם לעבודתו יתברך שמו מכנה בשם ישראל.

ואמר הכתוב, 'מה טבו' – לשון נקוי, כמו שפתיב (שמות ל ז) 'בהיטיבו את הגת'. 'אהליך' – לשון הארה וזריחה, כמו שפתיב (אייב כה ה) 'ולא יאהיל', וכמו שפתיב (שם כט ג) 'בהלו גרו'. כלומר, במה באיזה אופן תהיה הנקוי וההארה והזריחה שלך 'יעקב', 'משכנתיהך ישראל' – פשתשכן במנוחה את הצדיק המכנה בשם ישראל, שלא יבלבלו אותו בעת שישב על השלחן, אז ינקה אותך ויאיר ויזרח כך לעורר את לבך לעבודתו יתברך שמו:

כנחלים נטויו כנגות עלי נהר כאהלים נטע ה' כארזים עלי מים (כד ו)

אור החיים

רבי חיים בן עטר זיע"א

ארבעה כתות צדיקים בישראל: א, הסובבים בין העם ב, העם בא אליהם, ג, לומדים רק לעצמם, ד, מחזיקים ידי ת"ח

רבנותינו ז"ל (סנהדרין קה): דרשו בזה הרבה דרשות, ואפשר לפרש הכתוב על זה הדרך, שהפתיב מדבר כנגד ד' כתות הצדיקים שבעם ה'. א', הוא פשוטאל הנביא, שהיה מסבב כל ארץ ישראל ללמד ישראל תורה ומצוות בכל שנה ושנה, כאומרם ז"ל (ראה שבת נז). ב', פת הצדיקים הקבועים לתלמוד תורה ללמד וללמד ולהורות משפוט, והיא פת העומדת בלשפת הגזית העוסקת בתורה ובהוראה פידוע, והיא כנגד הראשון עצמו, אלא שהמבקש ה' יבא אליהם, מוסיף עליהם שמואל שהוא היה מסבב להורותם. ג', פת הלומדת תורה לשמה לעצמה, להשפיל ולהבין אמרי נעם. יתרה עליה פת הראשונה שלומדת ומלמדת. ד', היא פת המתנזרת ידי הלומדים, ויוצאים למלאכתם למצא טרף אדם.

וכנגד ד' כתות אמר ד' דמיונים, כנגד כתו

יזל מים מדלגו (כד ז)

אגרא דכלה

רבי צבי אלימלך מדינוב זיע"א

'דלגו' רמז לחדשי תמוז ואב הדלים
 יש לפרש שהתנבא אשר יזלו חסדים המכנים
 בשם מים, מהחדשים הדל"ם הינו תמוז
 אב שנקראים דלים, דהנה י"ב אותיות יש
 בשם אדנ"י במלואו, עין במגלה צמקות. ובכל
 חדש מאיר אות אחד, דהינו בחדש ניסן א',
 ובאייר ל', סיון ו', תמוז ד', אב ל', וכו'.
 ממילא אלו הב' חדשים תמוז אב הם ד"ל,
 והם בבחינת דין וגבורה לשונאיהם של ישראל,
 ובמהרה העוזר דל"ם יתפכם לששון וילשמחה
 בחסד עולם ורחמם וינהלם פעל מבוזע מים.
 וזה שאמר יזל מים מדלגו – רצה לומר
 מהד"ל שלו יזל מימי החסדים אשר
 כעת 'עיני עיני ירדה מים' (איכה א טו) בעוונותינו
 הרבים, הן הן בחינת קומת הזמן, תרין עינין,
 תמוז עין זמין, אב עין שמאל, ואתן המים
 הם הדמעות מים מלוחים, סוד הגבורות,
 ובמהרה יזל מים מתוקים מימי החסד. וזה
 שאמר יזל ולא יר"ד, כמו לשם שאמר 'עיני
 ירדה', כי יז"ל הוא סוד השפעה ברב חסד:

ועתה הנני הולך לעמי לכה אינעףך אשר יעשה
 העם הזה לעמך באחרית הימים (כד יד)

חתם סופר

רבי משה סופר זיע"א

בראות בלעם את גדל קדשת ישראל
 קנה שהיות והגדול מחברו יצרו גדול
 ממנו יכשלו בבנות מאב / באמרו
 'בארזים עלי מים' היתה כונתו שיפלו
 ויכשלו ברוח עצת היצר

ועתה הנני הולך לעמי לכה אינעףך וגו'.
 הינו להכשילם בבנות מאב. ולא יעץ

של שמואל אמר כנחלים נטויו, שהם עושים
 כנחל הזה שנוטל מימיו ממקום למקום
 לשאת ממנו, כמו כן פת זו שטורחין בעצמן
 להשקות צמא למים חיים. וינגד פת ב'
 אמר 'קבנת עלי נהר', כגן הזה שהוא נטוע
 וכל הרוצה להנות יבא ויהנה, גם מוליכים
 פרות ממנו וזנים הרחקים, כמו כן הם פת
 נטועה בלשפת הגזית, וכל הרוצה להנות יבא
 ויהנה, גם פרותיהם הולכים למרחוק שהבאים
 לשם מתחמקין מהם ויוצאים להשקות צמאי
 תורה, וכן כתיב (ישעיה ב ג) 'כי מציון תצא
 תורה וגו'.

וינגד פת הג' הלומדים לעצמן ואין בהם
 כח להשפיע לזולת אמר 'באהלים נטע
 ה', כיצקב איש תם ישב אהלים, ללמד
 לעצמו. ואמר לשון נטיעה, כנטיעה הזאת
 שכל שהיא מתישנת מוסיף פרחים ונחיתה
 ביניקתה, כמו כן לומדי תורה כל זמן שמאריך
 בעסק התורה תוסיף להשתרש נפשו בה. וינגד
 פת הד' אמר 'בארזים עלי מים', ארזים רמז
 לעשירי עם, בעלי קומה, בעלי כח וגבורה
 בעולם הזה, אבל אין עושים פרות בתורה,
 לפי שאינם לומדים בתורה. וכבר כתבתי
 בכמה מקומות כי פרי התורה הוא לבדו
 יקרא פרי, ועין מה שפרש בזהר (ח"ג רב).
 בפסוק 'לא תשחית את עצה וגו' ממנו תאכל
 וגו', שהכתוב רומז לבעל תורה שהוא עושה
 פרי וכו', יעין שם.

ואמר 'עלי מים', שחוקם גם כן הוא 'עלי
 מים' שהיא התורה, לפי שמחזיקים
 די האנשים הלומדים בתורה שנומשלה למים
 (תענית ז), ונהנו מהמים עצמם כי המחזיק די
 לומדי תורה חולק עמהם שכר פדיוע, והפניה
 בכל המאמר, לומר שכל ישראל עומדים
 בשרש הקדשה זאת התורה, ואפילו העוסקים
 בענין עולם הזה:

הוא ל'אחרית הימים', שמתקנים את עצמם לפני לטרקלין, ולא שיהיה להם תענוג בעולם הזה, רק העקר הוא לזכות לחיי עולם הבא. וזהו 'ארננו ולא עתה' (פסוק יז), רצה לומר שאני רואה שהם עושים שלא לקבל שָׂכָר עִתָּהּ, כמאמר חז"ל (עירובין כב.) היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם. 'אשוננו ולא קרוב' – פרוש שהוא בעיניו 'לא קרוב', שאינו מצפה לקבל שָׂכָר תָּכָן רק לעולם הבא:

ארננו ולא עתה אשוננו ולא קרוב (כד יז)

דברי יואל

רבי יואל מסאטמר זיע"א

ע"י שישראל קוראים בתורה את ברכות בלעם יוצקים בהם שפע וברכה

בספר הקדוש דברי מנחם מהרב הקדוש רבי מענדל מרימנוב זצלה"ה הקשה, הלא באמת היו ברכותיו של בלעם מהשפה ולחוץ ולבו בל עמו, ואם כן איך יכולים ברכות באלה לשרות ולחול על המתברך כשאינו בהם שום חיות, דאנן קומא לן שהמברך את חברו צריך לתן חיות, הנינו שיתן את דעתו ורצונו וכל הפצו באהבה ענה, ועל ידי זה יכולה הברכה להתקדם, מה שאין כן מי שמברך בפיו ולבו בל עמו וכו'. אף התרוץ הנכון הוא, שבשעה שאנו קוראים בתורה אותן הברכות, או בשאנו לומדים ועוסקים בהם, צריכים אנו להמתיק את כל הדבורים האלה ולתן בהם שכל וחיות של שפע ברכות וטובות וחסדים, ועל ידי זה החיות הם יכולים לשרות על ישראל, עכלה"ק.

ואפ"ש שזה נרמז במאמר הכתוב 'ארננו ולא עתה אשוננו ולא קרוב', שראה שישראל יקראו אלו הדבורים עד שיתהפכו לברכות, הגם שעכשו בשעה שאמרו לא היו עדין ברכות, מפני שאמרן בלי פונה, אבל

כן מיד. נראה, כשם שהקדוש ברוך הוא שנא זמה מסתמא כף עמו שונאי זמה, ומה יועיל עצתו, אף בנבואה שלישית ראה גדל קדשת ישראל, ושיער יצרם גדול הימנו (כסוכה נב.), והנה קלת אחיה השילוני, שהיא ברכה באמת, שקלל 'באשר יגוד הקנה במים' (מלכים א' יד טו) שאמרו חז"ל (תענית כ.) שמתנועע לכאן ולכאן וכל הרוחות אין מזיזות אותו ממקומו כף רוח היצר הרע ילחם עם הצדיקים ואין מזיז אותם ממקומם והם גברי כח לכבש יצרם, אף בנבואה זו ברכם בלעם וקלה תחשב לו, 'בארוים עלי מים' (לעיל פסוק ו) שרוח קשה, הוא היצר הרע המתגבר על הצדיקים, שברם רחמנא לצלן, ואז יעץ עצתו הרעה.

דרך ישראל להתנועע בתורתם ותפלתם להורות שכל הרוחות לא יזיזום מהקדשה

ונראה לעניות דעתי, התנועה הדבקה בעם קדוש בשעת תורה ותפילה וכמו שכתב הכו"רי (מאמר ב סימן פ, וראה שו"ע או"ח מו ט), הינו מברכת אחיה השילוני שנהיה כקנה במים, שאפילו כל הרוחות לא יזיזנו ממקום קדשנו. ואשר אינם תפצים בברכה עומדים על מקומם כארז, 'ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר' (תהלים ד: ח):

בת עין

רבי אברהם דב מאריטש זיע"א

'ארננו ולא עתה' - כל פונתם במעשי העוה"ז הם רק בהקנה לעולם הבא

אמר בלעם בלק 'לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים', פרוש מה שיעשה העם הזה לעמך, הוא בעבור שיהיה להם בחינת 'אחרית הימים' – פרוש שישראל מה שעושים בעולם הזה כל פונתם

זֶה פְּרוּשׁ הַפְּתוּב, 'לֹא לָנוּ ה'' כִּפְשׁוּטוֹ, לֹא לְמַעַנְנוּ אָנוּ מִבְּקָשִׁים הַטּוֹבוֹת. וּמִפְּרֹשׁ לְמָה לֹא לְמַעַנְנוּ, לְזֶה אָמַר עוֹד הַפַּעַם 'לֹא לָנוּ', מִתְמַת שְׁטוּבוֹת עוֹלָם הִזָּה אֵינוֹ שְׁלָנוּ, רַק שְׁלָהֶם, לְזֶה אֵין אָנוּ מִבְּקָשִׁים לְמַעַנְנוּ, רַק פִּי אִם 'לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם כּוֹ', פִּינֵן שְׁאֵין מֵאֲמִינִים בְּזֶה פְּנִ"ל, רַק אוֹמְרִים 'אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם', לְכֵן לְמַעַן שְׁמֶךָ רְאוּי שְׁתַּעֲזֹר לָנוּ בְּטוֹבוֹת עוֹלָם הִזָּה גַם כֵּן שְׁלֹא יִתְחַלֵּל שְׁמֶךָ חַס וְשְׁלוֹם רַק יִתְקַדֵּשׁ שְׁמֶךָ.

וְזֶה רְמֵז הַפְּסוּק, 'וְהִזָּה אָדוֹם יְרֻשָׁה וְהִזָּה יְרֻשָׁה שְׁעִיר אֵיבּוֹי' – פְּרוּשׁ שְׁעַל יְדֵי שְׁשְׁעִירֵי אֵיבּוֹי שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמִתְרַפֵּים וּמִגְדַּפִּים אֶת יִשְׂרָאֵל, גָּלַל כֵּן 'וְיִשְׂרָאֵל עֲשֵׂה חֵיל', כְּתַרְגוּמוֹ 'וַיִּצְלַח' – דִּהְיִינוּ טוֹבוֹת עוֹלָם הִזָּה גַם כֵּן, שְׁלֹא יִתְרַפּוּ לוֹמַר 'אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם':

וְהִזָּה אֵישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל אָחִיו אֶת הַמְדַּגְנִית לְעֵינָיו מִשָּׁה וּלְעֵינָיו כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִמָּה בְּכִים פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד (כה ו')

לְקוּטֵי מוֹהַר"ן

רבי נחמן מברסלב זיע"א

עֲצִימַת הַעֵינַיִם בְּסוּק רֹאשׁוֹן שֶׁל קַר"שׁ וּבִשְׁכַמְל"ו סִגְלָה לְהַתְגַּבְּרוֹת עַל הַרְהוּרִים רְעִים

בְּשִׁקְרוֹן פְּסוּק רֹאשׁוֹן שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע צְרִיף לְהַעֲצִים אֶת עֵינָיו, בְּכַחֲנִית 'עוֹלֵימַתָּא שְׁפִירְתָּא דְלִית לָהּ עֵינָין' (וּזְהוּ ח"ב צה.), פִּי תַקּוּן שֶׁל הַרְהוּרֵי וְכוּ' שְׁבָא לְאָדָם, שְׁיֹאמַר 'שְׁמַע' וּבְרוּךְ שֵׁם וְכוּ', פִּי בְּשֵׁנֵי פְּסוּקִים אֵלוֹי יֵשׁ שְׁתִּים עֲשָׂרָה תְּבוֹת נִגְדַּ שְׁנַיִם עֲשָׂר שְׁבִטֵי ז'-ה, וְאַרְבָּעִים וְתִשַׁע אוֹתִיּוֹת כְּנִגְדַּ אַרְבָּעִים וְתִשַׁע אוֹתִיּוֹת שְׁבַשְׁמוֹת שְׁבִטֵי ז'-ה, וּבְקַבְלַת עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם וְכוּ' הוּא נִפְרַד מִנְשְׁמוֹתֵיהֶן דְּעַרְבֵי רַב, שְׁהִיא שְׁפָחָה בִּישָׂא

אֲחֵר זְמַן עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל יִחַזְרוּ לְהִיּוֹת בְּרֻכּוֹת, עַל יְדֵי שְׁיִכּוּנוֹ בָּהֶם כְּפִגּוֹת הַרְאוּיִים. וְזֶה פְּרוּשׁ 'אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עֲתָה' – הֵינּוּ שְׁאֵלוּ הַבְּרֻכּוֹת יְהִי בְּרֻכּוֹת רַק אֲחֵר זְמַן, 'וְלֹא עֲתָה' – רַק אֲחֵר שְׁיִקְרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹרָה וּיְכֻנוּ בָּהֶם כָּל הַצֶּרֶף אֲזַי יִחַזְרוּ לְהִיּוֹת בְּרֻכּוֹת:

וְהִזָּה אָדוֹם יְרֻשָׁה וְהִזָּה יְרֻשָׁה שְׁעִיר אֵיבּוֹי וְיִשְׂרָאֵל עֲשֵׂה חֵיל (כד יח')

קִדְשַׁת לֹוי

רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א

עַל אִף שֶׁחִלְקוּ בֵּינֵיהֶם יַעֲקֹב וְעִשְׂוֹ אֶת הַעֲוֹה"ז הַעֲוֹה"ב יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל טַעֲנָה לְקַבֵּל חֵלֶק בַּעוֹה"ז מִחֲמַת הַצְּרוּת מִהֶאֱמוּת

'וְהִזָּה אָדוֹם יְרֻשָׁה וְהִזָּה יְרֻשָׁה שְׁעִיר אֵיבּוֹי וְיִשְׂרָאֵל עֲשֵׂה חֵיל'. וַיִּבְאֵר קוּדֵם הַפְּסוּק (תְּהִלִּים קטו א) 'לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ פִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד', לְבָאָר כְּפֶל הַלְשׁוֹן שֶׁל 'לֹא לָנוּ', וְהוּא שְׂרִבּוּתֵנוּ וְ"ל אָמְרוּ יַעֲקֹב חֵלֶק עֲצָמוֹ עִם עִשְׂוֹ, עֲשׂוֹ נִטַּל עוֹלָם הִזָּה וְיַעֲקֹב נִטַּל עוֹלָם הַבָּא, עִינֵן שָׁם. וְאָנוּ מִבְּקָשִׁים מִהֶשֶׁם יִתְבַּרַךְ טוֹבַת עוֹלָם הִזָּה גַם כֵּן, דִּהְיִינוּ פְּרֻנְסָה וְכִדּוּמָה, גַם שְׁיַעֲקֹב אֵין לוֹ חֵלֶק בְּעוֹלָם הִזָּה אִף עַל פִּי כֵן אָנוּ מִבְּקָשִׁים כִּהְגֵן דְּמִתְרַאוּי לְתֵן לָנוּ טוֹבוֹת עוֹלָם הִזָּה.

דְּבִשְׁלָמָא אִם לֹא הִיוּ הָאֱמוּת מִתְרַפֵּים וּמִגְדַּפִּים יִשְׂרָאֵל בְּרֵאֲתָם אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשִׁפְלוּת בְּעוֹלָם הִזָּה, רַק הִיוּ מֵאֲמִינִים שְׁיִשְׂרָאֵל אֵין לָהֶם חֵלֶק בְּטוֹבוֹת עוֹלָם הִזָּה, לֹא הִזָּה מִהֶתְקַרַּם לְתֵן לְיִשְׂרָאֵל טוֹבוֹת עוֹלָם הִזָּה, מַה שְׁאֵין כֵּן פִּינֵן שְׁהָאֱמוּת אֵינִים מֵאֲמִינִים בְּזֶה, רַק מִתְרַפֵּים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרֵאֲתָם בְּשִׁפְלוּתָם לֹאמַר אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם, אָנוּ מִבְּקָשִׁים טוֹבוֹת עוֹלָם הִזָּה, וּמִתְרַאוּי לְתֵן לָנוּ גַם שְׁאֵין לָנוּ חֵלֶק בְּעוֹלָם הִזָּה, לְמַעַן לֹא יִתְחַלֵּל שְׁמוֹ יִתְבַּרַךְ.

הצדיק הקדוש הלומד לשמה, שנבכר על ידי רמ"ח אברים רוחניים, ויש יכלת ביד הצדיק הלומד לשמה להעלות התורה והמצוות של זה שלמד שלא לשמה, כי יכלת בידו להמשיכו נשמה לתורתו של זה שעשה הגוף לבד. וזהו הפרוש מתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים ג:), פרוש שהתורה היא תבא ליד הלומד לשמה והוא יתקנה על ידי אברי הנשמה.

וזהו גם כן יכול להיות כוון הפסוק (תהלים קב א) 'תפלה לעני כי יצטף כו', פרוש, עני הוא הנקרא העני בדעת ואינו יכול לכוון בתפלתו, ותקנתו שיחבר את עצמו עם הצדיק הגמור המכוון בתפלה והוא יעלה את תפלת העני עם תפלתו הזכה, כי תפלת העני נשארה בלא נשמה והצדיק נותן בה חיות ועל ידי זה תפלתו עולה. וזהו 'תפלה לעני' (תהלים קב א), איך יעשה שתקבל תפלתו לרצונו, ומפרש הכתוב 'כי יצטף', פרוש שיחבר עם הצדיק גמור, ויצטוף הוא לשון חבור. וזהו 'ולפני ה' יצטף שיחו', פרוש שהצדיק ישפך את השיחה של העני לפני ד', לקבלה באהבה.

וזהו פרוש גם כן 'וירא פינחס' (כה ז), דהלמד תורה לשמה נקרא הלמוד הזה בשם ראיה, כי פנתו בלמודו לראות המצוה הפתובה בלמוד הריא למען עשותה, מה שאין כן הלומד שלא לשמה פנתו כדי להקרא רבי. וזהו 'וירא פינחס' – הפתוב מעיד עליו שתורתו הנה לשמה הנקראת בשם ראיה. והנה זמרי הנה נשיא שבט מישאל והנה גדול בתורה, וכאשר ראה פינחס שעשה המעשה ההוא, הבין שתורתו הנה שלא לשמה כל מה שלמד, ונמצא שלא נכרא מתורתו רק הגוף של התורה, ולכך 'ויקח רמ"ח בידו' – פרוש את הרמ"ח אברים הגופניים של זמרי לקח בידו לתקנו ולהשפיע להם חיות בתוכם, וקל להבין:

וכו', ונכלל בנשמות שבטי יה, בחינת אשה יראת ה' (משלי לא ל), אזי היא בחינת סגירת עינים בשעת קבלת על מלכות שמים, להורות שעל ידי קבלת על מלכות שמים, הוא בבחינת עוליקתא שפירתא, דלית לה עינין, שהיא התאנה שכוללת המדות רעות של שבעים לשונות.

הדבוק בתאוות עליו להוריד דמעות בפסוק ראשון ובבשכמל"ו

וכ"ל זה כשיש לו לאדם הרהור באקראי בעלמא, אזי די לו באמירת שני פסוקים הנ"ל. אבל אם הוא חס ושלום גיל בהרהור של התאנה הכלליות רחמנא לצלן ואינו יכול להפריד ממנה, אזי צריך גם כן להוריד דמעות בשעת קבלת מלכות שמים. כי איתא שהדמעות הם ממותרות הפרה שחורה, ומרה שחורה היא טחול, שהיא בחינת מלכות הרשעה וכו' שמשם נשמותיהן דערב רב, וכשמוריד דמעות אזי נדחין ויוצאין לחוץ המותרות. הינו התאוות וכו' הנאים מעכירת דמים של טחול וממתרות, וכולל נשמתו במלכות שמים. וזה שתרגם יונתן על פסוק 'המה בכים פתח אהל מועד' – 'בכין וקורין את שמע' (ח"א תורה לו):

וירא פינחס כו אלעזר כו אחרו כהנו ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו (כה ז)

נעם אלימלך

רבי אלימלך מליז'נסק זיע"א

הלומד ומקיים מצוות שלא לשמה נכרא מהם גוף בלא נשמה וכאשר מתחבר לצדיק הלומד לשמה זוכה שייעלה את תורתו ומצוותיו

הנה כל תורה ומצוות הנעשים בלי פונה היא כגוף בלי נשמה, ונמצא כשאדם לומד תורה או עושה מצוה שלא לשמה, נכרא מזה רק הגוף לבד בלא נשמה. ולא כן

סְפִירֵי הַחֲסִידוֹת

"חטאתי כי לא ידעתי..." (כב, לד)

הבעש"ט שָׁמָּא אַחַד מְאֵלוּ יָגַע בּוֹ וְכִי אָז כָּל הַטְּבִילָה בְּמִקְנֶה לֹא תוֹעִיל לוֹ מִשּׁוּם מַגַּע גּוֹי. אֲלֵא שְׁאָז, לְהַפְךָ הִיָּה הַדְּבָר. בְּעֶבְרוֹ בְּסִמּוּךְ לָהֶם, שָׁמַע הַבַּעש"ט כִּיצַד גּוֹי אַחַד אוֹמֵר לְחִבְרוֹ: 'הִזְהָר מִן הַיְּהוּדֵי הַזֶּה, שְׂלֵא יָגַע בְּךָ וְיִטְמָא אוֹתְךָ'.

נְעִנָּה וְאָמַר הַבַּעש"ט הַק' לְתַלְמִידָיו: "זֶהוּ פְרוֹשׁ הַכְּתוּב "הוּ עָם לְבַדָּד יִשְׁכְּנוּ". זֶה שְׁעַם יִשְׂרָאֵל יְכוֹל לְהִשָּׂאֵר בְּהַתְּבַדְּדוּתוֹ, בְּיַחְדוּ וּבְקִדְשָׁתוֹ, עַל אֵף שֶׁהוּא נִמְצָא תַמִּיד בֵּין גּוֹיִים, זֹאת מִשּׁוּם "וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשְּׁב", מִכִּינּוֹן שֶׁהוּא הַיְּהוּדִי לֹא נִחְשָׁב בְּעֵינֵי הַגּוֹיִים. הַגּוֹיִם לֹא מִחְשָׁבִים אוֹתוֹ, וּמְבִטִים עָלָיו כְּעַל יְצוֹר שֶׁכֵּל וְיִטְמָא [וְזֹאת אֲפִילוֹ לְאַחַר שֶׁטְּבַל בְּמִקְנֶה טְהָרָה...]. דְּוָקָא מִשּׁוּם כֵּן נִשְׂאָר עִם יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתוֹ".

(קהל חסידים)

"כִּי לֹא נִחַשׁ בְּנַעֲקָב וְלֹא קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל..." (כב, נג)

ר' חיים מִהַעִיר מוֹהֵלוֹב שְׁבְרוֹסְיָה נִמְנָה הִיָּה עַל חֲסִידָיו הַמְּבַהֲקִים שֶׁל הַרְה"ק רַבִּי שִׁנְיָאוֹר זְלַמֵּן מִלֵּאדִי זי"ע, אַדְמוֹר הַזָּקֵן, בַּעַל 'הַתִּנְיָא' מַחֲב"ד, וְלִכְל יוֹם-טוֹב הִיָּה נוֹסֵעַ לְהַקְבִּיל אֶת פְּנֵי רַבּוֹ. בְּאַחַד הַשָּׁנִים, כְּשֶׁרָצָה לְשִׁים אֶת פְּעֻמּוֹ לְנוֹסֵעַ לְלֵאדִי אֶל הַרְבֵּי לַחַג הַשְּׁבוּעוֹת, נִתְּוַדַּע לְאִמּוֹר כִּי בְדִיוֹק בִּימֵי עָרֵב הַחַק, מִתְּקַיֵּם יְרִיד גְּדוֹל בְּעִירוֹ, וְאָם יִשַׁע כְּמָה יְמִים קוֹדֵם הַחַק אֶל הַרְבֵּי (כְּדַרְכּוֹ), וְלֹא יִרְלַשׁ סַחוּרָה רַבָּה בְּיָרִיד, הַרְבֵּי שְׂלֵא יוֹכַל גַּם לְמַכֵּר אַחַר כָּךְ, וְיִהְיוּ לוֹ הַפְּסָדִים עֲצוּמִים.

בְּשֵׁל כֵּן נֶאֱלָץ ר' חיים לְשִׁהוֹת בְּיָרִיד, שֶׁם רָכַשׁ כְּפוּת עֲצוּמָה שֶׁל בָּדִים וְסַחֲרוֹת כְּדֵי לְמוֹכְרָם בְּמִקּוּמוֹת אַחֲרִים. אֲבָל בְּתוֹךְ לְבוֹ פְּנִימָה זָכַר כִּי חַג הַשְּׁבוּעוֹת כְּמוֹשֵׁמֶשׁ וְכֵא,

מִצְבּוֹ הַחֲמִירֵי שֶׁל ר' חיים, מִתּוֹשְׁבֵי הַעִירָה גוֹרְלִיץ הִיָּה בְּכִי רַע. כֶּסֶף לֹא הִיָּה לוֹ, בֵּיתוֹ הִיָּה מוֹט לְנַפְל, וְאַף פְּרוּטָה לְפָרְטָה לֹא הִיָּתָה לוֹ כְּדֵי לְדַאֵג לוֹ וּלְבַנּוֹ מִשְׁפַּחְתּוֹ לְכֻלְכֵּל אוֹתָם כְּדָבָעִי, וְלִקְנוֹת לָהֶם בְּגָדִים חֲמִים וְכְדוּמָה. וְאוּלָּם הָרַעָה הַגְּדוּלָּה בְּיוֹתֵר הִיָּתָה, שְׁאִישׁ לֹא הִתְעַנֵּן כְּמַעֲט בְּמִצְבוֹ, וְכֵן נִהַל הוּא אֶת אַרְחוֹת חַיָּו, מְבַלִּי שְׁאֵף יְהוּדִי יְדַאֵג לוֹ וְיִסַּע לוֹ וְלוֹא בְּמַעֲט.

פַּעַם נִכְנַשׁ הַרְה"ק רַבִּי חַיִּים מִצְאֵנִי זי"ע עִם רַבָּה שֶׁל אוֹתָהּ עִירָה שְׁהִיָּה מִמְּעִרִיצֵיו שֶׁל הַרְבֵּי, פְּנָה אֵלָיו הַרְבֵּי וְשָׁאָלוּ: הֵאֵם יוֹדַע מִר אֶת מִצְבּוֹ הַחֲמִירֵי שֶׁל ר' חיים הִלָּה מִתּוֹשְׁבֵי עִירָךְ? הִלָּה לֹא יוֹדַע מְאוּמָה. וְרַבִּי חַיִּים אוֹמֵר לוֹ: "הֵאֱמִינָם אֵינְךָ יוֹדַע עַד כְּמָה גְרוּעַ מִצְבּוֹ הַחֲמִירֵי עַד שְׁאֵין לוֹ אֲפִילוֹ פְּרוּטָה לְפָרְטָה?" נְעִנָּה הַרְבַּ וְאָמַר לְרַבִּי מִצְאֵנִי: "אֲכֹן, לֹא יְדַעְתִּי כֻּלָּל מִמִּצְבּוֹ".

הַשִּׁיב לוֹ הַרְבֵּי הַדְּבָרֵי חַיִּים מִצְאֵנִי: "בְּלָעִם אָמַר "חֲטָאתִי כִּי לֹא יְדַעְתִּי". וְאֵם לֹא יוֹדַע בְּמָה הוּא חֲטָא? מִשְׁמַע אֲפּוֹא כִּי אֵי יוֹדַעָה הִיא עֲצוּמָה חֲטָא. רַב שֶׁל עִיר צְרִיר לְהַרְגִּישׁ וְגַם לְדַעַת מִמִּצְבּוֹ שֶׁל כָּל אַחַד, וּבִפְרָט כְּאִשֶּׁר הָאִישׁ נִמְנָה עַל בְּנֵי עִירוֹ וְעַל בְּנֵי קְהֵלָתוֹ. בְּאֵם רַב אֵינוֹ יוֹדַע וְאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ, הַרְבֵּי שְׁאֵה עֲצָמוֹ פָּגַם וְחֲטָא, וְיִשׁ לְשׁוֹב עַל כָּךְ בְּתִשׁוּבָה".

(כל הכתוב לחיים)

"הו עָם לְבַדָּד יִשְׁכְּנוּ וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשְּׁב" (כב, ט)

פַּעַם חָזַר הַבַּעַל שֶׁם טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע מִטְּבִילָה בְּמִקְנֶה, וְעֶבְרוֹ לְיָדוֹ חֲבוּרַת גּוֹיִים. פָּחַד

עושה חשבון נפש רואה אני כי לא נותר לי כלל עת לעסק בתורה. ומה יהא עלי?"

נענה הרבי ואמר לו: "באם טוען אתה כי המסחר בבדים מונע אותך מלמוד התורה, עזב את המסחר הזה כליל, וחלף זה רכש אכסניה ובית מזיגה. אבל בתנאי שזוגתך תעסק במכירת ה"ש", ואתה תוכל להתפלל וללמוד בהרחבה ובמנוחה". ר' חיים התפלל על הדבר, שהרי לא היה לו די מעות לרכש אכסניה ובית מזיגה העולים הון עתק. ואולם, פקסיד מבהקה, לא הרבה זמאמה, שפן אם הרבי ברכו כי העגלה וכל הסחורה שבה יחזרו אליו בשלמות, הרי שגם הדברים הללו יתקמו בשלמותם.

וכדברי הרבי כף הוה. פאשר הגיע ר' חיים לאותו יער, ראה מרחוק והנה העגלה עומדת על מקומה, כפי שעזב אותה, מבלי שיחסר ממנה מאומה. כשבדק את העגלה, נעצרה לדו כרפיה הדורה, וממנה ירד שר גדול ואמר לו: "יהודי! כבר ימים מספר רואה אני את העגלה הזאת, מלאה בסחורה יקרה, כשהיא עומדת פאן ואף איש שחולף אינו נגש לשלות ידו לנגוע בה. האם יודע אתה למי היא שייכת?" נענה ר' חיים ואמר לו: "כן, אדוני הנכבד. העגלה שייכת לי".

נענה השר ואמר לו: "באם נעשה לך נס כזה, מבינ אני כי איש ישר הנך, צדיק ונאמן. ובכן אפוא, סמוך לעירי, צ'רנוביץ, עומדת אכסניה ריקה ובצמוד לה בית מזיגה... באם תרצה, מוכן אני להשכיר לך את האכסניה, כף תוכל להרויח כסף רב, ואחת לשנה תעלה לי את דמי החכירה". המום נשאר ר' חיים לעמוד על מקומו, מבלי להבין מדוע החליט השר הנכרי לעשות לו טובה שפזאת, אבל תכף ומיד נזכר בברכתו של הרבי, שאמר לו לרכש אכסניה ובית מזיגה, והנה ישועת ה' פהרף עין.

בתחלה הסס ר' חיים, פיון שלא היה לו די מעות עבור רכישת האכסניה, אלא

וצריכים לנסע אל הרבי. בשל כף גמר בדעתו לנסע ללאדי עם כל העגלה הטעונה, לחוג את החג במחצתו של הרבי, ורק לאחר החג ישוב לביתו עם העגלה המלאה, ושם ימכר את הסחורה, פדרכו מ'מים ימימה.

עודו נוסע אל הרבי, והנה באמצע הדרך נשברה העגלה, ולא יכול היה להמשיך בדרך עם העגלה ללאדי. נותר הוא לעמוד על מקומו, חוכף בדעתו פדת מה לעשות. ולאחר כמה רגעים החליט החלטה של חסיד מתוף מסירות נפש. הוא נטש את העגלה בתוככי היער במבואות לאדי, וצעד רגלי לתוככי העינה. הוא החיש את צעדיו, עד שלבסוף, כל עוד רוחו בקרבו הגיע ר' חיים ממש בעת התקדש החג לחצר הקדש של רבו הרה"ק בעל ה'תניא', כשהוא שוכח עגלה ומלאה. העקר, שמחו וצחלו פניו, זכה כמידי שנה להסתופף בצל הרבי בחג מבלת התורה.

בהכנס בעל ה'תניא' מחדרו לבית המדרש לתפלת מנחה, ראה מרחוק את ר' חיים, ואז נגש לעבר בנו הרה"ק רבי **דובער ה'אדמו"ר האמצעי'** וילחש באזניו, כשהוא מצביע לעבר ר' חיים: "האברך הזה הוא חסיד בעל מסירות נפש עצומה". רבי דובער לא הבין מאומה, שהרי אביו לא שוחח כלל עם אברך זה, ומה פגנת הדברים? לאחר התפלה, נגש לר' חיים, וממנו שמע רבי דובער את כל ספור העגלה והסחורה מהחל ועד פלה. אז הבין רבי דובער למה נתפנו אביו הקדוש.

לאחר החג, פאשר נפרד ר' חיים מרבו, אמר לו הרבי: "חיים, אל דאגה. העגלה וכל הסחורה שבה יחזרו אליך בשלמות". באותו רגע ראה ר' חיים את רוח קדשו של הרבי, אבל מאידך, עננה רבצה על לבו, והוא תנה את צערו לפני הרבי, באומרו: "רבינו הקדוש, אמנם, ההצלחה מאירה לי פנים, והמסחר מתנהל פהלכה ועל מי כנוחות. אבל מאידך, כמעט ולא נותר לי זמן ללמוד תורה. המסחר טורד אותי עד למעלה ראש, וכאשר אני

מדָרְשׁוֹ שֶׁל הַרְבֵּי. וְאוֹלָם, בְּשִׁבְתָּ בַבַּקָּר, חֲפִץ הָיָה לְשַׁמֵּעַ קְרִיאַת הַתּוֹרָה, וְלִכְּנֹחַ אִזְ נִשְׂאוּ אוֹתוֹ פִּמּוֹ מִבְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ מִיְדִידָיו עַל פְּסָא עַד לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל הַרְבֵּי.

דְּרָכּוֹ שֶׁל הַרְבֵּי בַעַל הַ'תְּנַיָּא' הֵיחָה לְהִיטֵב בְּעֵצְמוֹ הַ'בַּעַל קוֹרָא' בַּתּוֹרָה. וְאִזּוֹ, כְּשֶׁהִגִּיעוּ לַעֲלִיַּת 'חֲמִישִׁי', הוֹרָה הַרְבֵּי לְכַבֵּד בְּ'עֲלִיָּה' אֶת ר' חַיִּים. הַדְּבָר הָיָה לְפָלֵא בְּעֵינָיו כֹּל הַחֲסִידִים, שֶׁכֵּן עַד לְאוֹתָהּ שִׁבְתָּ, מַעוֹלָם לֹא הוֹרָה הַרְבֵּי לְמִי לְכַבֵּד בְּעֲלִיָּה, וְהֵנָּה עֲתָה 'שְׁנֵה הַרְבֵּי מִמֶּנְהוּ וְהוּא מוֹרָה לְכַבֵּד אֶת ר' חַיִּים בְּעֲלִיָּה. מִשְׁמַע יֵשׁ דְּבָרִים בְּגוֹ. מִשְׁנִקְרָא לַעֲלִיָּה, אֲחִזּוּ אֶת ר' חַיִּים פַּחַד וְאִימָה, הַמַּעֲט מִמֶּנּוּ לְקַבֵּל עֲלֵיהָ אֶצֶל הַרְבֵּי, וְעוֹד לַעֲמוֹד בְּסִמּוּךְ לְרַבֵּי מִמֶּשׁ בְּקְרִיאַת הַתּוֹרָה? בְּקִשִׁי רַב בְּעִזְרַת פִּמּוֹ יְדִידִים, בְּפִיק בְּרַפְסִים, מִתּוֹךְ תְּרִדָּה רַבָּה, שָׂרָךְ ר' חַיִּים אֶת רַגְלָיו לַעֲבֹר הַבִּימָה, אָמַר אֶת בְּרַפְתָּ הַתּוֹרָה, וְהַרְבֵּי הַחַל לְקַרְא .

כְּאֶשֶׁר הַחַל בְּקְרִיאָה, הַחַל לְפַתֵּעַ לְהַתְלַהֵב בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁפָּנּוּ נַעֲשׂוּ כְּלַפִּיֵּי אֵשׁ מִמֶּשׁ. וְאִזּוֹ אַרְעֵי הַדְּבָר... כְּשֶׁהִגִּיעַ בְּקְרִיאָתוֹ לְפִסּוֹק "כִּי לֹא נַחֵשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל", הִתְלַהֵב הַרְבֵּי הַתְּלַהֲבוֹת יִתְרָה, וְהַחַל לְקַרְא אֶת הַמַּלְיָם הַלְלוּ "כִּי לֹא נַחֵשׁ בְּיַעֲקֹב" פִּמּוֹ וְכִמּוֹ פְּעֻמִּים. מִפַּעַם לְפַעַם הַתְּגַבֵּר קוֹלוֹ שֶׁל בַּעַל הַ'תְּנַיָּא' יוֹתֵר וְיוֹתֵר כְּקוֹל הָאָרֶץ, וְשׁוֹב הוּא קוֹרָא "כִּי לֹא נַחֵשׁ בְּיַעֲקֹב" כְּשֶׁהוּא מַחֲזִיר אֶת פָּנָיו לְאַחֲרָיו, וּפָנָיו כְּלַפִּיֵּי אֵשׁ בּוֹעֵרַת וּכְלַהֲבָה יוֹקֵדֵת.

כֹּל הַעוֹמְדִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ נִבְהָלוּ בְּיוֹתֵר, וְלֹא הִבִּינוּ לָמָּה מִתְּפַנֵּן הַרְבֵּי בַּחֲזוֹנוֹ עַל מַלְיָם אֵלּוֹ פְּעֻמִּים רַבּוֹת. אֲבָל בַּחֲלָף הַשִּׁבְתָּ נֹדַע הַדְּבָר. ר' חַיִּים הַחַל לְהַרְגִּישׁ לְפַתֵּעַ הַקְּלָה גְדוֹלָה בַּחֲלֻשָׁתוֹ, וְאִזּוֹ סִפֵּר לְרַבֵּי אֶת כֹּל דְּבָר הַמַּעֲשֵׂה בְּגוֹי הַשִּׁבְתָּ הַמְכֻשָּׁף. נַעֲנֵה הַרְבֵּי וְאָמַר לוֹ: "אֵל תְּדַאֵג כָּלֵל. אֵתָהּ תִּהְיֶה בְּרִיא בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת. הֵן אֲמַרְתִּי לָךְ כִּי לֹא נַחֵשׁ בְּיַעֲקֹב".

כְּשֶׁחֲזַר ר' חַיִּים לְבֵיתוֹ, רָאָה הַתְּקַהֲלוֹת גְּדוֹלָה לְיַד בֵּיתוֹ. לְמַרְאֵה ר' חַיִּים, נִגְשׂוּ אֵלָיו

שְׂאוֹתוֹ שֶׁר הַסָּכִים אִף לְהַשְׁכִּיר לוֹ בְּהַקְפָּה, וְאִף לְשַׁלֵּם עֲבִירוֹ בְּשֵׁנָה הַרְאוּשָׁנָה אֶת כֹּל הַמַּצְטָרֵךְ. ר' חַיִּים נַעֲנֵה לְהַצָּעָה וְעוֹד בְּאוֹתוֹ מַעֲמֵד חֲתָמוּ בִּינֵיהֶם עַל הַעֲסָקָא. לְמַחֲרַת הַיּוֹם עָבַר ר' חַיִּים וּבְנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ לְגוֹר בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, כְּדִי שְׂיוֹכְלוּ לְהַתְחִיל לְהַפְעִיל אֶת הָאֲכַסְנִיָּה וּבֵית הַמְזִיגָה.

מִשְׁשִׁמְעוּ פִּמּוֹ אֲנָשִׁים אֶת דְּבַר הַעֲסָקָא, נִגְשׂוּ לְר' חַיִּים וְצִעְקוּ עֲלָיו: "רַבִּי יְהוּדִי. אֵל תַּעַז לְשַׁכַּר אֶת הַמְקוֹם הַזֶּה! מוֹל הָאֲכַסְנִיָּה מִתְּגוֹרֵךְ גּוֹי רָשָׁע, שֶׁהוּא וְאִשְׁתּוֹ מְכַשְׁפִּים גְּדוֹלִים... וּמַפְעִילִים הֵם אֶת כְּשִׁפְיָהֶם נֶגֶד כֹּל מִי שְׂרוּצָה לְשַׁכַּר אֶת הַמְקוֹם, וְכִמּוֹ אֲנָשִׁים כְּבָר נִפְטְרוּ מִכָּף... בְּשַׁל כָּךְ כְּלָנוּ בּוֹרְחִים מֵאֲכַסְנִיָּה זֹו כְּמוֹ מֵאֵשׁ! אֵל תִּשְׁכַּר אֶת הַמְקוֹם. הַתְּרַחֵק מִכָּאֵן וְחַפֵּשׁ לָךְ מְקוֹם מְגוּרִים וּמְקוֹם פְּרִנְסָה אַחֵר". אֶלָּא שֶׁר חַיִּים לֹא אָבָה לְשַׁמֵּעַ. בְּאֵם הַרְבֵּי אָמַר לוֹ לְשַׁכַּר אֲכַסְנִיָּה וּבֵית מְזִיגָה, לְבִטַּח לֹא יֵאָנֵה לוֹ כֹּל רַע.

וְאוֹלָם, מִשְׁחַלְפּוֹ פִּמּוֹ חֲדָשִׁים, הַחַל ר' חַיִּים לְחוֹשׁ חֲלֻשָׁה גְדוֹלָה, בַּתְּחִלָּה לֹא יָדַע עַל מַה וְלָמָּה, אֲבָל אֵט אֵט הַחַל לְהִבִּין כִּי אֲכֵן מִדְּבַר בְּאוֹתוֹ שֶׁכֵּן רָשָׁע שְׂמַתְחִיל לְהַפְעִיל אֶת כְּשִׁפּוֹ כְּלַפּוֹ, וְהוּא זֶה אֲשֶׁר גּוֹרֵם לוֹ לְהַחֲלֵשׁ. חֲלַפּוֹ עוֹד שְׁבוּעוֹת מוֹסָפֵר, וְחוֹלְיוֹ שֶׁל ר' חַיִּים הַתְּגַבֵּר עֲלָיו, עַד שֶׁהִבִּין, כִּי אֲכֵן אוֹתוֹ גּוֹי מְכַשֵּׁף כְּנִסְסָה לְהַסִּיט אוֹתוֹ מִדְּרָךְ הַמְּלָךְ. כָּךְ חֲלַפּוֹ עֲלָיו שְׁבוּעַ נוֹסָף וְעוֹד שְׁבוּעַ, עַד שֶׁחֲלָיו כֹּל כָּךְ הַתְּגַבֵּר עֲלָיו, עַד שֶׁכְּבָר לֹא יָכַל לְרַדֵּת אֶפְיֵלוֹ מִמִּשְׁתּוֹ. מִשְׁלֵא יָכַל כְּבָר לְשִׂאת אֶת יְסוּדָיו וְאֶת כְּאִבּוֹ, בְּקִשׁ מִכְּמָה מִבְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי יִסְעוּ אוֹתוֹ לְלֵאדִי, אֶל הַרְבֵּי, כְּדִי לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ כִּי יַצִּיל אוֹתוֹ מִיָּד הַרְעָה וּמְכַשְׁפָיו שֶׁל אוֹתוֹ שֶׁכֵּן גּוֹי רָשָׁע.

לְאַחַר מֵאֲמָצִים רַבִּים הִצְלִיחַ ר' חַיִּים לְהִגִּיעַ מִמֶּשׁ בְּשִׂאֲרִית כַּחוֹתָיו לְלֵאדִי, לְקַרְאֵת שִׁבְתָּ קֹדֶשׁ פְּרִשְׁתָּ בְּלָק. מִפָּנֵי הַחֲלֻשָׁה הַגְּדוֹלָה שֶׁהֵיחָה לוֹ נוֹתֵר ר' חַיִּים בְּלִיל שִׁבְתָּ בְּאֲכַסְנִיָּה שֶׁלוֹ בְּלֵאדִי, וְאֶפְיֵלוֹ לֹא הִצְלִיחַ לְלַקֵּחַ לְבֵית

לאחר מכן המשיך סדר יומם העמוס של בני הישיבה, בלמוד ספרי ההלכה [ארבעה טורים ומקראשיו] בעיון רב. ובסופו של היום עסקו הלומדים בספרי המוסר [כמו 'ראשית חקמה', 'פלא יועץ', 'שבט מוסר' ועוד].

(מתוך תולדותיו של מרן ה"אביר יעקב")

"ניקם מתוך העדה ויטח רמח בְּדוֹ" (כה, ז)

בעיר פלוגנית בגאליציה התרחשה מגפה רח"ל, ורבים חללים הפילה. בני העיר לא ידעו להשית עצות בנפשם כדת מה לעשות. הם הזמינו רופאים מעלים מכל המחוז פלו ומהעירות הסמוכות, כדי שייספקו תרופות ורפואות לחולים. ואולם גם הרופאים לא יכלו לסייע במאומה, והמגפה המשיכה להפיל חללים.

בצר להם, נסעו פמה מבני העיירה אל הרה"ק רבי נחמיה מביכוב ז"ע, בנו של היהודי הקדוש ז"ע מפשיסחא, ושחו בפניו דבריהם כהיותו, ובקשו ממנו כי יתפלל עליהם שהמגפה תחדול, וכלם ישובו לארץ החיים.

נענה ואמר להם הרה"ק רבי נחמיה: "עצה אחת ויחידה יש לי עבורכם. לקיים בכונה גדולה את רמ"ח מצוות עשה שבתורה. הנה מציינו בדרךשת בלתי, כאשר פנתס בן אלעזר רצה לעצר את המגפה, נאמר עליו 'ויטח רמח בידו', ואז המגפה נעצרה.

וקשה, מדוע בפסוק כתוב בכתוב חסר 'רמח' (כלא ו), ולא כתוב 'רמח' מלא? אלא, רמז יש פאן. בכונה תחלה כתיב רמח (חסר ו), כי הוא רמז לרמ"ח מצוות עשה. פנתס בן אלעזר לקח בידו את כל הפנות של רמ"ח מצוות עשה, ובכת המצוות לכל לעצר את המגפה. אף אותם, סים ואמר להם רבי נחמיה, קבלו על עצמכם לשמר רמ"ח מצוות עשה, ואז לא תהיה אצלכם מגפה, ואף זו תעצר מיד, וכלם יחיו בבריאות השלמה".

(כתר היהודי)

פמה שכנים וספרו לו בקול צהלה: "נס גדול ארע לך. אותו גוי מכשף, הגר למול האכסניה שלך, מות לפתע, הוא ואשתו במיתה כשנה". ור' חיים שאל: "מתי קרה הדבר?" והשכנים השיבו: "בשבת בבקר בשעה זו וזו..." ר' חיים עשה את החשבון המדויק, ואז גלה פי מיתתו של הגוי ושל אשתו המכשפים ארעה בדיוק, כאשר הרבי בעל 'התנאי' קרא בקריאת התורה את הפסוק 'כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל', ואז פעל להציל את ר' חיים מיד הרעה של אותו גוי מכשף.

(סיפורים נוראים)

מה טבו אהליך יעקב ... (במדבר כד ה)

כחלק מדאגתו לבני הקהלות ולחנוד ילדיהם, הקים הרב הקדוש מרן רבי יעקב אביחציראזיע"א את הישיבה הקדושה 'אביר יעקב', בחצר משכנו אשר בריסאני - תאפילת, שבמשך השנים שקדו בהיכלותיה אלפי בחורים על משנת התלמוד וההלכה, וישבו על מדוכת המוסר ונגעו בעבודת ה'. כל זאת כותוצאה מסדר יומם הגדוש, אותו טנה רבנו כדי להשביח את יניקתם מההוירוהו. לא בכדי נודעו תלמידי ישיבת 'אביר יעקב' כגדולי ומאורי יהדות מרוקו, כאשר רב רבם שמשו פמנהיגי קהלות ורבניהם, ואת תורתם אשר דלו מבארו של רבנו - השקו לתלמידיהם.

סדר יומם ולמודם של בני הישיבה היה מיחד במינו: השכמה לפני חצות הלילה בכדי לומר 'תקון חצות'; תפילת שחרית עם הנץ החמה; סדר קבוע בלמוד 'חק לישראל'. לאחר אכילת פת שחרית, היו פונים לשקד על למוד הגמרא, כאשר בתחלה היו מכסים את פרושי רש"י והתוספות המעטרים את הגמרא, לומדים את דברי הגמרא לבדה ומפרשים אותה בעצמם. רק לאחר מכן, היו מסירים את הפסוי ומעינים בדברי רש"י והתוספות, ובדקים את עצמם, עד פמה נכונה היתה הבנתם מתחלה.

רבינו חיים ו' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

קיצור תולדות איש האלקים רבינו חיים ו' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"
מלוקט מתוך הספר "באור החיים"
בהוצאת "עוז והדר"

בשנת תנ"ו נתמלא ביתו אורה בהלדת בנו, אשר שם קורא לו על שם זקנו הקדוש "חיים", הוא רבנו חיים בן עטר, מ' שעתידי יהיה להאיר את עיניהם של ישראל מאז ועד היום. גר ישראל, ושממה מניצוץ משיח בן דוד. מאור חיים לארץ ולדורים, לדורו ולדורות, והנודע לדורות על שם ספרו "אור החיים".

אף גדל חיים הקטן מיד ראו הכל כי חכם וחרף הוא וירא שמים מנעוריו. אף דבקה נפשו בגנפוש זקנו הרב, אשר רנה מלא חפנים נחת מנכדו זה, ועל אף שגם עם שאר נכדיו למד תורה, הרי שאת מרב מאמציו השקיע בו, ולו מסר את רבי תורתו.

לא מש חיים הצעיר מאהלו של סבו, ש'בין ברקיו גדל ובחיקו ישב לשאב מדרכים הטובים" כלשונו. כשרונותיו העלויים עמדו לו לעלות בתורה פאחד הגדולים אשר בארץ. אף בתעניות וסגופים הרבה, ולעיתים צם משך יומים ויותר בציפיות.

למרות יגיעתו העצומה והתאמצותו לכגון לאמתה של תורה, התנגדותו ממעממי העולם וכנגתו הסוהרה, הרי שבהעלאתו את חדושי תורתו על הכתב היתה נפשו שפלה עליו ביותר, והוא היה מלא חשש. מי הוא זה ואיזהו שיבוא לחדש בתורה? רק הידיעה בהרורה שלו כי כל פגנתו לשם שמים, נתנה לו את האמץ לכה.

את ראשית בפוריו פנס לזמים לספר שאת שמו קרא "חפץ ה'". הורתו ולדתו של "חפץ ה'", החלו אצלו עוד בגיל בר מצוה (!) ומשאלה פמסה היתה זו בלבו מאז לתמיד. והיתה נפשו יוקדת בקרבו באהבה לוהטת לה', לתורתו, ולקיום מצוותיו. תשיקה נפלאה שלזמים באה לידי בטוי ובצבצה מקל עבר בספריו, ובפרט מספרו הנודע ה"אור החיים" הקדוש על התורה.

בדברו על אהבת ה' ודבקותו, ממש יצאה נפשו בדברו, ומתוך הדברים נמצאת למד כי מעולמו הוא מדבר. שהרי אין אדם כותב דברים שכאלו אלא אם כן עומד הוא במדרגה זו. לא יפלא אפוא, כי העפיל רבי חיים למעלות רוחניות

בין המשפחות המיחסות אשר גלו מספרד בגרוש הגדול של רנ"ב והגיעו למרוקו, נודעה משפחת "בן עטר" לשם ולתלה. בעיר סאלי, על שפת האוקינוס האטלנטי, בקצה המערבי של מרוקו וצפון אפריקה כלה, קבעו בני המשפחה הרמה את מקום מושבם, ובה זרחה שמשו של הגאון הקדוש רבי חיים בן עטר זלה"ה (הנודע בכינוי רבי חיים בן עטר הזקן, פדי להבדיל בינו ובין נכדו רבנו נושא שמו).

רם ונשא היה. מפלג בתורתו וביראתו, בקדשנותו ובפרישותו, ואף מהנהגת הצבור לא משו את ידיו. אך היה לו ורבי שם טוב שמו, גדול כבודו בעיני בני קהלת סאלי והוא אף עסק רבות בענינם, עד שעלה ונתעלה למדרגת נגיד הקהלה. והיו האחים לבית בן עטר ראשי ומנהיגי הקהלה ברוח ובגשם. אף בית כנסת משלהם, "צלאת בן עטר", היה להם.

החל משנת תל"ב, עם עלות מולאי איסקמאיל ימח שמו לשלטון, נפתחה תקופה קשה ואימה בקורות יהודי מרוקו. בשנות מלכותו הראשונות האיר פניו ליהודים. אפס, בחצי ימי מלכותו השתנה יחסו מן הקצה אל הקצה. הוא החל להציק להם ולרדף אותם, והטיל עליהם מסים שונים ומשונים חדשות לבקרים. הלחץ והדחק הרגשו בכל פנה, ואף מעמדם של העשירים והאנשים שפפללתם היתה איתנה, התמוטט לחלוטין.

אלא שאו היתה רק ההתחלה לשנים קשות ומרות שהלכו ונעשו נוראות יותר ויותר! בשנת ת"ס הטלו על היהודים מסים בכמות כזו שרבים מעשירי הקהלות ירדו מנכסיהם, כפשוטו, והפכו לעניים ממש. על צרה זו נוספו גם הבצורת ועלית המחירים הגדולה שבאה בעקבותיה.

בנו של רבי חיים בן עטר הזקן, רבי משה, אף הוא תלמיד חכם מפלג היה, שגם עסק בחסד ללא גבול, ומי ששמש כמשען ומשענה לנשברי לב, ששאבו ממנו עידוד ונחמק.

רבינו חיים ן' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

שְׁלוֹה וְהַשְׁקֵט, לְמֵרוֹת חֶסֶד הַשְׁקֵט הַכְּלָלִי שֶׁשָׁרָר בְּמֵרוֹקוּ
הַמְשִׁיף לַעֲלוֹת וְלַהֲתַעֲלוֹת בְּתוֹרָתוֹ, בְּקִדְשָׁתוֹ הָעֵילֵאִית
וּבַהֲתַנְהָרְוֹתוֹ מִמְּנַעְמֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. בְּשָׁנִים הֵהָם גַּם הַחֵל
לְהַפְיֵץ אֶת תּוֹרָתוֹ עַל פְּנֵי חוּצוֹת, וְלֹא הִסְתַּפֵּק בְּתַלְמִידִים
שֶׁבָּאוּ אֵלָיו, כִּי אִם תָּר וְחִפְשָׁת אַחֲרָי בְּעַלְלֵי כְּשָׁרוֹן, שֶׁהוּא יוֹכֵל
לְמַדְם וּלְקַדְמָם בְּהֵתָאֵם לְכַשְׁרוֹנוֹתֵיהֶם.

בְּמַקְבִּיל לְלֵמוּדוֹ עִם תַּלְמִידָיו, הִיָּה דוֹרֵשׁ מֵדֵי יוֹם בְּיוֹמוֹ (!)
בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁבְּחֻזְקָת מִשְׁפַּחְתּוֹ, "צִלָּאת בֶּן עֶטֶר", שֶׁתִּי
דְרָשׁוֹת לְהַמּוֹן הָעָם וְלְכָל מִי שֶׁלְבּוֹ חִפְץ, וְלַעֲתִים אִף שֶׁלֵּשׁ
דְרָשׁוֹת בְּיוֹם.

נֶעְרַץ וְנִקְדָּשׁ הָיָה רַבְּנֵנוּ עַל גְּנֵי סְאֵלֵי עִירוֹ, לְמֵרוֹת שֶׁלֹּא כִּהָן
כְּרַבָּה שֶׁל הָעִיר, וְעַל אִף שֶׁהָיָה בֶּה בְּסֵאלֵי בְּזִמְנוֹ גְּדוּלֵי תוֹרָה
נוֹסְפִים. פַּעַם אַחַת הָיָה רַבְּנֵנוּ שָׂקוּעַ בְּמַחְשָׁבוֹת דְּבָקוּת, וּבְגֵי
קְהֵלְתוֹ וְנִזְקָקוֹ לֹו בְּחֻחֵיפּוֹת אֶלֶּא שֶׁיֵּרָאוּ לְגַעַע בּוֹ וְלַהֲפָסִיקוֹ
מִדְּבָקוּתוֹ. עָקַב בְּחֵיצוֹת הָעֵינָיו הַחֲלֹט בֵּין גְּנֵי הַקְּהֵלָה לְקַחַת
תִּינוּק קָטָן שֶׁלֹּא טַעַם טַעַם סְמָאָה מִיָּמָיו, וְגַם אֶת הַתִּינוּק
טָבֵלוּ בְּמַקְוֵה. הֵם הוֹרִו לְעוֹלָל לְגַעַע נְגִיעָה קֹלָה בְּגִבּוֹד שֶׁל
רַבְּנֵנוּ וְתוֹ לֹא. אֲבָל גַּם נְגִיעָה זוֹ הָיָה בֶּה בְּכָדֵי שֶׁיֵּרָגִישׁ רַבְּנֵנוּ
בְּנְגִיעָה גְּשְׁמִית קֹלָה זוֹ וַיִּפְסַק מִדְּבָקוּתוֹ.

בְּיָמֵים הֵהָם וּבְשָׁנִים הֵהָמָה, הָיָה יְהוּדֵי מְרוֹקוֹ מְכִים וְנִבְרָדִים
בְּיַדֵי שְׂמִים וּבְיַדֵי אֲדָם. אִם לֹא דֵי הָיָה לְהֵם בְּהַתְּנַפְּלִיּוֹתָיו שֶׁל
הַפְּלֶה הַרְשָׁע, הַתְּרַגְּשָׁה וּבָאָה עֲלֵיהֶם בְּשֵׁנַת תַּפ"א הַבְּצֻרָת
הַנּוֹרְאָה. הִיָּתָה זוֹ עֲצִירוֹת גְּשְׂמִים אִמָּה וּמְחַלְטֵת שֶׁנִּמְשָׁכָה
כְּשֶׁלֵּשׁ שָׁנִים, וְהִמִּיטָה עַל רֹאשׁ יְהוּדֵי מְרוֹקוֹ הַשְּׁבוּרִים
וְהַרְצוּצִים רָעַב וְעֵנִי, מַחֲלוֹת וְיִסּוּרִים וּמִיתוֹת מְרֻבּוֹת.

לֹא זוֹ בַּלְבָּד, אֶלֶּא שֶׁעַם מוֹתֵם שֶׁל רַבִּים מֵהַיְהוּדִים שֶׁדָּרוּ
בְּרַבְעִים הַמְיָחֲדִים לָהֶם, נֶעְזְבוּ בְּתֵיהֶם וְנִנְטְשׁוּ מֵאִין יוֹשֵׁב.
הַנְּכָרִים יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ שֶׁנִּצְלָו אֶת הַמַּצָּב פְּשֻׁטוֹ עַל הַבְּתִים
לְשַׁלֵּל שֶׁלֵּל וְלָבֹז בּוֹ, וְכָךְ נִהְרָסוּ הַבְּתִים וְרוּחוֹבוֹת שֶׁלָּמִים
הִפְּכוּ לַעֲיֵי חֲרוּבוֹת אוֹ לְמַשְׁכָּנוֹת גּוֹיִים. לְעַמַּת זֹאת הִלְכוּ בְּתֵי
הַקְּבָרוֹת וְגִדְלוּ בְּקָצֵב מַהִיר, כַּאֲשֶׁר דָּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ וְנִקְרְבוּ בָּהֶם
חֲלָלֵי רָעַב לְמַכְבִּי.

חֲרַבן הַקְּהֵלוֹת בְּגוּף, בְּרוּחַ וּבְנִפְשׁ הָיָה פְּמַעַט מַחְלָט.

נַעֲלוֹת וְנִשְׁגָּבוֹת כָּל כָּף, עַד אֲשֶׁר הִתְקַדַּשׁ שְׁמוֹ בְּקָרֵב תְּפֻצוֹת
יִשְׂרָאֵל כַּאֲחַד מִן הָרֵאשׁוֹנִים אֲשֶׁר בְּאַרְץ.

"...וְרַבְּנֵנוּ הַקְּדוֹשׁ אוֹר הַחַיִּים אָמַר עָלָיו מֵרֵן הַבַּעַשׁ ט"
שֶׁנִּשְׁמָתוֹ מְרוּחַ דָּוִד שֶׁל אֲצִילוֹת, וּבְכָל לַיְלָה שֶׁמַּע תּוֹרָה מִפִּי
הַקַּב"ה, וְרַב קְדוּשָׁתוֹ אִי אֶפְשָׁר לְכַתֵּב, וְהָיָה מִיּוֹרְדֵי הַמְּרַכְּבָה
וְגַלְוֵי נְשָׁמוֹת וּמְדַרְגוֹת רוּחַ הַקְּדוֹשׁ בְּאַמְתָּם..." (נְתִיב מִצְוֹתֵיךְ
קוֹמְרָנָא ט א).

וְלִרְבֵי שָׁם טוֹב בֶּן עֶטֶר הִנְגִיד בֶּן וַיְשׁוּמוּ רַבֵּי מִשָּׁה, וְהָיָה הָאִישׁ
נִכְבָּד בְּיוֹתֵר בֵּין יְהוּדֵי מְרוֹקוֹ, מִמְּשִׁיף נֶאֱמָן לְמוֹרְשֵׁת אָבִיו
הַגְּדוֹל שֶׁנִּשְׁאָף אֶת מִשְׁאֵה יְהוּדוֹת מְרוֹקוֹ עַל שְׂכָמוֹ. יָדוּ פְתוּחָה
לְצַדִּיקָה וְחֶסֶד וְלְכָל דָּבָר שֶׁבְּקִדְשָׁה.

כַּחוּ שֶׁל רַבֵּי מִשָּׁה בְּנִגְדוּת עֵלָה עַל אֵלוֹ שֶׁל אָבִיו, מַעֲמָדוֹ
בְּחֻצַר הַמְּלָךְ מוֹלֵאֵי אִסְמָעֵאֵל הָיָה רֵם וְנִשְׂאָ. עִם הַזְּמַן הִלָּךְ
מַעֲמָדוֹ שֶׁל רַבֵּי מִשָּׁה בֶּן עֶטֶר וְהַתְּחַזָּק. אֲבָל כְּטַבְעָה שֶׁל גְּנֵי
מִשְׁפַּחַת מְלָכוֹת אַכְזָרִית זוֹ, הָרִי שֶׁכָּכֵל שֶׁהָיָה הִיָּחִסִים עִמָּם
קְרוּבִים יוֹתֵר, כִּף גְּדֻלָּה הַסְּפָנָה מֵהֶם.

צוּרַת הַחַיִּים הַמְּבַהִילָה וְהֵלֵא יְצִיבָה תַּחַת צֵלֶם שֶׁל גְּנֵי
מִשְׁפַּחַת הַמְּלוּכָה, דְרָשָׁה מִמְּקַרְבֵיהֶם כַּחוֹת נֶפֶשׁ עֲצוּמִים,
שֶׁכֵּן לֹא אַחַת עָמְדוּ הִלְלוּ בְּסִכְנַת נִפְשׁוֹת שֶׁל מַמְשֵׁ, עַל אִף
קְרַבְתֵם הַגְּדוּלָה וְשׁוֹרְתֵם הַנֶּאֱמָן לְמַלְךְ.

בְּשֵׁנַת תַּע"ז, הַלְשִׁינוּ לְפָנָי מוֹלֵאֵי אִסְמָעֵאֵל הַלְשִׁנָּה כְּלִשְׁהָיָה
עַל רַבֵּי מִשָּׁה, לֹא הוֹעִילוּ לוֹ לְגַנִּיד כָּל זְכוּיָתָיו, וְהַמְּלָךְ קִנַּס
אוֹתוֹ בְּקִנְס שְׂכָדֵי לַעֲמַד בּוֹ הָיָה רַבֵּי מִשָּׁה צָרִיף לְמַכּוֹ אֶת
כָּל נִכְסָיו וְהִדְבָּר כַּמַּעַט וְרוֹשֵׁשׁ אוֹתוֹ לְחֻלּוּטֵין. לְמֵרוֹת הַכֵּל,
גְדוּלָּתוֹ הָיָה מַעֲשִׂיו וּפְעָלָיו, וְהוּא עֲשָׂה שֶׁלֹּא תִשְׁתַּפַּח תּוֹרָה
מִלְדֵי יִשְׂרָאֵל הָעֵנִיִים בְּמֵרוֹקוֹ, וְהָיָה מְשַׁלֵּם שְׂכָר לְמוֹד
מִפְּסוֹ, עֲבוּר אוֹתָם שֶׁלֹּא הִשִּׁיגָה יַד הוֹרִיָה לְשַׁלֵּם עֲבוּרָם.

הוּא אֲשֶׁר זָכָה לְהִיֹּת חוֹתֵן הַמְּלָךְ, כַּאֲשֶׁר בְּחַר בְּרַבֵּי חַיִּים, נִכְד
אַחֵי אָבִיו רַבֵּי חַיִּים הַזְּקֵן, כְּתַתֵּן לְכַתּוֹ הַמַּצְיָנֶת מֵרַת פִּצְצוֹנְיָה.
מְפַלְגָת בְּצַדִּיקוּתָהּ הִיָּתָה, עַד שֶׁסִּפְרוּ עֲלֶיהָ שְׂמִדֵי יוֹם הִיָּתָה
מִתְּשַׁפֵּט בְּטַלִּית וּמִנִּיחָה תְּפִלּוֹן, כַּנֶּאֱמָר עַל מִיכַל בַּת שְׂאוּל.

סוּמָף עַל שֶׁלְחָנוֹ שֶׁל חוֹתְנוֹ - קְרוּבוֹ הִנְגִיד יַדַּע רַבְּנֵנוּ שֵׁנוֹת

רבינו חיים ן' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

עֲשָׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנִים בְּלֶבֶד, וְהוּא בָּא לְאָסֵר עַל בְּנֵי אֶרְצוֹ דְבָר
שְׁדוּרוֹת נִהְגוּ בוֹ הַתֵּר, וּבִפְרָט שְׁמֹרְקוֹ מְלֵאָה הֵיחָהּ בְּגִדוּלֵי
עוֹלָם קְשִׁישִׁים מִמְּנוֹ לְגַמִּים.

בְּשָׁנִים הֵהֵם הָעֲמִיס רַבְּנוּ עַל עֲצֻמוֹ גַּם אֶת הָעֶסוּק בְּצָרְכֵי
צְדָקָה, וּבִפְרָט שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עֲנִיִּים. וַיִּפְעַם אַחַת,
בְּמַהְלָךְ חֲלָקוֹת מִצְרַיִם הַשְּׁבַת הַשְּׁבִיעִית שֶׁלוֹ לְעֲנִיִּים תַּלְמִידֵי
הַחֲכָמִים, דָּאָג לְצָרְכֵי הַלּוּמְדִים, וְעָמַד בְּעִז מוֹל עֲשִׂי מַעֲשִׂי
הַקְּהֵלָה שְׁנֵסָה לְהַפֵּר אֶת הַכְּלָלִים. הֵלָּה פָּגַע בְּרַבְּנוּ וּבְאַבְרָהָם
שֶׁלֹּא עָנוּהוּ. אָבֵל בְּאוֹתוֹ הַלְּיָלָה, בְּעֵלּוֹתוֹ עַל יְצוּעוֹ, הוֹדִיעֵנוּ
מִשְׁמֵימִים כִּי קָטְרוּגַד גְּדוֹל הִתְעוֹרָר עָלָיו, בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמַע אֶת
בְּזִיוֹן הָאַבְרָהָם הַתַּלְמִיד חָכֵם מִפִּי הָעֲשִׂירִי הַחֲצוּפִי, וְלֹא מָחָה בוֹ.
אֵי לָכֵה, הוֹרוּ לוֹ מִשְׁמֵימִים לְצֹאת לְגָלוּת.

מִיָּד בְּמוֹצָאֵי אוֹתָהּ שֶׁבַת אֶרֶז רַבְּנוּ תַרְמִיל, וַיִּצָּא לְתַקוּפַת
יְנִידִים אֶרְפָּה. בְּאוֹתָהּ גְּלוּת אֶרֶע הַמְּעֻשָׁה הִידוּעַ, שֶׁבְּעֵטִי
דָּרַשׁ אֶת מ"ב הַפְּרוּשִׁים ל"בְּחַקְתִּי", וְשֶׁבְּעַקְבוֹתָיו בְּשׂוֹר לוֹ רַב
הָעִיר הַהִיא שֶׁהָיָה אָדָם גְּדוֹל, כִּי תַמָּה גְּלוּתוֹ.

בְּשָׁנִים הַהֵמָּה, שָׁהָה רַבְּנוּ לְמַשֵּׁךְ תַּקוּפַת מָה בְּמַקְנֵס, בְּהַ
הַתְּגוּרָה בְּלִדּוֹתוֹ כַּפָּה שָׁנִים. כָּאֵן נִקְשֶׁר רַבְּנוּ בְּקִשְׁר אֲמִיץ
וְחָקַע עִם אב"ד מַקְנֵס, הֵלֵא הוּא הַגְּאוּן הַנּוֹדַע רַבִּי מִשָּׁה
בִּירְדוּגוֹ זֶה"ה, רַבְּנוּ הָעֲרִיץ אוֹתוֹ עַד מְאֹד וְהַפְּלִיג בְּשִׁבְחוֹ.

עוֹד רַבְּנוּ עוֹסֵק בִּתְוֹרָה בְּצוּנְתָא תְּדָא עִם הָרַב הַמְּשַׁבֵּי"ר,
הַגִּיעֵנוּ שְׁנֵי קְדוּשֵׁי עֲלִיוֹן אֵלּוֹ לְמַעְלּוֹת רַמּוֹת בְּצוּנְתָא תְּדָא.
עַל אַחַת הַפַּעְמַיִם בְּהוֹן וְתַפְנוּנוּ שְׁנֵיהֶם לְדָבָר אַחַד, כְּתַב רַבְּנוּ
בְּסַפְרוֹ "חֲפָץ ה' " כִּי "מִמֶּשׁ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הוֹפִיעָה, וְנִתְפַּנְנוּ לוֹ
בְּהַסַּח הַדַּעַת בְּבֵית הַכְּנֵסֶת, אֲנִי וְאֲחֵי הַגְּדוֹל גְּדוֹל הַחֲכָמִים
הָרַב ר' מִשָּׁה בִּירְדוּגוֹ אֲשֶׁר נִפְשִׁי קָשְׁוֶנָה בְּנַפְשׁוֹ!"

בְּשַׁנַּת תצ"א, בְּהִיוֹתוֹ אָךְ כְּבוֹן שְׁלִשִׁים וְחֲמֵשׁ, הַתִּיצֵב רַבְּנוּ
בְּפָנָיו רַבְּנֵי מְרוֹקוֹ וּבְיָדוֹ תַכְרִיף חֲדוּשִׁי עַל מַסְכְּתוֹת בְּרֻכּוֹת
וְשִׁבַּת, הוֹרִיּוֹת וְחֲלוּן, כְּדִי לְקַבֵּל אֶת הַסְּפָמָתָם לְהַדְּפֵסֶת
חֲדוּשִׁי. הֵם יִצְאוּ מִמָּגְרָם בְּתַאֲרָם אוֹתוֹ וְאֶת מִדְּרוֹגָתוֹ, בְּלִטוֹ
בְּהֵם רַבְּנֵי סַלְיֵי הָעִיר בְּהַ גְּדוֹל וְשֶׁהַפְּרוּהוּ מִלִּדּוֹתוֹ. גַּם גְּדוֹלֵי
רַבְּנֵי מְרוֹקוֹ, עֲטְרוּ אֶת רַבְּנוּ בְּהַסְּכָמוֹת רַבּוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת.

אָבֵל גַּם בְּתַקוּפָה קִשָּׁה וּמְרָה שְׁכֹזוֹ, הַמְּשִׁיף רַבְּנוּ בְּשָׁלוֹ,
בְּתוֹרָתוֹ, בְּשִׁעוּרָיו וְדִרְשׁוֹתָיו, בְּעַבְדוֹת קִדְשׁוֹ וּבַפְּעֻלּוֹת הַחֲסָד
שֶׁלוֹ.

דִּרְכוֹ בְּקִדְשׁ שֶׁל רַבְּנוּ שֶׁתְּבַעַה הַתְּמַסְרוּת לְרוּחְנוּת וְלַעֲבוֹדַת
ה' בְּצוּרָה הַחֲלֻטִּית, מִצָּאָה אֶת בְּטוּיָהּ גַּם בְּדָרְכּוֹ בְּפְסִיקַת
הַהֲלָכָה, בְּהַ הֵיךְ נוֹהֵג לְהַחְמִיר. מַעֲבָר לְפְסִיקוֹתָיו הַיּוֹמִיּוֹמִיּוֹת
וְהַכְּלָלִיּוֹת, נוֹדְעוּ שֶׁלְּשָׁה עֲנִינִים בְּהֲלֻכּוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת
בְּהֵם יִצָּא חוּצָץ כְּנֶגֶד מִנְהַג מְרוֹקוֹ מִקְדַּמַּת דָּנָא, וְכֹל זֹאת
לְמִרוֹת הַיּוֹתוֹ יִצְעִיר לְגַמִּים: הַחֲגֻבִים, נְפִיחַת הָרָאָה, וְהַתּוֹלְעִים.

מֵאֵז וּמִקְדָּם הָיָה מִנְהַגָם שֶׁל יְהוּדֵי מְרוֹקוֹ, פְּאֲשֶׁר תַּקְפָּה מִפַּת
אֶרֶבָה אֶת עֲרֵיהֶם וְשׂוֹדוֹתֵיהֶם, לְתַפֵּס מִהַחֲגֻבִים הַמְּעוּפְפִים
וְלֹאֲכֹלָם. בְּעִינֵי רַבְּנוּ לֹא מִצָּא הַדְּבָר חוֹן כְּבָר מֵאֵז יְלִדּוֹתוֹ, שֶׁכֵּן
הַבְּחִין כִּי זְקַנּוֹ הַקְּדוּשׁ נִמְנַע מִלְּאֲכֹלָם, וְגַם אִין דַּעַתוֹ נוֹחָה
בְּאוֹכְלֵי הַחֲגֻבִים.

וְהֵנָּה הַגִּיעָה הַבְּצָרָת שֶׁל שְׁנַת תפ"א, וְיֹשִׁיב רָאָה רַבְּנוּ אֶת
הַקְּהֵל נוֹהֵג הַתֵּר בְּאֲכִילַת הַחֲגֻבִים, מִשָּׁל הָיָה זֶה דְבָר פְּשׁוּט
וּמִסְפָּם שְׂאִינוֹ דוֹרֵשׁ כָּל תְּנָאִים הַלְּכִתִּים.

כִּיּוֹן שֶׁרָאָה רַבְּנוּ שְׂאִין אִישׁ יוֹדַע עַל סִמּוֹן מָה נִהְגוּ לְאָכֵל אֶת
הַחֲגֻבִים, מְבַלִּי לְבָדֵק אִם הֵנָּם מִהַסּוּגִים הַמְּתָרִים בְּאֲכִילָה,
רָצָה לְאָסֵר אֶת הַדְּבָר. אָבֵל בְּעֲנִנְתּוֹ כִּי רַבָּה, עֲזוּן לֹא רָצָה
לְסַמּוֹן עַל הָעֲדוּיּוֹת שֶׁאֲסַף עַד שִׁיָּרֵד לְחַקֵּר הַדְּבָר. רַבְּנוּ הַגִּיעַ
לְפַסְקָנָה נּוֹעֵזוֹת, כִּי הַתֵּר הַחֲגֻבִים שֶׁנִּהְגוּ בוֹ מְרוֹקוֹ הַתֵּר שְׁגוּי
הוּא, וְכִי הַאוֹכְלֵם אֲאוּכֵל שְׂאֵר שְׁקָצִים וְרַמְשִׁים. הוּא הָרַעִישׁ
הָרַבָּה עַל הַדְּבָר, וְאֲסוּרוֹ הַתְּקַבֵּל עַל בְּנֵי סַלְיֵי עִירוֹ וּבִפְרָט
יְרָאֵי ה' שְׁבָהֵם.

יְרָאָה זֶה פְּלֵא:

"וְגִדּוֹל הַנֵּס הָאֲחֵרוֹן שֶׁעָשָׂה ה', שֶׁתְּמִיד דְבָר רָגִיל הָיָה
לְבוֹא מִין זֶה לְב' אוֹ לְג' שָׁנִים וְלֹא אַחַר טַפֵּי מוֹד', וּמִשְׁעָה
שֶׁפְּרַסְמֵתִי אֲסוּרָם וְחֲכָמֵי הָעִיר הַטּוֹ אֲזַנָּם וְאֲסוּרָם, מֵאוֹתָהּ
שָׁנָה לֹא נִרְאוּ עוֹד בְּמַעֲרָב לְמַעְלָה מִעֲשָׂרִים שָׁנָה" (פְּרִי תוֹאֵר
ס' פה, וְרֹאה גַם אוֹר הַחַיִּים וּיקרא יא כא).

הָיָה כְּבוֹן אֲמִיץ רַב מִצְדוֹ שֶׁל רַבְּנוּ שְׁעוֹד הָיָה יִצְעִיר לְגַמִּים, כְּבוֹן

רבינו חיים ן' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

מפיון שפנדה עליו המעמקה לשאת גם בראשות הישיבה וגם בדיניות, מסר את ראשות הישיבה לרבנו. תלמידיו המפלגים של רבי שמואל היו פזות לתלמידי רבנו.

כפי שפבר נזכר, נהגו במרוקו, פמנהג שיהביאו עמם חכמי קסטילה, להתיר באכילה בהמה שנמצאה סירכא בראתה, אם נפחו את הראה ולא מצאו בה נקב, דבר שנהגו בו אסור במרוקו טרם הגיעו לשם מגרשי ספרד. רבנו התקומם כנגד ההתיר, את צדדיו לאסור העלה באריכות מרבה ב"פרי תאר" סימן לט, שם דן בכל הצדדים, כולל ההתייחסות למנהגי הראשונים שלפי דעתו נהגו בהם בטעות, והוא גם מספר על התחזותו אחרי שרשי ההתיר.

באותם ימים חוה רבנו פמה פעמים סגנת מות, ואף נצל מפכשן האש. ככל הנראה רצה המלך מולאי עבדאללה להענישו בשופה רחמנא לצלן פדרכו, וברגע האחרון נצל בדרך גס. גם נסים נוספים ארעו לו אז בנדודיו הרבים.

וכו מספר אחד מחכמי דורו, רבי שלמה פלהן במו"ה יהודה זצ"ל, בספר דרושיו (בכת"י):

"לזה הבאתי מעשה הרב ר' חיים שהוא בדרונו, על מה הגיע עליו פמה מקומות גדודי תיה ולקטים, אין סוריו גדול מזו..."

אם לא היה די בצרות שתכפו חדשות לבקרים על ראשם של יהודי מרוקו, בא הרעב הנורא וכמעט שלא פלה את יהדות מרוקו פלה.

תחלתו של הרעב בשנת תצ"ה היתה, והוא הלך והחריף הלך והתעצם, עד שהגיע לשיאו בשנת תצ"ח. הרעב הפה בכל הקלות מרוקו במלא גזו, ותושבי ערים רבות נדדו ממקומם בתוך אחר מזון, עד שקהלות רבות נשמו מאין יושב.

באותה שעה בה נטלה פאס מנה פפולה של פרענות, גלה רבנו לתיטוואן, אפס פי לא שנה בה זמן מרבה. הוא החליט לבצע פזות את רצונו משפבר המים, לצאת ממרוקו ולעלות לארץ ישראל, פאות נפשו. בדרכו לארץ הקדש רצה רבנו לעבר דרך העיר ליוורנו שבאיטליה. מסבה לא ידועה לא יצא רבנו מתיטוואן עצמה שהיא אחת מערי החוף של מרוקו,

כעת יצא רבנו לאמשטרדם כדי להפסי בה את ספרו, שפן פוס עברי ראוי לשמו לא היה במרוקו. גם רבני אמשטרדם קבלוהו בתשואות, והעניקו לו הסכמות נלהבות.

אחרי הפוגת הרדיפות לה זכה רבנו במהלך נסיעתו לאמשטרדם, בה הרחיק נדד ממוקד ההתנפלות שבמרוקו, וגם ראה נחת בצאתו לאור עולם של ספרו הראשון, בקש רבנו לשוב לביתו ואולי לישב קצת בשלה. אבל המהומות שהתחדשו במרוקו ובעת ההיא בפרט בסאל, נוסף על הצרות שאפפו אותו באפן אישי, לא הניחוהו.

עמוס יגון ומתלאה, צרות ומפח נפש, ראה רבנו בכל הבה עליו ובכל המתחולל סביבו, רמז ברור לכך פי עליו לעזב את מרוקו המציקה והרודפת, המתנפלת והפורעת, ולעלות לארץ הקדש. הוא יצא לכוון ערי הנמל שלחוף הים התיכון, כדי להפליג לאירופה ומשם לנסע לארץ ישראל. בדרכו עצר לשהות קצרה בפאס, שונדעה בחכמיה. אלא ששהיה זו בפאס נמשכה שנים מספר. ומאת ה' היתה זאת, כדי לפרסם שמו וטבעו בעולם!

ישיבה גדולה ועתירת לומדים מפלגים היתה בפאס, בראשה עמד הגה"ק רבי שמואל פן אלבאז זלה"ה. משהגיע רבנו לפאס מצא פמובן את מקומו הטבעי בישיבתה הרמה. הוא נכנס להיכלה, והתמסר בה ללמוד התורה ועיונה לילות פנימים.

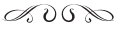
מתוך משא ומתן של הלכה עם ראש הישיבה, נתקשר עמו רבנו בקשר אמיתי וחקק עד מאד, עד שקה רבנו מכנהו "אחי". רבנו עסק אז בלמוד "יונה דעה" בעיון רב ועצום, ופקד על חבורו "פרי תאר", ורבים מאד מהענינים שבספר לבן בצותתא תדא עם הרשב"א. פסקיו ידועותיו של רשב"א פוזרים לכל ארכו של ה"פרי תאר", אם פי לא תמיי הספיקמה דעת רבנו עמו, ולא אחת ארע שנהלק עליו, אבל גם אז עשה זאת ביותרת הפבוד.

והנה הגיע היום, ורבי שמואל נקרא להצטרף כדון בבית הדיו הגדול של העיר פאס, לצידו של הגאון רבי יעקב פן צור זצ"ל,

רבינו חיים ן' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

אחד מתלמידי החכמים שבעיר, רבי משה פראנקו, דבק ברבנו עד ללות, והעלה על הכתב חלק מדרשותיו של רבנו בליוורנו, ובראשייתם הקדים את תאור קורות רבנו בעיר. כתב הקד עבר גלגולים רבים, עד שהנדפס בשנת תש"כ תחת השם "מאור החיים". זהו ספרו הבולט מן ספריו של רבנו, שאם כי לא כתבו בעצמו אבל נרשם מפיו. זהו גם רשום יחיד של דרשותיו שבעל פה של רבנו, ממנו אפשר ללמד קמעה על סגנונו.

התנהגותם הנדיבה של עשירי ליוורנו שפשטו התחננו לפני רבנו לבקש מהם כל צרכו, והמה יתנו לו ככל את נפשו ונאף יותר מן, עורר בו את המושבה כי אם לא עכשיו אימתי, וכי צעת הוא הזמן הנכון להתחיל להדפיס את ספריו ה"פרי תאר" וה"אור החיים".

יותר מקלם התיצב לימינו הגביר רבי שלמה אלוף ז"ל, שנטל על עצמו את על הדפסת הספרים מהחל ועד פלה. כולל גיוס הכספים מעשירי ליוורנו והטפול בכל הפרוץ בהדפסה. בעל הדפסת ה"פרי תאר" על יורה דעה, הצטרף אל רבי שלמה אלוף תומך נוסף שהעדיף לשמור על עלום שמו.

ובימים ההם, ימי המנוחה והמרגוע ושלות הנפש, הלכה והתקדמה בלב רבנו תכנית חדשה בנוגע לעלייתו הצפויה לארץ ישראל!

בשנה היא, היא שנת ה'ת"ק לזיכרה, העיר ה' את רוח הגה"ק רבי חיים אבולעפאי זי"ע אשר ישב באיזמיר, לעלות ארצה ולחדש את הישוב היהודי בטבריה. בגליל משל אז השיך והאר אל עמאר, אשר השליט בה סדר ומשטר והשקה בה בשחון, וגם היה מלך רב חסד ליהודים. מששמע השיך על רצונו של רבי חיים לעלות ארצה לעירו, העתיר עליו דברים לזרז לממש את רצונו. ואכן, רבי חיים עלה ארצה, והשיך יצא מגדרו לקראתו. הוא שקם את טבריה היהודית והפריח את הישוב.

הדבר העיר אף בלב רבנו התעוררות גדולה, הוא החליט

נדי להפליג משם בספינה אל איטליה שבעברו השני של הים, אלא עשה את דרכו אל חוף אלג'יר שגם היא שוכנת ימים.

לא קלה היתה הדרך וגם לא קצרה. נדי לצאת מתיטוואן ולהגיע למחוז חפזו, אלג'יר, היה על רבנו לחצות בדרך מדבר הרה סכנות. אף הוא לא נבהל ולא נרתע, וכפי שקבת בהקדמתו לספר אור החיים "ואזרתי כגבר חלצי, וסכנתי בעצמי סכנות גדולות דרך מדבר באתי בו".

כאשר הגיע אלג'יר והגיש את שני חבוריו "אור החיים" על התורה ו"פרי תאר" על יור"ד, לפני רבני העיר, הגאונים רבי יהודה עייאש ורבי יצחק שוראקי זצ"ל, נדי לבקש את הסכמתם, יצאו הללו מגדרם וכתבו לו הסכמה נלהבת ביותר. בסיום דבריהם צרפו ברכות חמות לרבנו כי זכה להדפיס את חבוריו, לעלות לארץ הקדש, וגם לזכות סוף סוף לזרע של קמא.

אחרי שהות קצרה באלג'יר, שם פעמיו לליוורנו. משהגיעה ספינתו לנמלה של ליוורנו שהו נוסעיה זמן מה, פנהו אז, במחנה ההסגר שבנמל, לצרף בקרת רפואית. בעצם יום חג השבועות תצ"ט שתרר רבנו משם יחד עם שותתיו ותלמידיו, והם מהרו לבוא לבית הנקטת המפאך שבליורנו.

שמו של רבנו כבר הלך לפניו בכל העולם היהודי כרב רבן ואיש קדוש, וההתרגשות בקהלה עם בואו היתה עצומה. הם קבלוהו בכבוד גדול, ודאגו לו לאכסניה הגונה ומכבדת.

בליוורנו, בא רבנו סוף סוף אל המנוחה, אחרי שנות מצוקה ודיפות וסבל רבות כל פו. אנשי ליוורנו, בעלי הצדקה המפרסמים, ארו כגבר חלציהם, והתארגנו לאסף עבורו דמי מעמדות קבועים שסיפקו לו די הצורך. בעבר זמן לא רב מאז הגיע אליה, החלו בני ליוורנו להנות מזיו אור תורתו, כשהוא החל בצאמיות שעורים ודרשות תמידיו כסדרן בדרך בקדש. משך היום פלו היה עוסק בתלמוד בעיון עם תלמידיו, ובלילות היו באים לפניו אנשי העיר עם נשיהם שישבו בתוך השני, ואז היה דורש לפניהם בחכמה דברי דרוש ומוסר.

רבינו חיים ׳ עטר זי״ע בעל ה״אור החיים״

שְׁגָרָם לְנוֹסְעִים, לְעוֹד לִלְהָה שֶׁל טְלוֹלֵי גְלִים וּמִשְׁבְּרֵי יָם עַד שְׁהִיגוּ לַיַּעֲדָם.

בְּאֶלְכָסְטַנְדְּרִיהָ הַגִּיעָה לְאֲזִינֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי הַחֲבוּרָה, הַיְדִיעָה הַמַּעֲצִיבָה עַל מַגְפָּה קָשָׁה שֶׁפְּרָצָה בִּירוּשָׁלַיִם. כִּיּוֹן שֶׁיַּעֲדָם הִיָּה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ, הִיָּה עֲלֵיהֶם לַעֲגוֹן בִּיבּוֹ, וּמִשָּׁם לַעֲשׂוֹת אֶת הַדְרָף הַחוּצָה אֶת הַשְּׂפֵלָה וּמִטְפֹּסֶת בְּהָרִים עַד יְרוּשָׁלַיִם. אֲבָל רַב הַחוּבֵל הַעֲדִיף לַעֲגוֹן בְּעֹפֹ מַבְלִי לַעֲצוֹר בַּחוּף בִּיבּוֹ, וְהִתְעַקֵּשׁ עַל פָּה.

מִשָּׂאָה יָרְדוּ בַחוּף יַמָּה שֶׁל עֵפוֹ, נוֹדַע לָהֶם כִּי נִס גְּדוֹל נַעֲשֶׂה לָהֶם, וּבְהַשְׁתַּחֲוָה פְּרֻטִית גְּלוּיָה סָרַב רַב הַחוּבֵל מַבְלִי סִבָּה לַעֲגוֹן בִּיבּוֹ. הֵם שָׁמְעוּ כִּי בִיבּוֹ וּבִירוּשָׁלַיִם מִשְׁתוֹלָלֶת מַגְפָּה אֲיִמָּה. אֶת יִתְרַת יִמִּי חֹדֶשׁ אֶלּוּל וְאֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת תַּק"ב, עָשׂוּ רַבְנֵנוּ וְתַלְמִידָיו בְּעֹפֹ. מִיָּד אַחֲרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, נִצָּל רַבְנֵנוּ, אֶת שְׁהוֹתָם בְּאַרְץ הַגְּלִיל בַּה מְרַבִּים כֹּל כֹּף מִקְרֵי הַצְּדִיקִים, וַיֵּצֵא עִמָּם לְהַשְׁתַּטֵּחַ עַל הַצִּיּוּנִים הַקְּדוּשִׁים, וְלַעֲרֹף בָּהֶם "זַיִּאֲרוֹת" עִם תְּפִלוֹת וְתַקִּינוּם. הֵם שָׁבוּ לַעֲפֹ וְהִתְעַבְּבוּ בַּה עַד עָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים, בּו עָשׂוּ אֶת זֶרְקָם לְחִיפָה, שֶׁהִיָּתָה אַזְ כִּפּוֹר לַחוּף הַנֶּפֶס.

אַחֲרֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים הַמְרוֹמָם שֶׁחוּוּ בְמַעֲרַת אֶלְיָהוּ, וְהַהֲשַׁתַּחֲוִית לְמַחְרָתוֹ עַל קִבְרֵי אֱלִישֶׁע בֶּן שַׁפְט הַנְּבִיא, שָׁבוּ בְנֵי הַחֲבוּרָה וּרְבֵנוּ בְּרֹאשָׁם אֶל מְקוֹם מוֹשְׁבָם הַאֲרָעִי, בְּעֹפֹ. שָׁם עָשׂוּ אֶת חַג הַסְּפֹנוֹת.

מִיָּד לְאַחַר חַג, הַחֲלָה הַהֲתַאֲרָגוּת לְקִרְאָת שְׁהִיָּה מִמְשַׁכַּת שֶׁל הַחֲבוּרָה בְּעֹפֹ, עִם הַקְּמָה בְּפַעַל שֶׁל הַיְשִׁיבָה, לְבָנֵי הַחֲבוּרָה שֶׁעֲסָקוּ בַתּוֹרָה וְעוֹבְדוֹת ה' מִתּוֹךְ הַתְּמִידָה מִפְּלֵאָה.

וּבַיּוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ שֶׁל חֹדֶשׁ מִרְחֻשָׁן, נִפְתַּחָה בְּאֶפֶן רֶשֶׁמִי יְשִׁיבָתוֹ שֶׁל רַבְנֵנוּ. סְדֵרֵי הַיְשִׁיבָה הִיוּ בְּרוּרִים וּקְבוּעִים, וְעַל הַתְּלָמִידִים הִיָּה לַעֲמֹד בְּרַף הַדְרִישׁוֹת הַגְּבוּהָ שֶׁל הַיְשִׁיבָה. אֲבָל עֲבוּרָם לֹא הִיָּה קָשִׁי בְּדָבָר, שֶׁכֵּן הִיוּ אֵלּוּ מִהַמְסַלְתִּים שֶׁבַתְּלָמִידֵי הַחֲכָמִים, שֶׁהִתְמַדְּתָם עוֹרְרָה הַתְּפַעֲלוֹת גְּלוּב כֹּל רוּחָה.

יַחַד עִם זֹאת הִנְהִיג רַבְנֵנוּ אֲצֵל בְּנֵי חֲבוּרָתוֹ, לַעֲרֹף זַיִּאֲרוֹת עַל מִקְרֵי הַצְּדִיקִים בְּרֹאשֵׁי הַחֹדֶשִׁים וּבִשְׂאֵר יָמֵם הַמִּיחָדִים.

לְרַפְז סְבִיבוּ קְבוּצָה נִבְחַרְת מִתְלָמִידָיו שֶׁיַּחַד עִמּוֹ יַעֲלוּ אֲרָצָה, וַיִּשְׁבוּ עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַעֲבוּדָה בְּיְשִׁיבָה אֲשֶׁר שָׁמָה יִקְרָא "כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל". דְרִישׁוֹת וְסְדֵרֵי הַיְשִׁיבָה לֹא נוֹעַדוּ לְכָל אַחַד, רַק גְּבוּרֵי מַלְחָמוֹת ה' יָכְלוּ לַעֲמֹד בָּהֶם. הַתְּנָאִים דְרָשׁוּ הַתְּמַסְרוֹת וְהַקְרָבָה מְחֻלָּטִים לְלַמּוּד וְלְסְדֵרֵי עֲבוּדַת הַקֹּדֶשׁ.

לְצַד זֹאת, הִיָּה עַל רַבְנֵנוּ לְגַיֵּס תְּמִיכוֹת הַגּוּנוֹת קְבוּעוֹת שֶׁבָּהֶם יוֹכְלוּ תְלָמִידֵי הַיְשִׁיבָה לְהַתְּפַרְנֵס, וּלְשָׁם כֹּף פִּתּוּחַ בְּסִדְרַת מַסְעוֹת סְבִיב הַמְדִינָה, וְאַף מַחוּצָה לָהּ.

רַבְנֵנוּ יֵצֵא לְאֶלְג'וֹ, וְתוֹף וְזֶמֶן קָצָר מֵאֵד הַתְּגַבְּשָׁה סְבִיבוּ קְבוּצָה מְבַחַרְת שֶׁל תְּלָמִידִים שֶׁקְּבָלָה תּוֹרָה מִפִּיהוּ. לְצַד הַדְרִישׁוֹת וְהַשְׁעוּרִים שֶׁמְסַר כְּהַגְלוֹ לְהַמּוֹן הַעִם, הַקִּים בְּאֶלְג'וֹ יִשְׁיָבָה, וַיַּכַּעַת הַקְּפִיּוּהוּ גַם תְּלָמִידִים מְבַחַרִים שֶׁיִּשְׁבוּ וְעֲסָקוּ בַתּוֹרָה כֹּל הַיּוֹם, כְּשֶׁכָּל מַחְסוֹרָם עָלִיו.

מִשֶׁהֲתַאֲרָגוּ גְרִיעִין הַתְּלָמִידִים הַמְבַחַרִים שֶׁל הַיְשִׁיבָה, כָּל רַבְנֵנוּ לְצַאת לְמַסַּע הַתְּרַמָּה וְגִישׁוֹ תוֹמְכִים עַל פְּנֵי אִיטָלְיָה הַמְדִינָה. לְצַד עֲצָם הַזְכוּת לְתַמָּךְ בְּלומְדֵי תּוֹרָה בְּעִיר קֹדֶשׁ, שְׁמִירוֹת הִיוּ עִם רַבְנֵנוּ "הַטְּבוֹת" נוֹסְפוֹת לְתוֹרְמִים הַעֲתִידִים. תְּפִלוֹת וְהַזְכָּרוֹת בְּמַקּוֹמוֹת הַקְּדוּשִׁים אֲשֶׁר בְּאַרְץ הַמָּה, וְאַפְלוּ שֶׁלְטֵי הַנְּצַחָה בְּיְשִׁיבָה (1)

בְּר"ח אָב תַּק"א, יֵצֵא רַבְנֵנוּ לְמַסְעוֹ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהוּא מְלַוָּה בְּחֲבוּרָה בַת שְׁלוֹשִׁים אִישׁ. בְּעִשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ עָגְנָה סְפִינָתָם בְּמִסִּינָה שֶׁבְּאֵי סִיְצִילְיָה. הַנְּסִיעָה מְלִיווּרְנוּ עַד מִסִּינָה לֹא הִיָּתָה קוֹלָה, וּבְאִחְד מְלִילֵי הַשְּׁבָתוֹת סָעַר הַיָּם, וְגַלֵּי עֲנָק הַתְּנַפְצוּ אֶל הָאֲנִיָּה וְטְלוּהָ מִצַּד לְצַד כְּכִלֵּי מִשְׁחָק, עַד שֶׁכָּל כָּלֵי הַחֶרֶס שֶׁבְּאֲנִיָּה נִשְׁבְּרוּ מִרַב הַתְּהַפּוּכוֹת. רַק בְּחִצּוֹת הַלְיָה שֶׁקֵּט הַיָּם מִזְעִפּוֹ, וְהַנְּסִיעָה חֲזָרָה לְמַסְלוּלָה הַשְּׂקֵטָה.

מִכְּפֶלֶת הַפְּנִים לָהּ זָכוּ רַבְנֵנוּ וְחֲבוּרָתוֹ בְּמִסִּינָה, הִיָּתָה לְהַבְּתָה בְּיוֹתֵר. הֵם הִשְׁתַּהוּוּ בְּמִסִּינָה עַד כ"ב מְנַחֵם אָב, וְאַזְ הַפְּלִיגוּ לְאֶלְכָסְטַנְדְּרִיָּה שֶׁל מִצְרַיִם, כְּשֶׁדוֹרְכָם מְלָוָה בְּסַעֲרוֹת יָם וְנוֹסִים מְרוּבִים.

עַקֵּב קִשְׁיֵי הַעֲגִינָה בַּחוּפָה שֶׁל אֶלְכָסְטַנְדְּרִיָּה לְמִי שְׂאִינוּ בְּקִי וְרִגִיל בְּנָה, הַעֲדִיף רַב הַחוּבֵל שְׁלֵא הַפִּיר דִּי אֶת נַמְלָה שֶׁל אֶלְכָסְטַנְדְּרִיָּה, לְהַמְתִּין לְאוֹר בְּקוֹר גְּדִי לְהַכְּנֵס אֶל הַנְּמַל, מֵה

רבינו חיים ו' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

אבוזלעפניא. רבנו ש'הרגל ללמוד תורה מתוך הדחק, הפתה לראות את הרב הזקן יושב בראש חבורת תלמידיו ועוסק עמם בתורה, כשהוא נשען ונסמך על פרים וכסותות משני צדדיו. הוא נגש אליו ולחש באזניו: "תורה בעיני הכיז" באומר: וכי כן דרפה של תורה, ללמוד מתוך הענג? לא הקפיד עליו הרב הזקן, אלא נשא אליו את עיניו הטובות, ומיד הבין מיהו העומד לפניו. "חכם חיים, גשה נא אלי!" קרא לעמיתו, ומשנגש אליו רבנו, קם מלא קומתו וקבלו במאור פנים. "מפני ש'בה תקום" אמר, והוסיף דברים על שמתחתו העצומה באורח החשוב שבא אליו.

אחרי קבלת הפנים הראשונה, ישובו שניהם לעסק בתורה ויפלו בסוגיא אחת, ומרגע לרגע היה רבנו מתפעל יותר ויותר על עצם בקיאותו המבהילה של רבי חיים. או אז אמר לו הרב הישיש לרבנו: "אכן, תורה בעיני הכי, שכן זמן וחלוש הנני!" מיד עמד רבנו על רגליו, ובקש את מחילתו והרב סלח לו על אחר.

באותה העת בה נפגשו שני קדושי עליון אלו שנשמתם משרש משיח, התעוררה עת רצון במום וכמעט שלא באה גאלתו של ישראל, אלא שחלפה השעה וכה העיד רבי יעקב חי ז"ה וזהו רבה של טבריה, ששמע מפי רבנו קדישי זקני הדור ששמעו מפי הזקנים הקודמים להם:

"ויבקש ממנו שילכו יחד לקברו של התנא הק' ר' עקיבא, תכף שלא לאבד הזמן, ותכף ש'כרו בהמה להרב אב"א לרכב עליה מפני זקנתו, כי אז היה בן צ"ג שנים. וכשהגיעו סמוך למערת התנא, ירד הרב מעל החמור וכבדו ול"ז מי ינס ראשונה. ובו בפרק ישב הרב ו' עטר ז"ל על הארץ, והתחיל מטפח על פניו בצעקות גדולות אוי ובאוי ש'נודמנו השג' משיחים יחד בזמן הראוי, ובא ערפל חזק וחלף שעתא, ואח"כ לחשו זל"ז בכביה..."

בה בעת, בקש רבי חיים אבוזלעפניא מאת רבנו לבוא ולקבץ את משפנו וישיבתו בטבריה. הוא מצא בכך גם תקוה טובה לטבריה, וגם הצעה נפלאה לרבנו ול"כנסת ישראל", שכן התנאים הטובים ש'שרו אז בטבריה ואפשרו לשבת וללמוד במנוחה, לא היו קיימים בשום עיר מערי ארץ הקודש.

וכך נרפם של קדושי עליון אלו, זכו ל"הארה" בכמה וכמה מהמקומות הקדושים אותם פקדו, ובמקביל גם העתירו תפלות פמים לישועת הכלל והפרט, ויחדו תפלות לתומכי "כנסת ישראל" שבאיטליה ובשאר מקומות.

הם פקדו את קברי הצדיקים הרבים שעל אם הדרך לצפת. משם הועידו פניהם לצפת, ש' מערכו תפלות על כל קברי הצדיקים הקבורים ברכס הדרומי של הר בית החיים שבצפת, כאשר מסלול מהלכם הוא ממקוה האר"י שבראש ההר, דרך כל הקברים שבמורדו, ועד ציון רבי פנחס בן יאיר שבתחתית ההר. משם טפסו והלכו על הרכס הצפוני שמש אז כבית עלמיו.

תאור נורא הוד, נשתמר על בואו של רבנו בסלודין וברגשי קדש עזים לקבר רבי שמעון בר יוחאי "...ובכשעלה למרון, הגיע לתחתית ההר שעולים משם אל המקדש, ירד מן החמור, והיה עולה על ידיו ועל רגליו, וכל הדרך היה גועה כבהמה וצועק: היכן אני השפל נכנס, למקום אש להבה, קוב"ה וכל פמליא של מעלה הקא, וכל נשמות הצדיקים שמה..."

במכתב מתאר רבנו, את השעות של התעלות נשגבת ולמוד זהר במערת קבר הרשב"י, ומוסיף ש'אחרי שעות של למוד "נתמלאה הבית ריח טוב אשר פמוה לא נהיה, והריחו כלם אנשים ונשים, גם גביר אחד שהיה שם עמנו וש'מחנו הרבה". ואף זאת, במוצאי שבת היו נעורים כל הלילה, ורבנו למד עם התלמידים את ה"אדרות" שבזוה"ק, "ובשעה שהתחלנו האדרות, היה הארה גדולה והרגש גדול בנשמתינו".

מאז הגיע רבנו ארצה, נכספה וגם קלתה נפשו של קדוש ה', רבנו חיים אבוזלעפניא וזה"ה שהתגורר בטבריה, לפגשו. שכן, הצעה נפלאה ש'רה בין שני קדושי עליון אלו שש'מם היה "חיים", על אף שמימיהם עדין לא פגשו זה את זה.

והנה הגיע היום. כנסיעה ש'ערו רבנו עם תלמידיו ל"זארה" על קברי הצדיקים שבגליל, המשיך רבנו בדרךנו לטבריה, כדי לפגש את הצדיק המפלא.

כאשר הגיע רבנו לטבריה, סר מיד לבית מדרשו של רבי חיים

רבינו חיים ו' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

ירושלים נרעשה למראה עיניה. כל אשר שמעו אודות רבנו עד הנה, היה אפס קצה גדולתו האמתית. מראה זיו פניו כשילעצמו כבר הרעיד כל לב.

מיד עם הגיעו חפש רבנו מקום מתאים לקבוע בו את ישיבתו, ולא מצא. אדהכי והכי, הציעו לפניו לעת עתה, לפתח את ישיבתו בבית המדרש שבחצר של הגה"ק רבי עמנואל חי ריקי זי"ע, בשפולי הרבע הארמני. הועד של גבירי ליוורנו שתמו ברבנו, הן בהכנות לקראת הקמת הישיבה והן בהדפסת ה"פרי תאר" וה"אור החיים", לא שקט על שמריו. חבריו מנו אחד מתוכם ל"פקיד", כלומר גאון וראש ועד, שעליו הטל לראש לגבות את התרומות מכלם ולהעבירן ליעדן. למימם הנהיגו חברי הועד, כי כל שנה מתחלף ה"פקיד", ואחד מהם נושא בתפקיד הרם.

עם סדור ישיבתו על מכונה, המשיך רבנו בסדרי קדשו הקבועים מקדמת דנא, שעורים מסדרים וקבועים בעמק עיניה של תורה, לצד דרשות ערבות לקהל הרחב, תפלות ותקונים, פגלות נשגבות וגם עשית חסד לאלפים. דבר יום ביומו היה יושב מעטף בטלית ומעטף בתפלין ופניו כמראה מלאך האלקים, ושונה תלמודו ומלמד לתלמידיו.

הנודע שבתלמידים הצעירים שדבק בו אז לאהבה, וראה עצמו בתלמידו המבוקש, היה רבי חיים יוסף דוד אזולאי זלה"ה - "החיד"א". אף הוא העלה את זכר רבנו במקומות הרבה, ומסר שמועות משמו בין בתרי ספריו הרבים. וכן מספר החיד"א בספרו:

"ועיני ראו גדלת תורתו, עוקר הרי הרים וקדשתו הפלא ופלא, ולפי דורנו היה לב הרב מבעית בתלמודו והיה פמען המתגבר... ותקמתו נקרת מספריו, אף זה אחד מעשרה מחקמתו ורחב לבו וחורפתו הפלא ופלא וחופף עליו כל היום סדר קדשה והבדלה מעניגי העוה"ז, ורבו עזוז נוראותיו..." (שם הגדולים)

"וכד הוינא טליא, ראיתי להרב המפלא חסידא קדישא כמהר"ח ו' עטר זי"ע, שישד קריאה נאמנה בכל ליל מוצאי שבת קדש מתחלת הלילה עד הבקר, וחלק הלילה לד' משמרות, ובכל משמרה לומד משנה וגמרא וזהו והלכה

נפש רבנו נקשרה בנפש הרב הקדוש בטבריה, וגם הדברים היו דברים של טעם. עם כל זאת, היה לבו מהסס אם להענות לבקשה או לא. פיון שפך, אמר לרבי חיים כי תלוי הוא בדתם של גבירי ליוורנו, שממנו את הנסיעה על דעת שהישיבה תקבע בירושלים, וכי בהם תלוי הדבר.

לא שקט רבי חיים אבולעפאי על שמריו, ישב והריץ אגרת אל חברי "כנסת ישראל" שבליורנו, ובקש מהם לשכנע את רבנו להתישב בטבריה. הוא הוסיף והסביר להם במכתבו, מדיע גם למען טובת הישיבה עדיף לה לשכן בטבריה ולא במקום אחר. באגרתו נתן רבי חיים טעם נוסף, לכה ש"כנסת ישראל" אמורה להפתח ויקא בטבריה, באשר ראה בכה משום זרו וקרוב הגאלה.

משאף חזרו רבנו ובני חבורתו מצפת לעכו, התרחש עליהם אסון נורא. אחד מגני החבורה נפל למשכב באפן פתאומי, עד שנסתלק לבית עולמו בהותירו אלמנה ויתום קטן. עוד לא התאוששו מהאסון, ומקרה נורא נוסף פחד אותם, נער מגני החבורה נקטף אף הוא באפן פתאומי. רבנו תלה את האסון בכה שהתגוררו בעפו שהיא בספק ארץ ישראל, ומהו לעקר עם תלמידיו לפגיעו.

כאמור, התלבט רבנו מאד בנוגע להצעתו של רבי חיים אבולעפאי. הוא קמב לחברי הועד אגרת ארצה, ובקשם לכתב לרבי חיים שתי אגרות, באחת יכתבו כי מספמיים המה להקמת "כנסת ישראל" בטבריה, ובשניה יכתבו כי מתנגדים הם לכה, את האגרות ישלחו אל רבנו ירושלימה, ולכשתפול הכרעה יעבירי הוא את האגרת המתאימה לגאון הקדוש שבטבריה.

בשלהי חדש תמוז, אחרי שהיה של קרוב לשנה בארץ הגליל, התבשרו רבנו וחבורתו כי סוף סוף פסקה המגפה מירושלים. ואז, קשנה אחרי הגיעם ארצה, ממשו רבנו ובני חבורתו את חזונם ועשו את הדרך העולה ירושלימה, העיר אשר בה בחר ה'!

רבינו חיים ן עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

שפחת ממשרותיו היתה נדי לפגש את רבנו, נעשה מתוך מסירות נפש של ממש. הוא הגיע פדוע לאיסטנבול, ונצל בנס מטביעה ביים. לאחר מכן שב למז'בוז אחרי שהורו לו קר מן השמים. אחרי אותו מעשה שב רבי גרשון מקיטוב לארצו ולמולדתו. כמה שנים לאחר מכן, בשנת תק"ז, שב ועלה ארצה, והפעם לשם ישיב של קבע.

מסרת אחרת גורסת כי רבי גרשון מקיטוב לא עלה לארץ בחיי רבנו, וכי כל הקשר של רבנו עם הבעש"ט היה שמימי ורחמי, ובעקבותיו רצה אכן רבנו הבעל שם טוב לעלות ארצה ולהתראות עמו פנים בפנים. באשר הגיע רבי גרשון לארץ, בשנת תק"ז, ושמע מחכמי ירושלים אודות רבנו, נזכר כי בשעתו שמע מהבעש"ט ונפלאות אודות החכם המערבי הזה, והוא מהר להריץ אגרת לניסו ורבו, הבעש"ט:

"אהובי גסי, אדפנקא מילתא, פד הוינא במדורך קדוש, אמרת לי פעם אחת שראית במראה שבא חכם לירושלים תובבא" ממדינת מערב, והוא יניחו של משיח, רק שהוא בעצמו אינו יודע. והוא חכם גדול בנגלה ובנסתר ובעל בכי, ואחרי קר אמרת לי שאין אתה רואה אותו, ואמרת שפדומה לק שקהל לעולמו. וכשאתי לכאן, חקרתי אחר זה הדבר וספרו לי מה האיש פלאי פלאות, ושמו הנה ר' חיים ן עטר והנה חכם גדול וחרף ובקי בנגלה ובנסתר, והיו כל חכמי ישראל בפניו כקוף בפני אדם, וספרו בשבחיו גזמא. ובא לירושלים עם כמה תלמידים וחכמים גדולים בקשור, והנה הרבה קדישא ופרישא. ובעוונותינו הרבים לא האריה ימים בירושלים, כי אם שנה אחת, ותי למר שביק זה כמו ד' שנה בזה הזמן שאמרת לי, וספרתי להחכמים דברי מה שאמרת עליו, ובנהלו משמע."

פסוקה, וכן הוא בכל למוד מד' חלקים, והנה מקוד הכל במספר במפקד שמות הקדש, ותפלות שיש הרב ז"ל ליחד וילקח כל העולמות ויתר פגנות פשוטות ז"ע... (דבש לפי מערכת ת אות מא)

בסיון תק"ב, בעוד רבנו שוהה בפקיעין, ראה ה"אור החיים" אור בוננציה, וזכה לתפוצה מהירה בארופה. לא חלפו ימים רבים עד שהתגלגל ובא לחבל פודוליה שבאוקראינה של ימינו, בו שוכנת מז'בוז, עירו של רבנו ישראל בעל שם טוב. משך אה הבעל שם טוב את הספר, הפליג עד מאד בשבח רבנו, מה שהביא לתפוצה גדולה של הספר ברוסיה ופולין, והפך את הספר לאחד המיחדים שביני הספרים הנלמדים במקלות חסידים. בקוש הגדול ל"אור החיים", הביא להדפסת עוד שתי מהדורות של הספר במזרח ארופה.

גם הרבה יסודות ועקרונות רוחניים המקבילים לתורת החסידות, ומצאים בספרו של רבנו. מרגלא בפומיה של הרה"ק רבי יעקב יוסף מסקוויא ז"ע: "הספר החסידי הראשון הוא ה'אור החיים' הקדוש!" - - -

נימים נסתרים קשורו בין שני קדושים אלו, מה שהביא את הבעש"ט לידי השתקקות להתראות פנים בפנים עם רבנו. לפי דברי צדיקי הדורות, רצה הבעל שם טוב להביא בכף לידי זרוז הגאולה והבאת משיח בן דוד.

לפי מסרת חסידית אחת, שלח הבעל שם טוב לשם קר ארצה את גיסו, הרה"ק רבי אברהם גרשון מקיטוב זלה"ה, נדי שיבדק עבורו את האפשרות להפגש עם רבנו. רבי גרשון אכן נסע לארץ ישראל, עדין לא לשם השתקקות ביה, נפגש עם רבנו וערך עמו הפרות ראשונה, בשנת תק"ג. הוא שאל את רבנו בשם גיסו הבעש"ט אם יעלה לארץ. ורבנו השיב לו "שיעני וכתב לו אם בעת שרואה את צלם דמות תבניתו בעולמות עליונים, אם הוא רואה את כל איבריו ודיוקנו אם לא". הבעש"ט השיב כי אינו רואה את עקביו, ואז שלח רבנו להודיעו שלא יסע כי לשוא תהא טרחתו. המכתב לא הגיע לבעש"ט שיצא לדרך. מסעו של הבעש"ט לארץ ישראל

רצה רבנו לישיב בשלוח סמוך למקום קדש הקדשים, ולעסק בתורה ובקריבה הגאולה, קפץ עליו רגזם של פחות השמאה והס"א שעמם נלחם כבר בעבר. ביום מן המימם, באשר הלך רבנו אל הכתל המערבי להתפלל בדרך, נגלה לעיניו מחזה נורא, "דמות אשה שחורה עומדת נגדו, והיא היתה קלפה

רבינו חיים ו' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

איש לא חלם כי בעודו בתקופו ובגבורתו, פחות משנה אחרי שנטע אהלו בעיר הקדש, והעלה את נמטה הרוחנית לשיאים לא נודעו, יקפד פתיל חיו של רבנו והוא בקשי פן ארבעים ושבע שנים.

קברו של רבנו נכרה במורד הר הזיתים. לגדל חשיבות רבנו בעיני בני ירושלים, ושפתנה צורת מצבתו מקל המצבות שנהגו אז להקים על הקברות. שפן אז לא היה מקבל להניח אבן מצבת אחת כי אם יציקה מאבנים קטנות, וגם לא היה נהוג לחקק שבחים על המצבה. על מצבתו שהוקמה או נחקקה כמה שנים מאחר יותר, חקקו תלמידיו ובני ביתו בידברים האלו:

"ציון נברשתא דדבבא, הדר חמד אלקים, אבן קרה, ושיחה קלה שלו אלקים חשבה לטובה, והארץ האירה מבודו פאשור יאירו שבעת הנרות. ירכה וקנה היא העולה עמו וקרא שמה חפצי בה, מוציא לאור כל תלעומה, הוא זונה הוא הדרה, ה"ה הרב המפלא ויבודו ה' מלא המקבל אלקי חסידא קדישא כמוהר"ר חיים ו' עטר ז"ל, נתבקש ביישיבה של מעלה יום ט"ו לח' תמוז שנת התק"ג להננות מזיו השכינה, הוא המחבר ספר חפץ ה', וס' פרי תאר, וס' אור החיים, וס' ראשון לציון".

בסמוך לקברו נבנו למים קברי הן של שתי נשותיו הצדקניות, הרבנית פאצוניה ע"ה והרבנית אסתר ע"ה. רק באותו השבוע, הגיעו לירושלים האגרות שהתעכבו בדרךן כמה חודשים, ובהן הידיעה המעזעזת על רציחתו של רבי עמנואל חי ריקי זלה"ה הי"ד. בחלום הלילה נגלה רז לאחד מגדולי העיר, הגה"ק רבי אברהם מייחס זלה"ה, כי הסתלקותם של שני גדולי עולם אלו באותה השנה, קשורות זו לזו וסוד יש בדבר.

"בליל א' לפר' פנחס ש' תק"ג שהיה פטירת מוהר"ר חיים ו' עטר, חלמתי כמה פעמים בענין זה. כי חשבון משיח חשבון שליח, ועו"ד עשר היתרים רמז ליד הרוגי מלכה, כי כיום בא שמועת הרב מוהר"ר עמנואל חי ריקי זלה"ה, איך נהרג על קה"ש ביום ר"ח אדר ש[נת] תק"ג כשהלך שליח בעיר

ואמרה לו שהיא רודפת אחריי בזאת השנה".

בחג השבועות של אותה השנה, שנת תק"ג, לבש בגדים חגיגיים. נהרה הציפה את פניו הקדושות, והוא אמר לחבר תלמידיו בני העליה: "הבה ונצא לקבל פני משיח צדקנו שבא!" התמלאו התלמידים בגיל וברעדה, והתכוננו לצאת עם רבנו לקבל פני משיח צדקנו, אבל כחלף רגעים מספר חלפה עננה על פניו, וימהר לפשט את המחצות המיוחדות. גנח ואמר: "קרובה היתה הגאולה. העולם היה במצב של מחצה זכיות ומחצה עוונות וכמעט ולא היה רבו זכיות, והיתה הגאולה באה לא לתר. אבל בזה הרגע נכשל עשיר אחד באיסטנבול בעברה חמורה, והכריע אותו ואת העולם בלו לכר חובה!"

לא חלף כי אם פחדש גימס, ורבנו נפל למשכב ומצבו החמיר. הוא השאיר הוראות וצוואות לבני ביתו ותלמידיו, ויבחר קטירא אתקטר!

היה זה במוצאי שבת פרשת פנחס, אור לט"ו בתמוז תק"ג. בטבריה עמד רבי חיים אבולעפאי בתפלת ערבית, ולפתע התעלף וכל המאמצים לעוררו עלו בתוהו. לאחר מחצית השעה התעורר, ובקול רועד ספר כי בירושלים נפטר זה עתה רבנו, וכי הוא לנהו עד לשערי גן העדן.

כמה שעות לאחר מכן, במז' ביוז' הרחוקה, רבנו הבעל שם טוב נגש לטל ידיו לסעודה השלישית, לפתע נעמד שקוע בהרהורים משוף שעה ארכה. משנטל ידיו, הסב לסעודה וברך "המוציא, ואז אמר קצרות: "ככה הגר המערבי!"

סתם ולא פרח. כיון שפמעט ולא היה מדבר בשבת לא שאלוהו התלמידים למה פננתו, אבל אחרי ההבדלה אמר לתלמידיו: "בארץ ישראל הלך לעולמו רבי חיים בן עטר שבא מארצות המערב, ולכן אמרתי שככה הגר המערבי!" שאל אחד התלמידים: "וימנין זאת לרבנו?"

נענה הבעש"ט ואמר: "שנה פננה אחת בנטילת ידים, שאין מגלים אותה משמים אלא לאחד בכל דור. עד עתה היתה הפננה מסוהה בידיו של אותו צדיק, והיום פשעמדתי לטל ידיו נגלה לי רז זה, ומכאן ידעתי כי כבר אבד עולמנו את הצדיק הזה!"

רבינו חיים ו' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

"פֶּאֶשֶׁר הֵייתִי צְעִיר לְמַדְתִּי הִרְבֵּה בְּסֵפֶר "אור החיים", כִּי אִין יְהוּדֵי כָּל לְרֵאוֹת אֶת אור החיים אִם אִינוּ לומֵד אֶת ה"אור החיים"; נִמְסַר בְּשֵׁם הַרְה"ק ר' יִצְחָק מִסְקוּוֹרֵי זי"ע. וְאֵלּוּ בְּנוֹ, הַרְה"ק רבי יַעֲקֹב יוֹסֵף מִסְקוּוֹרֵי זי"ע הִמְלִיץ לְמַחְנֵכִים וּמְדַרְכִּים, שֶׁיִּהְיוּ עִם הַצְּרִיכִים חוֹזֵק בְּיָרֵאת שְׁמִים בְּ"אור החיים" הַקְּדוֹשׁ, וְבִאֲרוֹ וְרָאוּ אור".

הַרְה"ק רבי יוֹחָנָן מְקַאָרְלִין זי"ע אָמַר: "בְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁכָּל אָחָד מֵתַעֲלֶה בְּלִמּוּד 'אור החיים' כְּפִי הַדְּרָגָתוֹ, יֵשׁ בְּזֶה עֵנְוֵן סִגְלֵי פְּהֻכָּה לְשִׁבָּת. בְּ"אור החיים" יֵשׁ הַכֹּל: לומְדוֹת, חִסְדוֹת. זוֹהִי סִגְלָה לְאַמּוּנָה".

וְכַאֲשֶׁר בָּאוּ פַעַם אֶל הַרְה"ק רבי אֶלְיָעָזֵר זֹסְקֵי מִסְקוּוֹלֵעֵן זי"ע, לְבַקֵּשׁ עֲצָה עֲבוּר בַּחוּר שֶׁסָּבַל מִסְפָּקוֹת בְּאַמּוּנָה רַח"ל, הוֹרָה כִּי יִלְמְדוּ עִמּוֹ "אור החיים". וּמִשֶּׁשָּׁאֲלוּהוּ אִם כֵּנֶנּוּ דוֹקָא עַל מַאֲמָרִים הַמְדוּבָרִים מֵעַנְיֵי יָרֵאת שְׁמִים, הִשִּׁיב כִּי הַתְּפִלָּה לְלִמּוּד הַסֵּפֶר עַל הַסֵּדֶר. הוּא הִיָּה נוֹהֵג לְלַמֵּד עִם כָּל חֲתָן אֶת דְּבָרֵי ה"אור החיים" עַל הַפְּסוּק "כַּמְעֵשֶׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם" (ויקרא יח ג) בְּאֲמָרוֹ שֶׁרָאוּ לְלַמֵּד מֵאֲמָר זֶה, שֶׁהוּא מְקוֹר לְיָרֵאת שְׁמִים וּמִחֻשְׁבוֹת טוֹבוֹת. וְצִדִּיקֵי הַדּוֹרוֹת הֵיוּ אוֹמְרִים: "שִׁישׁ סִגְלָה שֶׁלֹּא לְמוֹת בְּלִי תְּשׁוּבָה, לְלַמֵּד פְּרוּשׁ הָאור החיים הַק' בְּפִרְשׁוֹת אַחֲרֵי קֹדֶשׁ".

וּמִקַּבֵּל כִּי הַרְה"ק בַּעַל ה"יסוד העבודה" מְסַלְוֵי הִיָּה אוֹמֵר לְאַבְרָכִים לְלַמֵּד אֶת הָאוּר"ח עַל פְּרִשׁוֹת תְּוֹרֵי קֹדֶשׁ, הַמְדוּבָר מֵעַנְיֵי קֹדֶשׁה". וְאֵלּוּ הַרְה"ק בַּעַל ה"שִׁפְעַת חיים" מִצְאֵנִי קְלוּיִן וְנִבְוֵרֵי זי"ע הִגִּיד בְּשֵׁם אָחָד מִגְּדוּלֵי הַדּוֹר שֶׁלְּפָנָיו: "כִּפְשֵׁי הֵייתִי אֲבָרָה, פֶּאֶשֶׁר לְמַדְתִּי "אור החיים" עַל הַתּוֹרָה הַרְגֵּשְׁתִּי בְּעֲצָמִי שֶׁנִּהְיִיתִי בּוֹרֵה כֹּדֶשׁה". וּמִקַּבֵּל הָיָה בְּכִי חִסְדִּים שֶׁחִזְרוּ לְלַמְדוֹ אֶת ה"אור החיים" מִדֵּי שְׁנָה: "בְּכָל שְׁנָה יֵשׁ ל"אור החיים" הַקְּדוֹשׁ אור תְּדִשׁ".

הַגָּאוֹן הַמְּפֹאֵל רבי חיים פֶּאֶלְאָגִי זצ"ל בְּסִפְרוֹ "פֶּה חֲחִים" מְאָרְיוֹ בְּחֻשְׁבוֹת לְלִמּוּד פְּרוּשׁ הָאֲלִישׁוֹ הַקְּדוֹשׁ עַל הַתּוֹרָה, וּמִצְטִט אֶת דְּבָרֵי הַחִיד"א ז"ל עַל כֵּן שֶׁ"בְּצִרּוֹת פּוֹלִין נִגְלָה (-הָאֲלִישׁוֹ הַק') לְחֻכְם אָחָד בְּהִקְיָא לְהַצִּילוֹ מִתּוֹךְ הַהַפְּכָה, עַל שֶׁהָיָה לומֵד תְּדִיר דְּרִשׁוֹתָיו". וְהוּא מְסַיֵּם וְכוּתֵב: "...וּמַעֲיִן כִּי יִצְאָ נִגְלָה אֵלַי בְּחִלּוּם עַל ס' אור החיים לְהַרְה"ק מוהר"ח

מוֹדִינָה וְנִמְצָא הַרוּג... כִּיּוֹם א'... וְגַם א"ל בְּחִלּוּמֵי כִּי לְמַחֵר הוּא כְּפוּר, הוּא יוֹם קְבוּרָה שֶׁל הַרְבֵּה הַנּוֹל, תְּנַצֵּב ה". וְכָל שֶׁאֵר הַחִלּוּם אִינוּ זֹכֵר, וְלְמַחֵר נַעֲשֶׂה הַסֵּפֶד גְּדוֹל מְאֹד לְמוהר"ר חיים הַנּוֹל...".

בְּקִדְשָׁה שֶׁל מַעֲלֶה הַתְּקַדֵּשׁ צִיּוּנוֹ שֶׁל רַבְנֵי מַאֲז, וְלְדוֹרוֹת נוֹדַע כְּמִקּוּם הַמְּסֻגָּל לְשִׁפְחָה בּוֹ שִׁיחַ וְלִישׁוּעָה. כְּבָר בְּדוֹר הָרֵאוּשׁוֹן אַחֲרֵי רַבְנֵי, אָמַר פַּעַם הַרְה"ק רבי פִּנְחָס מְקוּוֹרֵי זי"ע: "אִם יִזְכְּנוּ ה' לְעֵלּוֹת לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, לֹא אֲסוּיו מִקְבֵּר רַחֵל וּמִצִּיּוֹן ה' אִיִּר הַקְּדוֹשׁ!".

רַבִּים מְגֻדְלֵי יִשְׂרָאֵל הִרְבוּ לְהִשְׁתַּטַּח עַל הַצִּיּוֹן הַקְּדוֹשׁ וְלַפְעַל בּוֹ דְּבַר יִשׁוּעָה וְרַחֲמִים. מְפֻרָּס הוּא הַסֵּפֶר, אִין בְּעִצּוּמָה שֶׁל מַלְחַמַת הַעוֹלָם הַשְּׂנֵינָה וְהַשּׁוֹאָה הַאֲדָמָה, פֶּאֶשֶׁר עָמְדוּ רַגְלֵי הַנְּאֻצִּים ימ"ש בְּשַׁעֲרֵי הָאֶרֶץ, עָלוּ הַיְּהוּדִים וְרוֹשְׁלִים בְּרֵאוּשׁוֹת הַרְה"ק רבי יִשְׂרָאֵל מֵהוֹסֵינְאִטִין וְהַרְה"ק רבי שְׁלֵמָה מְאוּוֹהֵיל לְהִשְׁתַּטַּח עַל צִיּוֹן רַבְנֵי, וְהַעֲבִירוּ אֶת רַע הַהֲזָרָה.

בֵּין תש"ח לְתשכ"ז, עַת הִיָּה הַר הַיְּהוּדִים נִתּוֹן בְּיַד הַיִּשְׁמַעְיָאִים הַיְּרֻדִים, חִלְלוּ הַלְלוּ הִרְבֵּה מִמַּצְבוֹת הַהָר, וּבְפֻרְט בְּאֲזוּר מְקוּם מְנוּחַת רַבְנֵי. אַחֲרֵי שֶׁחִזְרוּ הָרָ לְיַדִּים הַיְּהוּדִיּוֹת, הַפְּתַעַנו הַכֹּל לְרֵאוֹת כִּי הַמַּצְבָּה הַיְּחִידָה שֶׁנִּשְׁבָּרָה שְׁלֵמָה וְלֹא נִגְעָה בָּהּ יָד, הִיָּתָה מַצְבַּת רַבְנֵי. סִפְרוּ אַז, בְּשֵׁם עַרְבֵי הָאֲזוּר, כִּי טְרַקְטוֹר שֶׁנִּסָּה לְפַגַּע בְּצִיּוֹן הַתְּהַפֵּף וְנִהְיָ לְהַרְג, וְכֵן גַּם טְרַקְטוֹר נוֹסֵף שֶׁנִּסָּה לְחַלֵּל אֶת הַמַּצְבָּה. פֶּאֶשֶׁר נִגְשׁ, בְּשִׁלְשִׁית, פּוֹעֵל עַרְבֵי וְנִסָּה לְהַרְס אֶת הַמַּצְבָּה, פִּגַּע הַגְּרָזוֹן שֶׁבִּידוֹ בְּרֵאוּשׁוֹ וְהוּא נִהְיָ בְּמִקּוּם. הַעֲרַבִים שֶׁהִבִּינוּ כִּי מְקוּם קֹדֶשׁ הוּא זֶה אֲחָזוּוּ בַּעֲתָה, וְיִוֹתֵר לֹא נִסּוּ לְפַגַּע בְּמִקּוּם.

רַבִּים מִצִּדִּיקֵי הַחִסְדוֹת וְגְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל נוֹסְפִים, רָאוּ בְּלִמּוּד ה"אור החיים" סִגְלָה גְּדוֹלָה לְיָרֵאת שְׁמִים. הַרְה"ק רבי מִשָּׁה מְקוּבְרִין זי"ע "אָמַר עַל סֵפֶר אוה"ח אֲשֶׁר הַמַּחְבֵּר שָׁם כַּחוֹ בַּחֲבוּרָו, וְכֹל הָאָדָם לְהַתְּפַעֵל בְּלִמּוּד סֵפְרוֹ הַקְּדוֹשׁ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ מִפְּרֵי יוֹצֵא מִפִּי קֹדֶשׁוֹ זי"ע".

רבינו חיים ן' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

חדלו מלהדפיס את הספרים, ובאותה שנה היתה ההלשנה הדיועה שבעטניה התיסרו רבות וישבו במאסר ממשוה. ועוד מספר על הרה"ק רבי פנחס מקוריץ כי פעם אחת חלה בנו, והוא קבל על עצמו ללמוד בכל יום דף מהאור החיים בהמשכים הגדולים מדפוס שקלוב.

ן' עטר זיע"א!"
הרה"ק רבי פנחס מקוריץ חשק מאד כי ירבו להדפיס את ה"אור החיים", ופקד על בנו כי ידפיסוהו בכל שנה ואן ינצלו מכל רע. פר אכן עשו עד שהתברו כל פר הרבה ספרי "אור החיים" במדינתם, שפבר לא נמצאו קונים לספרים. אן

פנינים מתוך ספר אור החיים הקדוש

ע"י עסק התורה יגיעו למדרגה למעלה מן המלאכים
מצינו שהצדיקים השיגו מעלה זו, ששקראים מלאכים וקדושים, כי באמצעות התורה הגדל ותעלה מעלת האדם עד אין קץ. למעלה מהמלאכים (סנהדרין גג). וזה לך האות, כי ה' בחר ליותר מעלה לקדשות מקום פבודו עם ישראל, הא למדת כי הם למעלה מהם, כי מעלין בקודש וכו' (מנחות צט).
(שמות יט ו)

באחרית הימים צריך להתחזק בלימוד התורה
יצו ה' ויאספתו אל תוף ביתך זה בית המדרש, וילמדהו ארחות חיים ודרך ישפן אור לבל ישה מני ארת, ולא ימצאהו אויבו במחשבות וטענות פוזבות, כי אור תורה תצילהו.
(דברים כב ב)

כל הנבראים משועבדים להעלות מס לבן תורה
עוד ירמז באומרו (בראשית מט טו) 'יניה למס עבד', שכל הנבראים יעלו לו מס לפרנסתו ויעבדוהו לבן תורה, וכמו שפצינו לישראל עצמו שהיה זבולו עובד אותו (בר עב ה), וכן בכל דור ודור:
(בראשית מט טו)

כח התורה משפיע על בני"שלא ע"פ טבע
תמצא (סנהדרין נח:): כותי שעוסק בתורה או ששבת חב ביתה, ונאפלו שפאר מצות אין לו לעשות. ולמה, אם הפעלה מצד עצמה פעלה טובה, כל העושה הרי זה עושה דבר טוב. לזה אמר הפתוב 'הייתם לי סגלה מפל העמים', כי אין פעלה טובה יוצאה אלא מידכם, שאין סגלת התורה והמצות אלא מקם:
(שמות יט ה)

עיקר מצות ישוב ארץ ישראל להעמיד בני תורה שאוירה מחכים
ויצו ה' שתהיה עקר הננסת הארץ לנטע בה 'עץ מאכל', שהם בני תורה, כי אוירה של ארץ ישראל מחכים (ב"ב קנח): ומטהר הנפש. ונקרא בן תורה 'עץ מאכל', כי ממנו מזון לנפש. וצא ולמד ממעשה של רבי עקיבא (כלה רבתי פ"ב ה"ט) שלמד תורה לאותו תינוק שהיה אביו מת ונתנו בצרה גדולה, ומיום שפתח פיו בדברי תורה, נהנה אביו בעולם העליון:
(ויקרא כט כג)

התורה כוללת כל הטובות שבעולם
גם ירמז במאמר (דברים כב יא) 'וושמחת' בכל הטוב אל התורה, כאומנם ז"ל (ברכות ה) ואין טוב' אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות וערבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם קפך וזהב למאומה, כי התורה פוללת כל הטובות שבעולם:
(דברים כב יא)

רבינו חיים ן' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

זכות לימוד התורה אינה כבה אפילו מעבירות

עוד ן'רצה, להודיע מעלת עסק התורה, שיש בו מה שצאי בעסק המצות, כי עסק המצות יכול להיות שיהיה אדם פועל ועושה, ויגרם החטא וימיר פבודו לבסוף, ולא תזכרנה צדקתיו ביום פשעו, אבל מצות עסק התורה מבטיחו כי כל העוסק בתורה צדקו עומד לעד, ויגלו עמו צדקו, על דרך אומרו (סוטה כא) כי עברה מכבה מצוה ואין עברה מכבה תורה לבטל זכותה של תורה, ויזכה ללכת בה בלכתו לעולם העליון: (ויקרא כו ג)

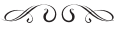

באמצעות עסק התורה יכול אדם לזכות למדרגות נעלות

ביותר

עוד ן'רצה, על דרך אומרו ז"ל (סנהדרין קב). שצמר הקדוש ברוך הוא לירבעם חזר בה ואני ואתה וגו' ויש נטיל בגן עדן וכו'. עד כאן. ואמרו המקבילים, כי טיול זה הוא הדרגת שעשוע שאין למעלה ממנו, אשרי אנוש יזכה לו. ויאמר אדם במה יזכה לילד אשה להדרגה זו, לזה בא המאמר כאן ואמר (ויקרא כו ג) 'אם בחקתי' באמצעות עסק התורה 'תלכו', היא הליכה נעלמת מעיני כל חי, שהוא הטייל, באמצעות התורה תטיילו במקומות הנעלמים:

(ויקרא כו ג)

מצוה ללמוד התורה בשמחה

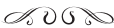
עוד נתפנן שצריך שילמד התורה בשמחה ולא בעצבון, כי דברי תורה אסורין לאבל (מו"ק טו. כא):

(דברים ז ב)

אין שמחה לפני הקב"ה אלא כשבני עוסקים בתורה

עוד רמז למה שצמרו בספר הזוהר (ח"ג ריג). וזה לשונם: דלית חדותא קמי קדשא בריה, הוא פשעתי דישראל משתדלי באורייתא. והוא אומרו 'היה' סתם, שמחה פלילית למלא עולם, וכשהוא שמח כל העולם בשמחה וששון, עקב תשמעו' וגו': (דברים ז ב)

מה שאדם שוכח תלמודו, הוא כדי שיהיה לו טעם וחשק

בלימודו תמיד

טעם שקרא הפתוב עמל התורה 'חקה', לצד שיש בה מצוה אפלו ללמד דברים שלקדם פעמים שלש והם ידועים אצלו, כי הפץ ה' בעסק התורה, חקה חקק. ונתמצא שאמרו ז"ל (קה"ר א יג) כי לטעם שילמד האדם תורה בחשק תמיד, גזרה חקמתו לתברר שיהיה האדם לומד ושוכח:

(ויקרא כו ג)

עסק התורה נקרא 'הליכה' משום שהאדם מצווה עליה גם

בלכתו בדרך

וטעם אומרו לשון הליכה [אם בחקתי תלכו וגו'] (ויקרא כו ג). לומר שצריך לעסק בתורה אפלו בהליכתו, על דרך אומרו (דברים ו ז) 'ובלכתה בדרך', באהבה ושיגה תמיד:

(ויקרא כו ג)

יכתת רגליו בדרכים גלות למקום התורה

עוד ן'רצה, על דרך אומרו (אבות פ"ד מ"ד) הוי גולה למקום תורה, שצריך לכתת רגליו ממקום למקום ללמד תורה, וצא ולמד דבריהם ז"ל בגמרא כי כלן היו גולין ללמד, ויש שהיה הולך ששה חדשים וחוזר כמו כן לעסק ביום אחד (חגיגה ה:). והוא אומרו 'אם בחקתי' שהוא עסק התורה, צריכים שתלכו ממקומכם אחריה. גם נדי שתהיו פנויים, אין נכון ללמד והוא בביתו, כי יטרדהו בצרכי הבית, לכן יעזב איש את אביו ואת אמו, ויסע ממקומו ללכת אחריה:

(ויקרא כו ג)

מעלת העסק בתורה הוא כאשר מביאו לקיום מצוות הבורא

ואמרו (ויקרא כו ג) 'ואת מצותי תשמרו', יתבאר על דרך מה שצמרו במסכת שבת (לא): מכריז רבי יצאי חבל על מאן דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד, שעקר עסק התורה צריך שיהיה לשמור ולעשות. והוא אומרו 'אם בחקתי' וגו' שהוא עסק התורה, תנאי הוא הדרך 'ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם':

(ויקרא כו ג)

רבינו חיים ן' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

התורה לא תמוש מפי זרעם

ואומר 'הקמתי את גרתי אתכם, הבטיחם מה שהבטיח הנביא, דקתיב (ישעיה נט כא) 'ואני זאת גרתי אותם אמר ה' וגו' לא ימושו מפיך' וגו', שלא תפסק תורה מאדם. (ויקרא כו ט)

ירבה בישיבה בדרך קבע ויעמוד על עיקרו של כל פרט

בעומק ההלכה

צריך להתישב בכל פרט ופרט מהתורה עד שייעמד על עקרו כמצטרף בעמק הלכה, כי הוא זה עקר התורה. (במדבר כו כג-כה)

שכר טוב המובטח ללומדי התורה כפי הנרמז בפסוקי שבת

ישכר

בני יששכר וגו' (במדבר כו כג). למה שקדם לנו (ב"ר עב ה) פי יששכר הוא בן תורה, רמזה התורה בשם זה של 'יששכר' פי דנקא זה ישנו לשכר, וכל חוץ ממנו מה יתרון לאדם בכל עמלו. והוא מה שאמרו בגרוכות בפרק תפלת השחר (כח) שצריך לברך ביציאתו מבית המדרש מודה אני לפניך וכו', אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר וכו'. עד כאן. והטעם, פי לא יעמד קננו המדמה, והגם שייעמד, הבל הוא:

בן תורה מצווה לשמור ולגדור עצמו בקיום המצוות יותר

משאר בני אדם

ואמרו 'לשמרן משפחת השמרני', ירמז לתוספת השמירה המתחייב עשות בן תורה יתר על ההמון, כאומרו ז"ל (יומא פו). היכי דמי חלוה ה', אמר רבא גגון אנא דשקילנא בשרא ולא יהיבנא דמי לאלתר. עד כאן. מזה יקיש פמה צריך להשתמר בן תורה בכל פרטי המצוות. ואמרו ז"ל (חובת הלבבות שער ז פ"ה) פי חסידים הראשונים היו שומרים חמשים שערי התר לבל יפולו בשער האסור. והוא אומר 'לשמרן משפחת השמרני':

(במדבר כו כג-כה)

כדי לזכות לקנין תורה יתנהג בענוה שהוא מקנייני התורה

הנה משמעות 'תולע' גיד שני פריטים: א' ישים עצמו פדעון זה, כאומרו ז"ל (מ"ק טז): על דוד שנקרא 'עדינו העצני' (שמואל ב' כג ח). ב' שיתעסק בפיו בתולע זה שפחה בפיה, פי לעמל פה נברא האדם.

(במדבר כו כג-כה)

הקובע עתים לתורה מעלה עליו הכתוב כעוסק בתורה כל ימיו

והנה פאשר האדם קובע עת ללמד בתורה והוא עומד והולך לצרכי פרנסתו, אנו סהדי דהעמדתו ולכתו הוא לסבת מלשיני הלמוד, דאם אין קמח אין תורה, אם יהיה פרעב פלי מלאכה הצריכים לעבודת ה' פלים וליתנהו, והנה הוא הולך לחזק ולהכין הפלים הצריכו למלאכת הקדש, פדי ללמד העתים ההם, ונקמץ מלשיני הדבר דוון פדבר עצמו, ומעלה עליהם הפתוב פאלו לומדים כל היום, ולזה אמר שאנו משפיעים לדברי תורה, פרוש וקובע עתים לתורה בכל בקור מקדים עבודת האדון פרוש הוא והולך לעסקו, אפלו הכי יש לי להודות להקב"ה שאני משפיע לדברי תורה ואינו משפיע לדברים בטלים, והצער שאני סובל להשפיע, הרי גם הם סובלים בנגדי אלא דה' הגדיל חסדו לי. אני עמל, פרוש לא מיבעיא מה שאני עוסק בתורה, אלא אפלו העמל שהוא דכותיה דיושבי קרנות, והנהו כשאני עוסק בעניי העולם הזה כדי להרויח מה לאכל ולשתות יש לו שכר עליו.

(חפץ ה' ברכות כב)

פה של לומדי תורה משול לכלי שרת ולא ידבר בו דברים בטלים

ואומר 'משפחת הפוני', פרוש, שצריך לפנותו ממוטרות המגששות, גם מהשחוק ומדברים בטלים, פי הם מונעי קיום התורה באדם. ומצאתי לחסידי ישראל (רבינו יונה אבות פ"א מ"ז) שכתבו פי פה של לומדי תורה דינו בכלי שרת אשר ישרתו גם בקדשו. פי אין קדשה פקדשת התורה, ולזה אסור לדבר בו אפלו דברי חל, הגם שאין בהם דברים האסורים. והוא מה שרמז במאמר 'לפנה', שהוא פה העמל בתורה, שבו שוכן חצי שמו ויתברך, 'משפחת הפוני', פרוש, צריך לפנות מפיו כל חוץ מהגות תורה.

(במדבר כו כג-כה)

רבינו חיים ו' עטר זי"ע בעל ה"אור החיים"

הרע מצא מקום לקום עליו והקהו, כי אין לו שמיירה, והנה אם זה האיש על כל פנים תהיה דעתו לחזור לבית המדרש וישמר דרך החיים בשובו בשלום, הרי הוא נמלט הגם שהיה בסכנת נפשות ודומה למי שנוצל ממתן ממש, וזה ידמה לאותה הפת שציאו מחוץ לעיר, דבשובו צריך להודות לה' הגומל לחיבים טובות.

(ראשון לציון משלי א)

עיקר לימוד התורה הוא על ידי יגיעה

וכנגד אמתות הענין שהוא מדבר בעוסקי התורה וצננו לטרת בתורה להשיג עמקה לא לשטחיות הדברים אלא החכמה וההתבוננות בה ולהוציא דבר מתוך דבר, כי זהו עקר הידיעה שנוצטונו עליה דכתיב 'וידעת היום והשבת אל לבבך' וגו', כי כל העוסק בתורה בלי טרח לרדת לעמקה הרי זה ככוס חטים מבלי דעת, ואחר עשות מלאכות הנעשית בחטים יטעם בצפיחית בדבש.

(ראשון לציון משלי ב)

גם בעת משאו ומתנו יעסוק בתורה

מלבד דתקבע עתים לתורה יומם ולילה, אלא אפלו בעת משאך ומתנך בעניני העולם תהיה תורתך זכורה בין עיניך, שהרי אם באותו זמן שהוא עסוק ישפת, הגם שיקבע עתים לתורה עם כל זה לאמר עליו ששכח, אלא בנדאי שצריך שלא ישפח אפלו בעת משאו מתן דעתו ולבו שם כל הימים.

(ראשון לציון משלי ג)

עיקר מצות והגית בו יומם ולילה הוא אחר ידיעת כל הדינים הנצרכים

כל איש מישורא כו' נראה דזה מייירי אחר שידע כל דיני היהדות חובת גברא בענין הצריך הלכות הלכות תפלה והנהגים הלכות נדה הצריכין אסור והתר שלא יקטל, אף נשארו לו מצות עשה דהגית.

בזה קמייירי סימן זה דאז תמצא דאפלו הנשים דפטורות בהדיא מלימוד תורה אפלו הכי אמרינן לקמן בסימן זה סימן ו' וזו בהגהה ומכל מקום חובת האשה ללמד דינים השכימים לאשה עד כאן.

הרי דינים המחיבים צריכים על כל פנים ללמד ולידע, כהא דאם טעה בגרפת המזון או דבר בה, או לדבר בין תפלה של יד לתפלה של ראש וכדומה, דלא קיימי בשאלה או שילף וישא שצריך לדעת הדיו באותה שעה ובאותו מצב, פשיטא דמחזי כל איש ישורא לדעת זה, ואחר שידע דיני היהדות אז נשארו לו לצאת ידי חובת והגית בו יומם:

(ראשון לציון סימן רמו)

אל יפסיד יום מבית המדרש

יש פת אחרת אשר פרקו על התורה בלהטיהם אחר ממונ עולם הזה, ולפעמים ישארו ימים מבלי ראות בית המדרש ותלהט אותם תאנתם עד אשר יסובבו מעיר לעיר דרך המדבר ודרך ימים ונהרות עד אשר ישכח מלבם בתיהם בתי המדרשות, והנה עתה פביר מצאה ידו של האויב היא היצר

העלות נר תמיד - לזכר נשמת

יח' תמוז

רבי יעקב אריה ב"ר שלמה מראדז'מן

יד' תמוז

רבי יצחק אייזיק מזוטשקא ב"ר איתמר מנדבורנה (ב' נחלת יצחק)

ט' תמוז

רבי בן ציון ב"ר אליהו אבא שאול ר"י פורת יוסף (ב' אור לציון)

טו' תמוז

רבי חיים ב"ר משה עטר (הנר המערבי ב' האור החיים)
רבי יעקב משה ב"ר אליעזר צבי מקומארנא

כ' תמוז

רבי משה יהודה לייבניו ב"ר נחום טברסקי מטריסק (ב' אמרי מ')

טז' תמוז

רבי אברהם יהושע השל ב"ר יצחק מאיר האדמו"ר מקופיצ'ניץ

אוצר גאוני הדורות – פרשת בלק

לאמר, אם כן עשו בשנים קדמוניות בהיותם מתי מספר מה יעשו עתה בהיותם עם רב ועצום, ולקח לא נאמר בני ישראל או העם או קהל לפי שבין ישראל סבא הוא מדבר.

אָבָל מואב דהינו כלל ההמון עם, לא התבונן במה שעבר, כי לא ידעו מה הוא ולא פתרו כי אם מן ההוה מה שראו בעיניהם עם רב ועצום, לקח נאמר ויגר מואב מפני העם כי רב הוא, והנה ההמון עם של מואב יראים מפני ב' פתות, ולא ראי זה כראי זה, כי מפני הערב רב היו יראים מחמת רבוים, וכו', אבל בני ישראל שלא היו כל כך רבים לא יראו מהם מצד רבוים. אמנם מצד אחר היה מואב ישראל עליהם אשר עליו נאמר ויקח מואב מפני ישראל, כמו שפרשנו פרשת שמות (א, יב) על ויקצו מפני בני ישראל, שאין הפרוש שישראל נעשו קוצים בעיניהם, דאם כן הנה ליה למימר ויקצו בני ישראל, מהו מפני, אלא אפכא מסתברא שהמצרים המשילו את עצמם לקוצים בערך בני ישראל שנמשלו לגפן, שנאמר (תהלים פ, ט-ט) גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעה, פנית לפניה ותשרש שרשיה ותמלא ארץ, כי בנהג שבעולם כשבעל השדה רוצה ליטע כרם בשדה מלאה קוצים, אז הוא עוקר הקוצים מן השרש ומשליכם ונה הלאה, כדי ליטע במקומם הגפן, כך היו המצרים יראים שישראל יהיו נטועים בארץ גפן, והמה יעלו מן הארץ בקוץ מגד בלהם (שמואל ב' כג, ו) כמו שנאמר ויעלה מן הארץ, (שמות א, י) ויעלינו מבעי ליה כו', לקח נאמר ויקצו מפני בני ישראל שהמה יצרו מן הארץ, מפני בני ישראל שנמשלו לגפן, כך נאמר כאן ויקח מואב מפני בני ישראל, שהיו יראים פן יהיה מואב בקוץ משלך מן הארץ מפני בני ישראל מפני הגפן אשר הסיע ה' ממצרים לגרש מפניהם גוים וליטעם שמה, לקח אמר בני ישראל, כי

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי: (כב, ב)

כלי יקר

רבי אפרים לונטשיץ זיע"א

דרגותיהם השונות של ישראל בהכירם מעשי שמים ופחדם מקד

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי. והלא נסי מצרים היו גדולים מאלו, ולמה לא התבונן באותן גדלות ונוראות אשר עשה ה'. ועוד יש להתבונן כי זכר כאן את ישראל בד' שמות, ישראל, העם, בני ישראל, קהל, כי מתחלה נאמר את כל אשר עשה ישראל לאמרי, ואחר כך אמר ויגר מואב מפני העם, ואחר כך אמר ויקח מואב מפני בני ישראל, ואחר כך נאמר עתה ילחכו הקהל. הלא דבר הוא.

ובאור הדבר כך הוא, שמדרך העולם שהמלכים יש להם ספר דברי הימים אשר עליו כתובים כל הקורות מימים רבים, אבל ההמון עם אינו יודעין כי אם ההוה מה שרואין בעיניהם או מה ששמעו מפי השמועה מן המאורעות שבימיהם, לפיכך בלק שהיה מלך הנה מימים רבים יפקד אצלו מה שעשה יעקב ישראל סבא אל האמרי, כי הוא היה רק איש אחד ובני ביתו מתי מספר, ואף על פי כן נצח אמה שלמה, כמו שנאמר (בראשית מח כב) אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי, ולפי דעת ר"ל (בבא בתרא כג, א) שפרשו בחרבי ובקשתי הינו בתפילתי, אתי שפיר שראה בלק כל אשר עשה ישראל סבא לאמרי בתפלתו לפי שכל כחו בפיו, על כן השתדל הוא גם כן אחר אחד שאם כן כחו בפיו, ולכך נאמר וירא בלק ולא נאמר וישמע בלק, כי כל הקורות ההם הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי האדמה, וראה בעיניו הדבר כתוב על ספר ונכנס מרף בלבבו

אין כחו אלא בפה, אמר בלק אף אני אבוא
באדם שכחו בפה.

וַנִּרְאֶה פְּרוּשׁוֹ, דהנה הפילוסופים והמקבלים
מתלקים המה, דהפילוסופים אומרים
דאין הנבואה יכול לשרות רק על אדם
המתבודד ופרש את עצמו לגמרי מעניני
והעניגי עולם הזה, והמקבלים חולקים עליהם
ואומרים אדרבא הנבואה באה בלתי הנכה,
והראיה לזה שהקב"ה הראה את עצמו למשה
בסנה, ולא כמו שעושים הקמרים שפרשו
עצמם לגמרי מעניגי עולם הזה, וישבו בפערים
עד יום מותם.

וְהִנֵּה אם דעת הפילוסופים הוא אמת, ודאי
אין הנבואה יכול להיות שורה על
בלעם באשר שהיו יודעים שהוא רשע גמור
ובני מדן היה מחזיקין למשה לרשע חס
ושלום על שלקח אשה פושית, וגם הקריב בנו
לעבודת אלילים חס ושלום, לך בלק היה
שואל ממדן מה טיבו, אם משה היה פרוש
מזה העולם, ומפני כן זכה דהנבואה שורה
עליו, ואם פן הוא אז לא יועיל בלעם כלל
לשטנו, דהוא באמת רשע ואין הנבואה שורה
עליו, אכן מדן השיב דאין כחו אלא בפה,
דמשה אינו פרוש כלל, רק דתדוהו לרשע,
ולכן אמרו אף אני נבוא עליהם באדם שכחו
בפה, ואין צריך כלל להכנה דגמט משה.

ישראל סבא אינגו, כי כבר הלך לעולמו ובניו
יבואו שמה, אבל לא הערב רב שנקרא בשם
העם כי מה גבר מגוברין (סנדורין סה, ב) ומה
יתרון לערב רב על שאר האמות שיגרש
מפניהם גוים וישע אותם במקומם אם לא
אצב בני ישראל.

וְאִחֵר כן נאמר ויאמר מואב אל זקני
מדן עתה ילחכו הקהל וגו'. ומה
ראו המדינים על ככה להתעבר על ריב
לא להם, אלא לפי שמצינו שפרש רש"י
פרשת מטות (לא, ו) אתם ואת פינחס שהלך
לנקם נקמת יוסף אבי אמו, שנאמר (בראשית
לו, לו) והמדינים מקרו אותו לפוטיפר, ובני
יוסף נקראו קהל שנאמר (שם לה יא) גוי
וקהל גוים, פירש"י קהל גוים נאמר על
יוסף, וכן אמרו זקני מואב אל מדן שגם
אתם יש לכם לירא מפני הקהל בני יוסף,
שיצאו לקח מכם נקמת יוסף בכור שור
אביהם, זהו שאמר עתה ילחכו הקהל את
כל סביבתנו פלחף השור, כי הקהל בני
יוסף בכור שור המה על פן ילחכו אותנו
כשור המלחף כדי לקח נקמת השור, וזה
פרוש יקר.

וישלה מלאכים אל בלעם בן בעור פתוה אשר
על הנחל ארץ בני עמו לקרא לו לאמר הנה עם
יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ והוא ישב
ממלי: (כב, ה)

לב אהרן

רבי אהרן בקשט זיע"א - אב"ד לומזה

החכמה האנושית אינה מחנכת את
האדם אלא עמק התורה ומחשבתה

במדבר ובה פרשת בלק, לא הניח הקב"ה
לאמות העולם פתחון פה לעתיד
לבוא לומר שאתה רחוקתנו וחס, מה עשה
הקב"ה, כשם שהעמיד מלכים וחקמים ונביאים
לישראל, כן העמיד לאמות העולם, העמיד
משה לישראל ובלעם לאמות העולם, ואותו

אהבת יהונתן

רבי יהונתן איבשיץ זיע"א

הרצון להשתמש בכח היהודי העקרי
שהוא בפה לפנות לאביו שבשמים

וישאל מלאכים אל בלעם בן בעור פתוה.
נראה לבאר מה שפרש רש"י ויאמר
מואב אל זקני מדן, אמרו מושיע של אלו
נתגדל במדן נשאל עליו מה טיבו, ואמרו

בחר בו להיות לו לעם סגלה ממלכת כהנים וגוי קדוש, מדרגה ששיום אמה ולשון בעולם לא זכו להגיע אליה, אבל עמי העולם לא יתלו את הסבה לכך בסגולתה המפלאה של התורה, אלא בזה שכביכול נתנו להם אנשים גדולים וחקמים ונביאים שהשפיעו עליהם מגדל ויחס והדריכו אותם בדרך הישר והטוב, ורק בזכות מנהיגים אלה זכה עם ישראל להיות העם הנבחר בעולם.

מתוך תפיסה זו אפשר אמנם שיהיה פתחון פה לאמות העולם לעתיד לבוא לומר אתה וחקמנו, שלא העמדת לנו גדולים וחקמים שיפריכו אותנו ויפשיעו עלינו לטובה כמו שהעמדת לישראל, מה עשה הקב"ה נתן לאמות העולם איש גדול חכם ונביא כמו שהעמיד לישראל איש גדול ונביא כמשה רבנו, הלא הוא בלעם בן בעור, ואין ספק בדבר שמתחלת ברכתם היו שניהם שוים בטבעם ובמדרגתם הרוחנית, ולא היה אחד מהם גדול מחברו, כפי שאומרים חז"ל ולא קם נביא בישראל כמשה, אבל באמות העולם קם ומנו בלעם, הינו שניהם היו מכשרים לקבל את נבואת השם במדה שונה.

אבל ברבות הימים בתקופת 'ויגדלו', נתפרדו דרכיהם וגדל הפער בין מדרגותיהם, משה רבנו עלה ממדרגה למדרגה מעלה מעלה, עד שנעשה איש אלוקים עבד ה', שהקב"ה כביכול מעיד עליו בכל ביתי נאמן הוא, והתורה מעידה על שלמות מדותיו, והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, כך נתעלה משה בכל תחומי השלמות למדרגה שאין למעלה ממנה. ובו בזמן שרבו של ישראל עלה ממדרגה למדרגה, היה רבו של אמות העולם יורד ושוקע בתהום התאנה והחמדה הגאונה והפכו עד שיבד לשפל המדרגה הרוחנית ונעשה בלעם הרשע.

פתחון פה מהו, מובא ברש"י בתחלת פרשת בלק שלא יוכלו אמות העולם לומר, אלו היו לנו נביאים חזונו למוטב, העמיד להם נביאים והם פרצו גדר העולם.

ולכאורה הדברים תמוהים, אם אמנם יש לגויים פתחון פה לטען שאלמלי היו להם נביאים וחקמים להורות להם את הדרך הישר, היו חוזרים למוטב, מה תשובה היא זו שהעמיד להם חכם ונביא כבלעם, הלא בלעם היה איש רשע ובעל מדות רעות, כמו שמצינו בפרקי אבות (ה, יט) שהיה בעל עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, הלא נדמה כי נוח היה להן לאמות העולם שלא צמד להם נביא רשע כבלעם, שהיה משחת במדותיו ופרץ גדרו של עולם בעריות, וכל השפעתו הייתה רק לרעה, הלא טענה זו שהקב"ה העמיד להן לאמות העולם חכם ונביא כבלעם, היא רק מחזקת את פתחון הפה שלהם בידתו שאת.

אולם נראה שפגנת חז"ל בדברייהם הקדושים הייתה לגלות לנו את טעותם של הגויים בהשקפתם על כח החכמה הגאושית, ואי הכנתם במהות התורה וסגולותיה הצפונות בה, אמות העולם לא הכירו מעולם בכח האלקי המיוחד, כח הקדושה והטהרה שיש בתורה, כדי להשפיע על טיב ואיכות נפש האדם, להיטיב מדותיו ולעזרן את לבו ונשמתו, הם ראו את התורה כספר של חקים המצוי בכל מדינה ממדינות העולם, המתחב כל אגרת להתנהג על פי החקים האלה מרצונו ושלא מרצונו, שאם לא פן לבוא על ענשו וכו', לכן לרעת הגויים אם איזו אמה היא בשפל המדרגה הרוחנית ואינה מסגלת להתעלות לשלמות רוחנית, הרי הסבה היא רק בהעדרם של חקמים גדולים שישמשו מורי הדרך לעם.

והנה הקב"ה הצופה פל הדורות מראש, ידע פי לעתיד לבוא יודו על פרכתם פל עמי העולם בעליונותו הרוחנית ורום מדרגתו הנפשית של עם ישראל, מיום שהשם יתברך

שְׁאַלְהֵימָם אוֹהֵב לָהֶם, וּפְשִׁיטָא שְׁמֵן הַשָּׁמַיִם יַעֲבֹוהוּ וְלֹא יַעֲלֶה בְּיָדוֹ לֹא זֶה וְלֹא זֶה, עַל כֵּן אָמַר לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁבֶלֶק אֵינּוּ שׂוֹאֵל כִּי אִם לְדַחֲוֹתָם מַעֲלִיו, כִּי אִם יָבוֹאוּ לְהִלָּחֵם בּוֹ אִזּוֹ יַעֲבֹרוּ בְּלֹא תַצַּר אֶת מִוֶּאֱב, וְדִין הוּא שֶׁתַּחֲוִל קֶצֶת קָלְלָה לְקַב חֵר בְּדִלְתוֹ לְחַסֵּר מִמֶּהם מַעֲט, לְכַךְ אָמַר כִּי בֶלֶק שְׁלַח אֵלָיו קֶבֶה לִי אֲתוּ, אוֹלֵי אוֹכְלֵי הַלֶּחֶם בּוֹ, וְגִרְשָׁתִיו.

וְהַיָּשִׁיב לוֹ הַקַּב"ה לֹא תֹאֵר אֶת הָעַם כִּי בְרוּךְ הוּא, רָצָה לִוְמַר כֹּל כֹּף הֵם מְבָרְכִים וְדִבְקָה בָהֶם הַבְּרָכָה עַד שְׁאִין מְקוּם לְחֹוֵל אֶפְלוֹ לְאָרִיבָה תְּגִדּוּלָה, וְקַל וְחֹמֶר קֶבֶה הַקְּטַנָּה שְׁאִין בּוֹ כַח לְחֹוֵל כְּגִדּוֹל חֹזֵק הַבְּרָכּוֹת. וְכֹאשֶׁר רָאָה בֶלֶק שֶׁלֹא נִעְתַּר לוֹ אֵל הַשְּׁאֵלָה הַגְּדוּלָה וַיִּמַן הַשָּׁמַיִם יַעֲבֹוהוּ מִלִּילָף עִמּוֹ, חִזַּר אֵל הַקְּטַנָּה וְאָמַר לְפָחוֹת לָכֶה קֶבֶה לִי, כִּי לֹא יָדַע מַה שֶׁאָמַר ה' לְבִלְעָם כִּי בְרוּךְ הוּא, כִּי לֹא הִגִּיד בִּלְעָם לְשִׁלּוּחָיו, וְכִי כִי מֵאֵן ה' לְחַתִּי לְהִלָּף עִמָּכֶם, וְחֶשֶׁב שֶׁמָּא בַעֲבוּר זֶה יַעֲבֹוהוּ כִּי הַקְּשִׁיתִי לְשֹׂאֵל לְכַךְ שְׁאֵל הַקְּטַנָּה. וְהַיָּשִׁיב לוֹ בִּלְעָם אִם יִתֵּן לִי בֶלֶק מִלֵּא בִיתוֹ כִּסֶּף וְזָהָב לֹא אוֹכְלֵי לַעֲבֹר אֶת פִּי ה' אֵלָהִי לַעֲשׂוֹת קְטַנָּה אוֹ גְּדוּלָה. לֹא קֶבֶה הַקְּטַנָּה וְלֹא אָרָה הַגְּדוּלָה, וְהִיזָה לוֹ לְהַקְדִּים גְּדוּלָה לְקְטַנָּה, בְּדִרְוֹף לֹא זֹו אִף זֹו, אֵלָּא כִּדִּי לִידוּק מִזֶּה דִּוְקָא לְפִי שֶׁלֹא אוֹכְלֵי לַעֲשׂוֹת, הֵא אִם הִיזָה הַדְּבָר בִּיבְלִיתִי הִייתִי עוֹשֶׂה לֹא זֹו קְטַנָּה אֵלָּא אֶפְלוֹ גְּדוּלָה, וְלִזְוָה הַרְּאָה כִּי כֹל מְזִימוֹת לְכַבּוֹ לְהַרְעֵ.

וְזֶה בְּאוּר הַפְּסוּק וְעַתָּה לָכֶה וְגו', בְּמִלַּת 'עַתָּה' רָצָה לְנִסּוֹתוֹ אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ לְאֹר כֹּל זְמַן שִׁירָצָה, שְׁאִם יִדְחֵהוּ וַיֹּאמֶר שְׁאִנִּי צְרִיף לְהַמְתִּין עַד הָעַת שֶׁהַקַּב"ה כּוֹעֵס בָּהּ אִין בּוֹ מִמֶּשׁ כִּי שֶׁמָּא לֹא יִכְעַס כֹּל הַיָּמִים הַלְלוּ, וַיְכַמּוּ שְׁאִמַר מַה אֲזַעֵם לֹא זַעֵם ה', עַל כֵּן אָמַר אָרָה לִי לְרַצּוֹנִי לְזַמֵּן שְׁאִבְחַר אֲנִי, אוֹ אָרָה אוֹתָם שִׁיְהִיו לִי מְסוּרִים בְּיָדִי, אוֹ לִי שֶׁלֹא יִדַע הַדְּבָר שׁוֹם אָדָם כִּי אִם

וְעַתָּה לָכֶה נָא אָרָה לִי אֶת הָעַם הַזֶּה כִּי עֲצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלֵי אוֹכְלֵי נֶבֶח בּוֹ וְאֲגַרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ כִּי יִדְעַתִּי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרַךְ מְבָרַךְ וְאֲשֶׁר תֹּאֵר יוֹאֵר: (כב, ו)

כְּלִי יָקָר

רַבִּי שְׁלֹמֹה אֶפְרַיִם לִוְנֹטְשִׁיץ זִיע"א
גְּדַל מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם מִצְוֹת ד'
שֶׁהַקְּלָלָה אֵינָה יְכוּלָה לְהַתְּפֹס בָּהֶם
וְעַתָּה לָכֶה אָרָה לִי וְגו'. וּבִלְעָם אָמַר אֵל הַשִּׁי"ת, שֶׁשְּׁלַח לוֹ בֶלֶק לָכֶה קֶבֶה לִי, וּמַה שֶׁפָּרַשׁ רַש"י שֶׁקֶבֶה קָשָׁה מֵאָרָה וּבִלְעָם הוֹסִיף מִדְּעַתּוֹ מִשְׁנַאֲתוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן וְגִרְשָׁתִיו קָשָׁה מִן וְאֲגַרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ, אִין זֶה מִסְפִּיק, וְכִי לֹא יָדַע בִּלְעָם שְׁאַלְהֵימָם אוֹהֵב לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל יְדֵי הוֹסְפָה זֹו יִגְרַע כִּי שֶׁמָּא כּוֹלֵי הָאִי לֹא יִתְנוּ לוֹ רִשׁוֹת. וְעַל בֶּלֶק קָשָׁה אִיף הִיזָה נִבְעָר מִדְּעַת כֹּל כֹּף, כִּי מִתְחַלָּה אָמַר לָכֶה אָרָה לִי וְלֹא נִעְתַּר לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי מֵאֵן ה' לְחַתִּי לְהִלָּף עִמָּכֶם, וְאַחַר כֵּךְ שֶׁשְּׁאֵל וּלְכֶה קֶבֶה לִי, וְכִי מִי שְׁאִין רוֹצִים לְתַן לוֹ אֶפְלוֹ דְבָר קֶטַן חוּזֵר וְשׂוֹאֵל דְבָר גְּדוּל.

אֵלָּא וְדַאי שְׁאָרָה קָשָׁה מִן קֶבֶה, וּלְשׁוֹן נֶבֶח קָשָׁה מִן לְשׁוֹן הַלֶּחֶם, וּלְשׁוֹן וְאֲגַרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ קָשָׁה מִן וְגִרְשָׁתִיו, כִּי לְשׁוֹן קֶבֶה אֵינּוּ לְשׁוֹן קָלְלָה, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר (בְּרַאשִׁית ל, כח) נִקְבָה עָלַי שְׁכָרְךָ, אֵלָּא שֶׁהוּא נוֹקֵב וּמְפָרֵשׁ, אוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָהֶם חֵר קֶטַן מִלְשׁוֹן וַיִּקַּב חֵר בְּדִלְתוֹ (מְלָכִים ב' יב, ט), אֲכַל אָרָה קָשָׁה כִּי בּוֹ קָלְלָה בּוֹ נְדוּי (שְׁבוּעוֹת לו, א), וְכֵן הַלֶּחֶם אֵינּוּ כֹל כֹּף רַע בְּהַחֲלֵט כִּי יֵשׁ לוֹחֵם כִּדִּי לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ לְכַד, אֲכַל נֶבֶח הוּא מִכָּה מִמֶּשׁ, וְכֵן וְגִרְשָׁתִיו מִשְׁמַע לְגַרְשׁוֹ רַק מַעֲלִיו לְכַד, אֲכַל וְאֲגַרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ מִשְׁמַע מִכָּל הָעוֹלָם.

וְכִזְוָה יִתְרַץ הַכֹּל, כִּי בֶלֶק לֹא יָדַע שְׁאַלְהֵימָם אוֹהֵב לָהֶם כֹּל כֹּף, עַל כֵּן פָּעַר פִּיו לְכִלֵּי חֹק וְשֶׁאֵל אָרָה לִי אֶת הָעַם הַזֶּה, אוֹלֵי אוֹכְלֵי נֶבֶח בּוֹ, וְאֲגַרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ, דְּהִינּוּ כְּלָה כְּלִיל כֹּלָם אֲגַרְשׁ מִן הָעוֹלָם. וּבִלְעָם יָדַע

אז חס ושלום רע לישראל. או יש לומר שדור הפלגה רצו לבנות מגדל אשר ראשו בשמים ואמרו ונעשה לנו שם, פרוש דהיו אומרים אם נשמע מאחורי הפרגוד מה שנגזר, אנו מהפכים ומבטלים אותו הדבר על מה שנגזר, ומה הנה סופם של דור הפלגה, ויפץ ד' אתם ובלבל לשונם, וכן כאן כששמעו שאמר פאשר ידבר ד' אלי, אם כן אין לה כח לבטל דבורו של הקדוש ברוך הוא, ולכך הניחהו והלכו להם, וזהו פי קא דינא בתבת 'בלעם' 'בלק' תמצא בהם אותיות בלבל עמק. ונוד נראה דאימא במגלה צמקות, דמעשה זה הנה סוף אלו, ולכך אמרו נמתין עד יום טוב א' של ראש השנה, ואז נדונים ישראל, וגם לשטן יש רשות בעת ההוא לקטרג, ואז רצה לקלל, ולזה תבת ארה א' ראש השנה, אכן פשראה בלעם שישראל תוקעין בשופר בראש השנה, ואם כן אין רשות לשטן לקטרג, ולכן אמר ותרועת מלך בו, ואז אמר לינו פה הלילה, והנה דוחה אותם מיום אל יום עד יום הכפורים וצדקה עשה הקב"ה עמהם שלא פגע באותן הימים, הינו עשרת ימים שבין ראש השנה ליום כפורים, ולכן נקבעו ימים אלו להשוכה מטעם זה דהמתינו עד יום כפורים, ואז אין רשות לשטן לקטרג, ואדרבא מלאך רע בעל פרחו יענה אמו, ולכך באמת הצורך גם כן לברכס וכשראו כף הלכו להם.

ויאמר אליהם אל בלעם לא תלך עמם לא תאז את העם פי ברוך הוא: (כב, יב)

קול אליהו

רבי אליהו מוילנא זיע"א

יש השתתפות מעשית ויש השתתפות

ברצון ועשייה עצמה

ויאמר אליהם אל בלעם לא תלך עמם לא

אני, אולי אוכל שהעולם יחשבו שאני אוכל, ובאמת נכה בו שנינו אני ואתה ואחר ההפכה אנרשנו אני לבדי, ואמר לשון אולי על עצמו כי אני ספק אם אוכל, אבל אתה ודאי כי בצרויך ודאי נכה לך לא אמר אולי נוכל נכה בו. כי ידעתי את אשר תכרך מברך, לא אמר יברך כדרך שאמר יואר לפי שאמר לו דוקא בקלות יש לך כח ולא בברכות כי את אשר תכרך כבר הוא מברך ואתה רואה זה באצטגנינות שלו ואתה מברכו כדי לתלות בך. דאם לא כן פשעו את סיחון היית מקלל למואב ולמה לא ברכת לסיחון אלא ודאי שאין לך כח בברכות כי אם בקלות לבלע ולהשחית כהוראת שם בלעם, על כן אני מבקש מך קלה ולא ברכה שתברכני.

ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר פאשר ידבר ה' אלי וישבו שרי מואב עם בלעם:

(כב, ח)

אהבת יהונתן

רבי יהונתן איבישץ זיע"א

הנסיון לבטל הגזרה ואימתי נתו לעשות

זאת

ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר. לפי פשוטו הוא כי אמות העולם דן הקדוש ברוך הוא בלילה, ואז אשמע אם נגזר עליכם הצלת, או נראה לינו פה הלילה כי כל מעשה הרע של לוט הנה שראה שנקשל בבקר ראשון, ואף על פי כן לא הנה נזק בלילה שני מלשנות בו יין, אכן בלילה ראשונה בעבורה של מואב הנה שוגג, וזה לינו פה הלילה כי בלילה אתם נחשבים כצדיקים מטעם הנ"ל.

והשבתי אתכם דבר פאשר ידבר ה' אלי, רצה לומר אם ידבר במדת רחמים אז ייטיב לישראל, אכן אם ידבר במדת הדין

חשב לקלל, לכן ויחר אף ה' כי עבר על מצותו, והגה אחר כף אָמר לו המלאך לך עם האנשים, והוא כמו שפרש רש"י בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, כי חלקך עמָהם וסופך לאבד מן העולם, מדה כנגד מדה כמו שהוא רצה להיות בשווי עמָהם, כן יהיה הענש בשווי עמָהם.

וַיָּפִי זֶה יש לפרש הפסוק (משלי א, טו) 'בני אל תלך בדרך אדם מנע רגלך מנתיבתם', דמשום הכי לא אָמר עמָהם, אלא רצה לומר אפי' אתם, שלא על פונה אחת גם כן לא תלך אלא מנע רגלך מנתיבתם, דאף מהנתיבה שְׁלָהם ימנע.

ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואף את הדבֵר אשר אדבר אליך אתו תעשה: (כב, ט)

משך חכמה

רבי מאיר שמחה מדיינסק זיע"א

הרצון להראות שהכל נעשה רק בידי יתברך הבורא

הקדמונים נתפלאו על גס פתיחת פי האתון, מה תועלתיות הנה בגס גדול כנה שנגאָה רק לעיני שרי בלק.

והנראה, כי מה שחש השם יתברך שלא יקלל בלעם, האם עקימת שפתיו הנה מעשה, אם הוא יתברך יברך מה לנו כי יקלל, והתרוץ האמתי לדעתי כי רצה השם להשיל אימתן של ישראל על כל מלכי הגוים, אשר לא יבואו לעורר קרב ברכבות אלפי ישראל, לכן בבלעם שהוא הנה נכבד בכל הגוים ומלכותם, והיו שואלים פיו ואתרי עצתו לא שנו, אם איש פמוהו יחזה נשגבות ממעלתן של ישראל, הלא לא יקום ריח באיש, ויהממו כל הגוים מפקדם ושאתם,

תאר את העם כי ברוך הוא, והנה אחר כף כתיב (שם כב, ט) ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם וגו', ואחר כף כתיב (שם, כא - כב) וילך עם שרי מואב ויחר אף ה' כי הולך הוא וגו'. ומקשים כל המפרשים כיון שאמר מתחלה לא תלך עמָהם, איך נתן לו אחר כף רשות לילך ההוא אָמר ויתנתם. גם קשה מאד כיון שנתן לו רשות בפה מלא שילך, אם כן אמאי תרה לו.

אָמנם יבאר, כי יש חלוק בין תבת עם או עמו, ובין תבת אָת או אתו, כי תבת עם יורה השווי בדבר ההוא דקמירי, ופעתל שניהם על פונה אחת ממש, וכל דבר ששניהם עושים זה הדבר על פונה ורצון אָחד, וגם אין אָחד נפעל מחברו שיך לשון עם, אף תבות אָת או אתו יורה, שהגם שהם עושים זה הדבר ביחד, אף לא על פונה אחת ובלבם אינם שוים, שכל אָחד יש לו פונה אָחרת בדבר ההוא, או כשאפלו שניהם עושים על פונה אחת אף שהאָחד פועל והשני נפעל, אָז שיך לשון אָת או אתו, כמו שיורה תבת אָת ברב פעמים שיורה על הנפעל, כמו ויעקד אָת יצחק בנו, וכהנה רבות, ולכן אפלו כשאב על הצורף כי שניהם עשו הדבר הנה יורה או שהאָחד פועל ואָחד נפעל, או שאינם שוים בלב אָחד.

והנה כאן מתחלה אָמר לו השם יתברך לא תלך עמָהם, עמָהם דיקא, כי כוונתם הנה שילך ויקלל את העם, לכן הזהירו שלא ילך בכונה זו לקללם, לא תאר את העם כי ברוך הוא, ואחר כף כשהתאמן בלעם לילך, אָז נתן לו רשות לילך אתם, אתם דיקא, כמו שנגמר קום לך אתם, רצה לומר שפבר אמרתי לך שלא תלך בכחינת עמָהם, בכונה לקללם, רק לך אתם שלא יהיה לך דומה ללבם, ובאם הנה בלעם עושה כף לא היה חרוץ עליו כלל, אף בלעם מחמת רשעו לא עשה כן רק וילך עם שרי מואב, עם דיקא, [כמו שפרש רש"י ו"ל לבו כלבם שוה, כי

יָלֵא וְכֹל אֲחֵי לַעֲנֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנֵי, אָבָא פְּהֵן בְּרַדְלָא אָמַר, אוֹי לְנוּ מִיּוֹם הַדִּין אוֹי לְנוּ מִיּוֹם הַתּוֹכְחָה, בַּלְעָם חָכֵם שֶׁל הַגּוֹיִים לֹא יָכוֹל לַעֲמֹד מִתּוֹכְחָתָהּ שֶׁל אֲתוֹנוֹ, הֲדָא הוּא דְתִימָא הַחֲסִפֵּן הַסִּבְכָתִי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֹּאמֶר לֵא, יוֹסֵף קָטְנָן שֶׁל שְׂבָטִים הִיָּה וְלֹא הָיָה יְכוֹלִים לַעֲמֹד בְּתוֹכְחָתוֹ, הֲדָא הוּא דְתִימָא וְלֹא יָכֹל אֲחֵי לַעֲנֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנֵי, לְכַשְׂבּוֹא הַקַּב"ה וַיּוֹכִיחַ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַה שֶּׁהוּא שֶׁנֶּאֱמַר אוֹכִיחֶךָ וְאַעֲרֹכָה לְעֵינֶיךָ עַל אַחַת פְּמָה וְכַמְּה.

וְהַגִּיד דִּקְדוֹ בְּנֵה הַמִּפְרָשִׁים, מַהִי הַפְּנֵה בְּמַה שֶׁאִמַר וַיּוֹכִיחַ אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַה שֶּׁהוּא. וְהַמִּפְרָשִׁים בְּאָרוֹ הַפְּנֵה דְטָבַע הָאָדָם כִּשְׁעוֹשָׁה מַעֲשֵׂה לֹא טוֹב אוֹ עוֹבֵר אֵיזָה עֲבָרָה, הוּא מוֹרָה הִתֵּר לַעֲצֹמוֹ בְּדַרְכֵים וְאֶפְסִים שׁוֹנִים, אוֹ שֶׁמִּצְיָא לַעֲצֹמוֹ אֵיזָה סְבָרָא לְהַכְשֵׁר הַמַּעֲשֵׂה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂה הַמַּעֲשֵׂה אוֹ הַפְּעֻלָּה הַהִיא לִישֵׁר בְּעֵינָיו וְכִשֵּׁר וְהַגּוֹן הַדְּבָר לְפָנָיו, אָבָל הַקַּב"ה שָׂאִין לְפָנָיו לֹא הַעֲלִם וְלֹא שִׁכְחָה, מַעֲמִיד וּמִרְאָה לְפָנָיו הָאָדָם בְּיוֹם הַדִּין אֶת מַעֲשָׂיו שֶׁעָשָׂה הוּא בְּעֵצְמוֹ בְּזִמְנָא אַחֵר בְּהַדְּמָנוּת אַחֲרָת וכו'.

אוֹרָם בְּדַרְךָ זֶה יִבָּאֵר רַק עַל תּוֹכְחָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף לְאֲחָיו, אָבָל אֵינּוּ מִבָּאֵר עֲדִין בְּכָאֵן מַה שֶּׁאִמַר בַּלְעָם חָכֵם שֶׁל הַגּוֹיִים לֹא יָכוֹל לַעֲמֹד מִתּוֹכְחָתָהּ שֶׁל אֲתוֹנוֹ וכו'.

אָבָל בְּאֵמַת גַּם בְּתוֹכְחַת הָאֲתוֹן לְבַלְעָם הִיָּתָה בְּנֵה תּוֹכְחָה לְפִי מַה שֶּׁהוּא, דְּלִכְאוּרָה יֵשׁ לְרַעַת מַה חֲטָא בַּלְעָם בְּהוֹכּוֹת אֶת אֲתוֹנוֹ שֶׁהוֹכִיחְתוּ עַל זֶה, וְכֵן הַמִּלְאָךְ אָמַר לוֹ עַל מַה הַכִּיתָ אֶת אֲתֹנְךָ, וּמַהִי הַשְּׁעֵנָה עָלָיו בְּנֵה, הֲלֹא כָּל בְּעָלֵי הַחַיִּים נְתוּנִים תַּחַת יַד הָאָדָם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם כִּפְרָצוֹנוֹ וְלְרִדוֹת וְלִמְשָׁל בָּהֶם, וְעַל זֶה אָמַר הַקַּב"ה בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה נַעֲשֵׂה אָדָם יְגוֹ, וַיְרִדוּ בְדַגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה יְגוֹ, אִם כֵּן הֲרִישָׁה הָאָדָם לְהַכּוֹתָם וְלְרִדוֹתָם לְצַרְךָ תִּשְׁמִישׁוּ, אִם כֵּן הָרִי בְּעֵצָם הַהִפָּאֵה אֵין בְּנֵה חֲטָא וְעוֹל.

וְכַאֲשֶׁר הִזָּה כֵּן כַּאֲשֶׁר אָמַרְהָ רַחֲב, וַיִּתְּכֵן כִּי כִּנְהָ לְזָה וְכִי נִפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ כו' (יהושע ב. ט) כִּי שִׁמְעֵנוּ אֶת כּו' וְאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם כּו' וּנְשַׁמְעֵנוּ וַיִּמַּס לְכַבְּנוֹ, שֶׁהוּא מִפְּנֵי שֶׁשִׁמְעֵנוּ אֶת אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם, וּנְשַׁמְעֵנוּ מִפִּי בַלְעָם אֶת אֲשֶׁר עוֹד תַּעֲשׂוּ לְכָל הַגּוֹיִם, לְכֵן וַיִּמַּס לְכַבְּנוֹ, שֶׁאֵף שֶׁהָיָה אֶז דְּבוּקִים בְּשֵׁם יִתְבָּרֵךְ, בְּכָל זֹאת לֹא רָצָה הַשֵּׁם שֶׁיַּעֲרֹכוּ קָרֵב, שֶׁהַשֵּׁטֶן מְקַטְרֵג כּו' (ירושלמי שְׁבַת ב-ו), וְכִמוֹ שֶׁמִּצְאָנוּ בְּעַמְלָק וּבְעֵי.

וְעוֹד כֵּן יִפְלוּ הַנְּלַחֲמִים מִבְּטַחְזוֹם וַיִּכְשְׁלוּ בְּאֵמַת, וְזֶה הִיָּה עֲצָה עֲמָקָה מִחֲקַמַּת הַבוּרָא וְיִתְבָּרֵךְ לְהַפִּיל אֵימָה עַל הַגּוֹיִם בְּדַרְכֵי נְבִיאִים בַּלְעָם הַקּוֹסֵם, וְלְכֵן חֲשַׁשׁ הַשֵּׁם כֵּן יֹאמְרוּ הַעַמִּים כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁחְדוּ מִפְּסָפִס הוֹן רַב לְבַלְעָם, כִּי יֹאמְרוּ עָלֵיהֶם חַיּוֹנוֹת כְּאֵלָה, לְמַעַן יִפְחְדוּ מֵהֶם כָּל הַגּוֹיִם, וּבְאֵמַת בְּדָה זֶה מַלְבוֹ, וְהַכֶּסֶף יַעֲנֶה מִפִּי, לְכֵן הֲרָאָה הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ פְּלִיאָה עֲצוּמָה עֲנִין הָאֲתוֹן לְפָנָיו כָּל שְׂרֵי בָּלָק רַבִּים וְנִכְבָּדִים מְאֹד, עֲנִין יוֹצֵא מִגְּבוּל הַטְּבַעִי, לְהַרְאוֹת כִּי הַשֵּׁם אוֹ מִלְאָךְ הַשֵּׁם מְדַבֵּר עִם פִּי, וּמַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר הוּא אוֹמֵר בְּדַבְּרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְיָבִיא מְנָה תוֹעֲלִיּוֹת הַנִּרְצָה, כִּמוֹ שֶׁבְּאֲרוֹנוֹ. וְזֶה שֶׁאִמְרוּ בַּסּוּף וְאִם תִּגִּיד כּו', וְהִנֵּנוּ הוּא דְבָר זֶה שֶׁהַשְּׁטֵימּוֹ וּפְחָדוֹ שֶׁלֹּא יִדְעֵנוּ לְאִישׁ, שֶׁבְּנֵה יִתְּרוֹ רֹחֵם, שְׂרוּאִים שֶׁמִּתְפַּחְדִּים מֵהֶם.

וְתֹאמַר הָאֲתוֹן אֵל בַּלְעָם הֲלוֹא אֲנֹכִי אֲתֹנְךָ אֲשֶׁר רַכַּבְתָּ עָלַי מְעוֹרֶךְ עַד חַיּוֹם הַזֶּה הַחֲסִפֵּן הַסִּבְכָתִי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֹּאמֶר לֵא: (כב. ל)

בְּאֵר יוֹסֵף

רַבִּי יוֹסֵף צְבִי סַלְנֵט יִזְע"א - אֵב בֵּית דִּין יְרוּשָׁלַיִם
 הַתּוֹכְחָה הַמִּזְחֶדֶת לְבַלְעָם שֶׁעָשָׂה מִמַּעֲשֵׂה הַבְּהֵמָה וְלֹא יָכֹל לַעֲמֹד מִפְּנֵיהָ מִלְּמַדָּת עַל תּוֹכְחַת הַבוּרָא
בְּמִדְרָשׁ רַבָּה בְּרֵאשִׁית פ' וַיְגַשׁ עַל הַפְּסוּק

מעצמן, עין בפנים. וצריך להבין מה חלוק יש אם באות מעצמן, וגם הלא גם הקללות לא מעצמן באות.

וַנִּרְאֶה לומר דהנה באמת על פי המזל ריע מזל של ישראל, רק השם יתברך משגיח עלינו תמיד ומנהיג אותנו למעלה מן המזל, ואין מזל לישראל לפי שהמזל רע לישראל, וזה היה בראש וראשון האבות שראה ששל על פי מזל אינו מוליד והוציאו הקב"ה למעלה מן המזל (שפת קנו, א), ולכן אם אנו מריעים מעשינו, והקב"ה מסיר השגחתו מעלינו, אז הקללות באות מעצמן על פי המזל.

אִךָ כשאנו מטיבים דרכינו, אז ה' עושה עמנו למעלה מן המזל, ולכן בכרכות כתיב ונתנך ה' אלקיך וכו', פי לולי שיסתן ה' על פי המזל לא יבואו ברכות לעולם על ישראל. ובקללה נאמר וקאו עליך כל הקללות האלו מעצמן, פי אם יסיר ה' השגחתו ממילא באים הקללות על פי רע המזל ר"ל.

והנה בלק שלח לבלעם שיקלל את ישראל, ועל זה אמר לו פי אין מועיל קללה, פי אם מטיבים דרכיהם וה' משגיח עליהם, מי יאמר לו מה תעשה, שהם למעלה מן הטבע, ולא היו הקללות פועלים רק לשנות המזל, ואם מריעים דרכיהם אין צריך לקללם, פי הקללות מעצמן באות. והן דברי המדרש, מה אקב לא קבה, אצל הברכות הוא עצמו מברכן, ומה יפעל קללתי, והקללות הינו כשמעשיהם רעים באות הקללות מעצמן דכתיב וקאו עליך, פי מזלם רע ולא צריך לקללתי, כנ"ל.

וַיּוֹבֵן בנה מקרא שלאחריו, פי מראש צרים ארצנו ומגבעות אשורנו, הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב, פי זה הדבר שישקרא אינם עומדים תחת המזל, ראה מאבות ואמהות, ששל פי טבע לא הולידו שהיו צקרים וצקרות. וזהו שאמר מראש צרים ארצנו ומגבעות אשורנו, הם אבות ואמהות כפרוש רש"י, על פי מזל אין להם קיום רק למעלה מהטבע.

אוֹלָם אם אמנם שיש להאדם לשלט ולרדות בהמה, אבל כל זה הוא דוקא כשהאדם הוא במעלת אדם המבדל מן הבהמה בנפשו ורוחו העולה למעלה, אבל אם האדם משפיל את נפשו לחיות חיי בהמה ממש עד לדיוטא המתחננה להתדבק בה במעשה אישות, כמו שדרשו חז"ל (פטרורין קה, ב), והובא כאן ברש"י על הפסוק ההסגן הספגתי וגו', שהוא מלשון ויתהי לו סכנת', אם פן אדם פנה שעושה מעשה בהמה אין לו שום יתרון על הבהמה לרדות בה ולהכותה, וזו היתה תוכחתו של האתון לבלעם באמרה, ההסגן הספגתי לעשות לך כה, הינו שלפי מצבו הוא לפי מה שהוא מתנהג עמה אין לו רשות לרדותה ולהכותה, אף שלשאר בני אדם לא נחשב זה לחטא ועולה, אבל לא פן לגבי בלעם, ולכך לא היה יכול לעמד בתוכחה.

וזו היא הפונה בכאן שאמרו במדרש לכשיבוא הקב"ה יוכיח את כל אחד ואחד לפי מה שהוא, הינו לפי מעשיו והתנהגותו בזמן אחר ובמקום אחר, על אחת כמה וכמה שאי אפשר לעמד בתוכחתו של הקב"ה אשר לפניו גלוי וידוע מעשה איש ופקדתו ועלילות מצדדי גבר ואין דבר נעלם ממנו.

מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה':
(כג, ח)

כתב סופר

רבי שמואל בנמין סופר זיע"א
כשעושים ישראל רצונו של מקום הוא מגו עליהם מעל המזל
מה אקב לא קבה אל. במדרש (רבה כ, יט)
בכרכות הוא עצמו מברכן שנאמר ונתנך ה' אלקיך וכו', ובקללות כתיב וקאו עליך

כל אחד וכו', יש לפרש ענינו לפי מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים ד, ח) נתתה שמחה בלבי מעת דגננם ותירושם רבו, לפי שאמרו חז"ל (תענית י, א) כשישראל בגלות הם נזונים מתמצית השפע של האמות, ועל ידי ישראל שאינם יכולים לקבל השפע מעל שלחן אביהם בארץ הקדושה, בהכרח משפיע הקב"ה לאותן האמות שגלו בתוכן שפע רב, כדי שיקבלו ישראל מתמצית השפע שלהן, והיה ראוי להתאונן על זה כי בשביל ישראל משפיע טובה רב לאמות העולם.

אמנם לא בן אמרו חז"ל (ברכות ט, ב) לעולם ירוץ לפני מלכי אמות העולם שאם יזכה יבחין, וענינו כי האיש המשפיל ישמח באותה אהבה הגדולה שהקב"ה אוהב את עמו משפיע לשונאיו שפע, בשביל אהבת ישראל שגוע להם מעט מן המעט, מפני ונותן שפע לעם המכחישים וכופרים בטובה, קל וחמור בן בנו של קל וחמור כשיזכו ישראל להיות נזונים משלחן אביהם בארץ הקדושה ישפיע להם שפע רב עד בלי די.

וזהו שאמרו נתתה שמחה בלבי מעת דגננם ותירושם רבו, שמחה אנו מבינין כשאזכה לקבל השפע בעצמי אהה ה' לבדד לבטח תושיבנו, וכן יש לפרש בזה מה שאמרו (שם לו, ז) צדקתך כהררי אל, כשהקב"ה נותן צדקה לישראל הוא כהררי אל, ובעת המשפט כשישראל בגלות בין העמים אדם ובהמה תושיע ה', ואמרו חז"ל (סלח ה, ב) בני אדם הדומים לבהמה, והינו שבשביל ישראל שקרויים אדם, כמו שאמרו חז"ל (במות סא, א) אדם קרויים אדם ואין אמות העולם קרויים אדם, אלא נמשל פבהמות נדמו הוא משפיע לאמות בשביל ישראל, ומזה מובן צדקתך כהררי אל.

הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, בדבר הזה הם לבדד, כי כל אמות תחת המזל ובהם לא יתחשבו עמקה בזה ומי יוכל להם, כנ"ל והוא נכון.

פי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב: (כג, ט)

פנים יפות

רבי פנחס הלוי הורביץ זיע"א - ההפלאה

בעבודת המדות זוכים להדבק במדותיו של הקב"ה כמעשה האבות המגנים עליהם

ועוד הן עם לבדד וגו', על פי פשוטו יש לפרש על פי מה שאמרו חז"ל (אבות ד, כא) הקנאה והתאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, וכבר כתבנו שהם שלשה מדות בכלעם והפוכם בתלמידיו של אברהם אבינו, ואמר הן עם לבדד ישכון שאינם עין רע בשל אחרים, אלא הם יושבים לבדד בפני עצמם, ואינם חושבים בקעות הגוים והפך הוא שהיו מקרבים בקג ע' פרים בשביל האמות, ואמר מי מנה עפר יעקב הוא מעוט הכבוד, כמו שנגמר (פראשית יח, כז) ואנכי עפר ואפר, ואמר מספר רבע ישראל שהוא שאינם מתאווים בזנות כמו שפרש רש"י, והינו דאמר מראש צרים שהוא אברהם אבינו שהוא תקן מדות אלו, ואמר על זה תמת נפשי מות ישרים, מפני שהוא היה בו כל המדות האלה והינו המוציאים את האדם מן העולם, וכבר כתבנו מה שאמרו (עבודה זרה כ, ב) שפלאך הפנות מטיל ג' טפים, ממנו מסריח, ממנו פנים מוריקות שהם בענש ג' מדות האלה, על בן שאל תמת נפשי מות ישרים.

ורש"י ו"ל מפרש הן עם לבדד ישכון לשהן שמחים אין אמה שמחה עמקה וכו', וכשאמות בטובה הם אוכלים עם

של עשו הנקרא 'אָנון' בסוף דבר של אותה הצלוחית בעת קבלתו של יעקב וכו', וכן 'ולא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל' לעמת שרו של ישמעאל וכו', שפכה סדרן גם בזהר הקדוש על פי דרכו בקדש, עֵזֶן שֶׁם וכו' 'ה' אֱלֹהֵיו עֲמוֹ' כְּרֵמוֹ לְעֵיל וכו'.

מה טבו אהליך יעקב משנתיד ישראל: (כד, ה)

חמדת ישראל

רבי ישראל יהודה קארפונקעל זיע"א

מצות סכה מוכיח שישראל מקימים מצוותיו

נְרָאָה לי על פי מה שפָּרַשׁ בספר הקדוש בני יששכר [במאמר צלא דמהמנותא (מאמרי תשרי מאמר י אות ח)] המסורה 'יִדְע' תרין, חד 'יִדְע' ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ' (לעיל טו ה), וְאֵיךְ 'יִדְע' בָּהֶם אֶת אֲנָשֵׁי סְכוּת' (שופטים ח טו), על פי דברי הגמרא (ע"ז ג.) דיאמר הקדוש ברוך הוא לאמות העולם אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסכה שמה לכו ועשו אותה וכו', וקאמר שם הגמרא דישראל אף על פי שיוצא מן הסכה מחמת שמצטער פטור מן הסכה, אָבֵל צְעוּרֵי קָא מְצַעַר לִיָּה דְלָא מְצִי לְקִיָּם מְצוּת סְכָה, אָבֵל אֲמוֹת הָעוֹלָם בְּעוֹטֵי מִבְּעֻטֵי לִיָּה, וְזָהוּ פְּנֵת הַמְּסוּרָה, 'יִדְע' ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ' דְּהִינּוּ פְּנֵסֵת יִשְׂרָאֵל, 'יִדְע' בָּהֶם אֶת אֲנָשֵׁי סְכוּת, פְּרוּשׁ, על ידי מצות סכה, דְּמְצוּת סְכָה הוּא לְאוֹת וְלִמּוּפֵת דְּאֲנַחְנוּ צֵאֵן מְרַעִיתוּ, עַד כָּאֵן דְּכָרְיוּ הַקְּדוּשִׁים.

ובנה יש לומר פננת בלעם דאמר 'מה טבו אהליך', פרוש, סכות דעשוני כאהל דאנו מקימין מצוה זו, ועל ידי זה 'משכנתיד ישראל' ולא האמות העולם, וקל להבין.

לא הביט אנו בייעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אֱלֹהֵיו עֲמוֹ וְתוֹרַעַת מִלֶּךְ בּוֹ: (כג, כא)

פתח האהל

רבי יוד אבינחצירא זיע"א

שתי הברכות מרמזים הם על שתי התורות שנתבאר במקרא

גם תרתי ברכות (ברך לקחתי יברך ולא אשיבנה) דיקא לעמת שני תורות שזכו להם וכו', על דרך 'וְזֹאת הַבְּרָכָה' וכו' (דברים לג א), שכן רמז שני תבות אלו 'ברך לקחתי' עם ב' קליותם גימטריא 'לקח טוב התורה', כמו שנגמר נמי (משלי ד ב) 'פי לקח טוב נתתי לכם' וכו'. ולעמת זה נמי אתי שפיר 'לא הביט אנו בייעקב' לעמת וכו', דהינו מכח התורה שבעל פה וכו', וכן מכח תורה שבכתב 'ולא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל' וכו', 'ה' אֱלֹהֵיו עֲמוֹ' מכח שניהם טובים, שפלה שמוטיו יתברך פידוע וכמו שנגמר נמי (שמות כ כא) 'בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי' וכו'. 'וְתוֹרַעַת מִלֶּךְ בּוֹ' כַּהֵיא דְּמַכְרֵי בְּרַקִּיעָא הַזֶּהָרִי וכו' (קדושין פא.), שְׁעוֹד בָּה גַם כֵּן 'מִלֶּךְ' לעמת מִלֶּךְ 'בי מלכים' וכו' (משלי ח טו). שגם כן 'תוֹרַעַת' בָּה אוֹתִיּוֹת 'תוֹרַת עוֹ' עם הכולל על דרך 'ה' עו לעמו 'תן' וכו' (תהלים כט יא). וכהיא נמי דזהר הקדוש (ח"ג קצב:) על פסוק זאת בפתן תורה ביה סיני (דברים לג ב) 'וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינֵי בָּא וַיְנַח וכו' הוֹפִיעַ' וכו', בְּמִשַׁל אוֹתָהּ הַצְּלוּחִית הַמְּלֹאָה בְּסֵם חַיִּים וְכַפִּיָּה לְמַעְלָה לֹא כֵּן פִּי אִם הִפֵּךְ הַנּוֹפֵר עֵזֶן שֶׁם וכו', שפכה עשה יתברך לעמת שרו של עשו וישמעאל לחבת עמו ישראל וכו'.

וזהו 'לא הביט אנו בייעקב' לעמת שרו של עשו שהוא אנו, לא הביט אחר פיה של אותה הצלוחית בעת קבלת יעקב וכו', וכן לעמת שרו של ישמעאל 'ולא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל' וכו' 'ה' אֱלֹהֵיו עֲמוֹ', בנו בכורו חלקו ונתלתו וכו'. ודהינו 'לא הביט' שרו

בנחלים נטויו כגגת עלי נהר פאהלים נטע ה' פארזים עלי מים: (כד, ו)

שם עולם

רבי ישראל מאיר הכהן זיע"א - החפץ חיים
כל מצוה הנעשית על ידי האדם בזה העולם נוטעת לו גטיעה בגן עדן

נ"ל שזוהי פגנת הספרי דאמר, וילעבדו בכל לבבכם, ר' אליעזר בן יעקב אומר זה התלמוד. וכיוצא בזה אמה אומר אצל אדם הראשון דכתיב וינחמו בגן עדן לעבדה וילשמרה, וכי איזה עבודה יש בגן עדן, אלא הוי אומר זה התלמוד.

ונראה שזוהי גם כן פגנת חז"ל שאמרו לעבדה זו מצוות עשה וילשמרה זו מצוות לא תעשה, רוצה לומר, דפגנת הקב"ה היתה באם לא חטא, היה נותן על ידו שם כל העשה והלא תעשה. והקרחו לומר כן, דאי כפשטיה ממש לעבדה, דהינו להוסיף גטיעות בגן, וילשמרה שלא יתקלקלו הגטיעות בגן, מי עובד ושומר היום אחר שגרש האדם משם.

א"ל על פרךך שפגנת השם יתברך העקר מה שהנח שם בתחלת בריאתו, שיקים התורה שתנתן על ידו שם כמו אהנו היום, וכי היכי שאנחנו אם מקימים התורה מתוסף הגן עדן בגטיעות פות ומתדרות עד מאד, עד שכל עין חומדת לראותם, וכעין הגטיעות שנטע הוא בעצמו, וכדכתיב ויצמח ה' אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל.

וזהו ג"כ רמז בקרא 'מה טבו אהליך יעקב משפנתיה ישראל פאהלים נטע ה', והינו לפי מה שיודע ממדרש (משלי) בנתה ביתה זו התורה, ללמדך שכל מי שקנה לו דברי תורה קנה לו בית לעולם הבא וכו', ולזה אמר דהאילים והמשפנות שאמה יעקב וישראל בונה בתורתך, יפים ונאים פאהלים נטע ה' בעצמו, רמז להיכלות העליונות שבקרא הקב"ה בעצמו בתחלת בריאתו, (ועין ברש"י פס.) ובפרט הגטיעות אשר בעץ החיים, שהאוכל מפריהם חי חיי הנצח.

ובן על ידי מה שאנו שומרים הלאוין שלא לעבור עליהם, משמרים כל עצי הגן שלא יתקלקלו. כן היה על ידי האדם, אם היתה נתנת התורה על ידו. אלא נפקא מינה יש בזה, דהיום שאנו מגרשים מגן עדן ויכדכתיב וישלחנה ה' אלהים וגו', דבר זה הכל באמונה שאנו מאמינים שפן הדבר, אבל אדם הראשון אלו לא חטא והיה נשאר בגן עדן, והיתה נתנת התורה שם, אז היינו פלנו רואים דבר זה בעינינו שבקיום איזה דבר של רצון השם יתברך מתוספת גטיעה בגן. וכן חס ושלום אם מקלקלים ועושים נגד רצונו, נשבר אילן מאילני הגן עדן. והווי שרמזו בסוף פשגוש כתיב וישפן מקדם לגן עדן וגו' לשמר את דרך עץ החיים, וכו'.

וכיום הפסוק על זה, וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל, ולכאורה מה סבל הוא כשלומד תורה שחכמתה מתוקה מדבש. ואסביר הענין בדרך משל וכו', כן הדבר ממש בענין האדם, כי ירד לעולם הזה בכדי לסגל לנפשו תורה ומעשים טובים, והם אבנים יקרות מאד מאד, כמו שכתוב יקרה היא מפנינים. אף לענין זה ידוע מה שצאמר באבות כף היא דרכה של תורה וכו', והפגנה, שיתרצה האדם להתנהג בימיו הקצרים בעולם הזה באופן הפחות מאד במאכלו ומשתהו ודירתו, ואז ישיג בודאי חלקו בתורה אשר היא תמורה מכל עניני תבל, ויהיה לו נחת וענג עבור זה לנצח נצחים. והגם שבאמת נפשו המשקלת בודאי תסכים לזה, כי באופן זה קנה בימיו הקצרים הסחורה הקרה מפנינים, אבל נפשו הטבעית גועלת בזה.

ולזה העצה היעוצה שיתבונן תמיד בנפשו את הנעם הנצחי שיהיה לו עבור תורה ומעשים טובים שעושה בעמל נפשו, שהוא עמל נגד יצרו בעולם הזה, ואז אחר ההתבוננות יאירו עיניו ולא תהיה עליו עבודה ה' למשא חס ושלום, רק הוא עצמו נטה שכמו לסבל על התורה והעבודה.

במצרים, שהיו מטמעים שם הניצוצות, ולא יצאו משם ישראל עד שהשילו כל הניצוצות, כמו שנאמר (שמות יב לו) 'וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם'. וזהו שאמר 'אל מוציא ממצרים כתועפת ראם לו', דהינו, בשעה שהוציאם ממצרים כל הניצוצות שהיו שם עשה להם פעוף ועופף והפריחם והרימם מתוך הקלפות והביאם אצלו. אם כן, גם אתה אל תתמה אם תראה אותם נופלים ושוכבים בגלות, שהרי פריעת העם הזה ושכיבתו הוא 'פארי וכלביא' שהם פורעים ושוכבים על הטרף, כף העם הזה ושכיבתו בגלות הנה לטרף טרף ולהעלות הניצוצות. וכיון שפן הוא העם הזה, מי יוכל לעמד כנגדו, ואני אין לי רק לומר לו בפה מלא, אתה העם הזה, 'מברךך ברוך וארריך ארו', כי כן ברכו אדון הכל, ואמר לי גם אני (לעיל כב יב) 'לא תאר את העם כי ברוך הוא'.

וירא את הקיני וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנף: (כד, כא)

העמק דבר

רבי נפתלי צבי יהודה ברלין זיע"א

כח התורה על ידי יושבי אהלים להכריע

וישים בסלע קנף. שים הוא מקור וצווי, ורע קיני נתחזק עוד יותר ותקעו אהליכם בסלע, הינו חזק של ישראל. והיא כח התורה אכן הראשה של גדלת ישראל, כמו שכתוב בספר שמות (טו, לו) בפרוש דבר הנביא זכריה והוציא את האבן הראשה. והיא נבואה שבני קיני ישבו עם יעבץ ונהיו בעלי תורה. ואחר כך יצא מהם יונדב בן רכב שיודע שנתברך שלא יהא זרעו פלה והמשיל 'שכיבתו בקן ולא בבית. משום שפך הנה דרכם לשבת באהלים כמו קן שאינו קבוע במקום אחד, וכך הנה דירת בני קיני כמבאר בספר ירמיה.

יזל מים מדליו וזרעו במים רבים וירם מאגג מלכו ותנשא מלכתו: (כד, ז)

פתוחי חותם

רבי יעקב אביחצירא זיע"א

ירידת ישראל היא להעלות הניצוצות גם בהיותם בגלות ולכן אי אפשר לקללם

הוסיף לומר יזל מים מדליו וזרעו במים רבים. כא להוסיף ולהוציא מלב בלק שלא יוכל לקללם גם לעתיד כשהיו בגלות על צונותיהם ויהיו צננים מן התורה ומן המצות, וברר לו עכשו שגם באותו זמן לא תשלט שום קללה בהם, שהרי גם כשהיו ישראל בגלות לא יתבטלו מן התורה ומן המצות, ובכל מי גלותם הם מבררים הניצוצות, וכשישלמו להתברר יבוא מלך המשיח, ומלכותם תשאר קיימת לעד ולעולמי עולמים. והנה עקר הניצוצות הם משבצה מלכים שמתו, והניצוצות הם אחריות בתוך הקלפות, ועל ידי תפלות ותורה ומעשים טובים מתבררים מדי יום ביומו. וזהו שאמר 'יזל מים מדליו וזרעו במים רבים', הפונה, אף כש'זרעו' של העם הזה יהיה גולה 'במים רבים', שהם אמות העולם והסטרוא אתרא הנקראים 'מים רבים' (שיה"ש ח ט, אל תחשב שבאותו זמן תחול קללה עליהם ויאבדו חס ושלום, שהרי גם באותו זמן 'יזל מים מדליו', שאף על פי שהם צננים ומשפלים בין האמות בגלות אפלו הכי 'יזל מים מדליו', דהינו אפלו הצננים שבגלות, מפל מקום יזל מים מהם, דהינו עוסקים בתורה ובמעשים טובים הנמשלו למים. ועל ידי זה נמשכה להם תועלת גדולה, שעל ידי זה יירם מאגג מלכו, הם הניצוצות של המלכים שמתו, יתורממו ויעלו מתוך הקלפות ויתזרו למקומם מקום הקדש, ובהנה ותנשא מלכתו, יורם קרן מלכות שמים ויבוא מלך המשיח. והנה 'אגג' גימטריא שבצעה, לרמוז על ניצוצות שבצעה מלכים שהם טמועים בקלפות הנקראים 'אגג'. והוסיף לומר לו, אל תתמה על דבר זה ותחשב שלא יהיה, כי כך היה כבר

מעשי רבותינו

"מו אָרם יַחַנֵּי בְּלֶק בְּלֶק מְלַךְ מוֹאָב... לְכָה אֲרָה לִי יַעֲקֹב..." (כ"ז)

מגיד מישרים שהיה גר בעירה שהיתה מלאה באנשים חוטאים ומלאי עוונות, הגיע פעם לעיר ואם בישראל, שהיתה מלאה בחכמים ויראי שמים. פָּדְרוּ בְּכָל מְקוֹם, נֶעֱמַד הַדְרָשׁוֹן בְּשֶׁבֶת קֹדֶשׁ עַל בֵּימַת בַּיִת הַכְּנֶסֶת, וְהַחֲלִי לְהַטִּיף מוֹסֵר, כְּשֶׁהוּא מְשַׁלֵּךְ עַל רֵאשֵׁי הַשּׁוֹמְעִים אֵשׁ וְגִפְרִית, וּמוֹכִיחַ אוֹתָם בְּלִשׁוֹן חֲרָצְבוֹת עַל רַב פְּשִׁיעֵיהֶם וְדַרְכֵיהֶם הַנְּלוּזוֹת וְהַבְּזוּיוֹת.

לאחר שסיים את דבריו, נגשו אליו כמה מבני העיר וּגְעָרוּ בוֹ: "מַה לָּךְ לְדַבֵּר אֵלֵינוּ דְבָרִים שְׂכָאֵלוּ, וְלִהְיוֹת אוֹתָנוּ בְּצוּרָה כַּה קֹשֶׁה?" נֶעֱנֶה הַדְרָשׁוֹן וְאָמַר לָהֶם: "אֲנִי לֹא מְבִין אֶתְכֶם. הַאֵם כִּבֵּר שִׁכְחַתֶּם אֶת צוּי הַתּוֹרָה ה'וֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמּוּתְךָ? הֲרִי קִמְתִּי בְּאֵר הַיֵּטֵב אֶת הַצּוּי הַזֶּה שֶׁל תּוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה".

השיבו לוֹ אוֹתָם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים: "יִדְעֵנוּ גַם יִדְעֵנוּ אֶת צוּי הַתּוֹרָה הַזֶּה. אֲבָל, מַה לַעֲבֹרֹת וּלְמַעֲשֵׂים רָעִים שְׂכָאֵלוּ וְלָנוּ? אָנוּ מְבִינִים כִּי פֶּאֶשֶׁר אֶתָּה מְדַבֵּר אוֹדוֹת דְּבָרִים אֵלּוּ כְּלַפֵּי תוֹשְׁבֵי עִירְךָ, נִיחָא, שְׂכָן בְּנֵי עִירְךָ נוֹדְעִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַנְּלוּזִים וּבַעֲוֹנוֹתֵיהֶם הַמְרַבִּים עַד לְמַעְלָה רֵאשׁ, וְלָכֵן לָהֶם אֶתָּה יְכוֹל ה'וֹכִיחַ וְלְדַבֵּר בְּצוּרָה כְּזֹאת. אֲבָל, הֲרִי עוֹבְרֵת אֶת מְקוּמוֹ, וְאֶתָּה בָּא לְהוֹכִיחַ אוֹתָנוּ, הֲרִי בְּנֵי עִירְךָ אֵינֶם כְּלָל כְּבִנֵי עִירְךָ!"

כך היה הדבר אצל בלעם, מומשך ואומר הגאון רבי יעקב קראניץ זצוק"ל, המגיד מדובנא. בלעם טען כלפי בלק 'מו אָרם יַחַנֵּי בְּלֶק... מַהֲרֵרִי קֹדֶם', המהוקמוות הרעים ביותר, שם מצויים כל אותם ערלי לב וכל אותם חוטאים, מושם הוא מזמין אותי לעיר ואם בישראל, 'לכה ארה לי יעקב', בוא ותקלל ותוכיח את בני ישראל. האמנם!?

"וַיִּתְצַב מִלֶּאֱרָח ה' בְּדֶרֶךְ לִשְׁטָן לוֹ..." (כ"ב, כ"ג)
נוֹדַע הָיָה הַגְּאוֹן רַבִּי מוֹשֶׁה סוֹפֵר זְצוּק"ל, מֶרֶן הַחַת"ם סוֹפֵר" בְּמִלְחַמְתוֹ הַעֲקֵשֶׁת וְהַעֲצוּמָה בְּמִשְׁפִּילִים וּבְרַכּוּרִים לְמִינֵיהֶם, שָׂרְצוּ לְקַעֲקַע אֶת חוֹמוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל וְתוֹרַת יִשְׂרָאֵל, לְהַכְנִיס לְמוֹדֵי חַל בְּבִתֵּי הַתְּלַמוּד, וְלִהְעִבִּיר יְהוּדִים צְעִירִים וְאֶף מְבָגְרִים עַל דָּתָם. הוּא הָיָה רוֹדֵף אוֹתָם עַד חֲרָמָה, וּבְכָל דְרָשׁוֹתָיו הָיָה זוֹעֵק חֲסֵק כְּנֶגְדָם, וּמוֹרָה שֵׁשׁ לְהוֹצִיאֵם מִקְּהֵל ה' וְשִׁלָּא לְצַרְפָּם לְמִנְיָן, כִּיֵּן שֶׁהֵם מִתְּבַדְּלִים מֵעֵדַת יִשְׂרָאֵל.

פעם נשאל על כך, כיצד יתכן הדבר? והרי רבנו יודע פאדס רחום וחנון, מרבה להיטיב ורב חסד, וכיצד אפוא כאן רבנו נוהג להפך ממש, רודף את הרבנים והמשפילים עד חרמה, במקרה רבה כל כך ללא פשרות כלל וכלל?

נענה החת"ם סופר ואמר: על הפסוק 'וַיִּתְצַב מִלֶּאֱרָח ה' בְּדֶרֶךְ לִשְׁטָן לוֹ' אומר רש"י "מִלֶּאֱרָח שֶׁל רַחֲמִים הִיָּה". והרי הדבר מקשה מאד. מפני מה נשלח עתה אל בלעם מלאך של רחמים, ולא מלאך של דין? מה למלאך של רחמים ולאיצטלא של שטן בפני בלעם הרשע? אלא מאי, מפאן שלמלחמה בבלעם דרוש דוקא מלאך של רחמים.

דוקא כִּזֶּה אָדָם שְׂבַרְב רַחֲמָיו הוּא מֵרַחֵם עַל כָּלל יִשְׂרָאֵל, וְרוֹצֵה בְּטוֹבָתָם, וְרוֹצֵה שְׂמִיכוֹ לְאַחֵז בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת גְּאִין מִפְּרִיעַ. דְּוִקָא כִּזֶּה בַּעַל הַרְחָמִים, הוּא זֶה אֲשֶׁר יְכוֹל לְהַשְׁלַח לְהַלְחֵם כְּנֶגֶד כָּל אֵלּוּ אֲשֶׁר רוֹצִים לְקַעֲקַע אֶת חוֹמוֹת הַקְּדוּשָׁה. רַק כִּזֶּה אָדָם יְכוֹל לְהַצִּיל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל מִכָּל מִינֵי בְּלַעֲמִים רָשָׁעִים כְּאֵלוּ, לְגַדֵּר וְלַעֲמֹד בְּפֶרֶץ כְּדִי לְשַׁמֵּר עַל חוֹמוֹת הַקְּדוּשָׁה".

(תורת משה)

אינכם קמנינים לפרע, וגם על זה לא תשמרו ולא תקימו את הדבורים שלכם. ואם כן, אין כאן אלא שטר חוב חדש על מחצית בלבד, שגם הוא לא יפרע. מוטב אפוא שישאר השטר חוב הישן, שישארו במקומו התקנות הישנות לגבי סדר וסדור התפלה כמות שהו". (חכמי ישראל)

מה טבו אהליך יעקב משפנתיד ישראל" (כד, ה) כְּאִשֶּׁר הגיע הגאון רבי שמעון סופר זצוק"ל, בגו של קרן החת"ם סופר זי"ע, לכהן קרב בק"ק קראקא, הוא מצא שם בעיר לא פחות ממאה בתי כנסיות, בתי תפלה ומנינים, מהם שטיבלאך של חטיס, של סנדלרים וכדומה. אכן, כפי שאמרו חז"ל כל בי עשרה שכינתא שריא, כל מנין של עשרה אנשים עשו להם בית כנסת משלהם.

התפלא הגאון רבי שמעון זצוק"ל על הפרוד הגדול הזה, והבין מכך שאין שלום בק"ק קראקא. בשבת קדש הראשונה, בדרךשה הראשונה אותה נשא בבית הכנסת המרכזי בעיר לרגל הכתרתו, התייחס לדבר זה, ואמר:

לאחר שראיתי כי בעיר זו ישנם כמאה בתי כנסיות, מנינים ובתי תפלה, וכל אחד עושה בית כנסת ומנין לעצמו, התחורו לי היטב דבריו של בלעם באמרו 'מה טבו אהליך יעקב משפנתיד ישראל', ועל כך אמרו חז"ל (סנהדרין טז) אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ולמה? כפי שאתם מבינים, לבלעם הרשע בודאי לא היה כל חשק שהוא לברך את בני ישראל, והוא עשה את הדבר בעל פרו. אבל כאשר ראה כי אצל בני ישראל מצויים אהלים רבים כל כך, "בתי כנסיות ובתי מדרשות", או אז הוא קרא מתוך ספוק גדול "מה טבו אהליך יעקב"! מה טוב הוא הדבר כי לישראל יש כל כך הרבה בתי כנסיות, דהיינו, יש ביניהם מחלקת כל כך גדולה ואינם משתוים האחד עם זולתו.

"הוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה" (כג, יט) **תקונים** רבים רצו המשכילים והרפורמים להכניס בסדר וסדור התפלה של עם ישראל. בכל פעם היו מגיעים עם הצעות חדשות ועם טענות חדשים, כדי להפחית מהתפלות של בני ישראל, עד שלבסוף ישכחו לגמרי כל התפלות. פעם הגיע יהודי רפורמי אל הגאון רבי שמשון ברבי רפאל הירש זצ"ל, רבה של פרנקפורט ד'מיין, והציע לו הצעה חדשה:

הרי חפצים אתם כי הצעירים אשר קונעים הקהה ממצות ה' יכנסו יותר לבתי הכנסת, ויתפללו יותר את סדרי התפלות. חושבני אם כן, כי צריכים אפוא להתקין כמה תקונים מסוימים בסדר התפלה. שכן התפלות ארכות מדי, ויש בהם משום טרח הצבור, ואלו אם יתקנו ויקצרו מעט מארך התפלות, אזי הדבר ישפיע לטובה גם על הצעירים, כדי שאילו לא ידירו כל כך את רגליהם מבתי הכנסיות ובתי המדרשות, ויכניסו להגיע לבית הכנסת כדי להתפלל.

נענה רבי שמעון ברבי רפאל, ואמר לו לאיש: "הבה ואספר לך ספור. אדם אחד פשט את הרגל, ולאחר דיו ודברים ממושך עם בעל דינו, הסכים הלה להפחית לו את החוב עד כדי מחצית. כאשר הגיע הלונה לפרע את חובו, הוציא הלונה מאמתחתו שטר חוב, בו היה רשום מחצית מהחוב, בו אמר לפרע את החוב.

נענה המלנה ואמר לו: "לא ולא! לך איני מוכן כלל! באם אתה פורע לי את החוב במזמן בלבד, או אז אני מוכן להפחית לך מחצית מהחוב, ולטל ממך אך מחצית בלבד. אבל אם אתה שוב מגיע כבראשונה ורוצה לפרע לי את החוב בשטר חוב, מוטב שיהא מנח עמי אותו שטר חוב ישן, בו אתה חיב לי את כל החוב כלו".

כן הוא הדבר אצלכם, סיים ואמר לו רבי שמשון ברבי רפאל. הרי אני יודע באר היטב כי גם את החמשים אחוזים שאתם רוצים להשאיר בסדור התפלה, ועליהם אתם מוכנים להתפשר בתקונים שלכם, גם את זה

שאף אחד מהחברים שלהם לא הרגיש כלל בדבר, ולא ידע את מעשהו של הילד החכם. ואולם, כל זה לא נעלם מעיני החכמניות של המלמד. הוא תמיד שם לב כיצד הילד החכם מתקן את הילד העצל, וכיצד תמיד הוא מסייע לו ועוזר לו, ובש"ל כך מדי פעם היה המלמד טופח על שכמו של הילד החכם ומטיר עליו שבחים, ודוקא לעיני כל התלמידים, בכך שהוא מסייע לילד העצל בלמודו ובעניינים אחרים.

אחד החברים קנא מאוד בילד החכם והשקדן, וביותר קנא בשבחים שהמלמד היה מחלק לו ביד נדיבה. משום כן, באחד הימים כבר לא יכול היה להתאפק, והתנפל מאוד לילד העצל, עד שכל כך בזה אותו, והילד העצל לא הגיע ללמד תורה ונותר בביתו. נגשו אליו החברים ושאלו אותו: "הרי קנאת בילד החכם והשקדן, ואם כן היית צריך להתנפל לילד החכם והשקדן, ולא להתנפל לילד העצל? מה עשה לך הילד העצל?"

נענה החבר ואמר להם: "לילד השקדן לא יכלתי לעשות מאומה, כיון שהמלמד משבח אותו. ואולם, לילד העצל יכלתי להתנפל, שכן הוא מסכן. ואם כן מעתה, באם הילד העצל ישאר בביתו ולא יבוא ללמודים, אזי ממילא הם יפסיקו ללמד ביחד, ואז גם המלמד יפסיק לחלק לו שבחים."

כן הוא הדבר אצל בלעם הרשע, סים ואמר הגאון מרן ה"בן איש חי" זצוק"ל. בלעם שנה את ישראל ביתו, אבל ידע כי לבני ישראל מגיעה חשיבות וחביבות גדולה ודוקא מצד עמלק, שכן כלם משוים ואומרים: "ראו שני אחים תאומים. מה יצא מזרעו של יעקב ומה יצא מזרעו של עשו? נכד ועם כמו עמלק. משום כן קלל בלעם את עמלק, ואמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד. שכן אם עמלק יאבד, ושוב לא יוכלו להשוותו כלפי ישראל, וכי אז ממילא תתמעט ח"ו החשיבות של בני ישראל.

(נפלאים מעשיר)

ואמנם, ברכתו זו של בלעם אינה אלא קללה עבור בני ישראל, שמחלקת מצווה בהם. והרי על כך כבר אמרו חז"ל (סנהדרין ט"ו) "כלם חזרו לקללה, חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות". פלומר, כשבני ישראל חטאו, נתקמו בהם כל מושבותיו של בלעם, חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות, שלא יפסקו מישראל לעולם.

והדברים מובנים, המשיך רבי שמעון סופר והוכיח את בני קהלתו בק"ק קראקא. הרי לפי דברי חז"ל בלעם באמת לא רצה לברך את ישראל, אלא שהקב"ה שם רסן בפיו, ואם כן לא היו פיו ולבו שוים, ולכן לא נתקמו בישראל לעתיד לבוא כל הברכות שברכם בלעם. אבל, פשרה בלעם בעם ישראל המון בתי כנסיות ומנינים, הבין שזהו פרי הפרוד והמחלוקת. לכך הוא פן הסכים בלב שלם והיו פיו ולבו שוים, ולכן בזה פן נתקמה ברכתו ועד עצם היום הזה. אבל כלפי בני ישראל אין בכך כל ברכה, כי רק כשבני ישראל מאחדים, אזי שורה בהם הברכה.

(כלילת יופי)

"ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד" (כ"ה ט)
לשם מה קלל בלעם הרשע את עמלק? הן הוא בא לקלל את ישראל, ולקח קלל את עמלק? משל למה הדבר דומה, היה הגאון רבי יוסף חיים מבגדד זצוק"ל, מרן ה"בן איש חי", מספר בדברי קדשו:

מעשה בילד חריו ופקח, שלמד כל יום עם ילד עצל שלא ידע מאומה. בכל פעם בה הילד העצל היה אומר איזו טעות, או לומד פשט לא נכון בגמרא, היה הילד החכם מרגיש מייד בטעותו, וברב חקמתו היה מתקן את טעותו. את הדבר עשה בחקמה יתרה, כך

ספיר ויהלום

הארה חסידיית לפרשת השבוע

אהבה ואחוה בין הצדיקים

לפעמים פירוד ביניהם הרי זה רק בגלל 'זלמלישנים' שבאמצע
(מרוציצי תורה מעולם החסידות' חלק ח עמוד עח).

הרה"ק רבי חיים מצאנז זיע"א אמר פעם אחת בסוכה: אם אשמע מאחד מאנשיי שיאמר שדוקא רבו הוא הצדיק ותו לא, אעביננו משרשו, כי יש הרבה עבדים למלך הכבוד. **ואילו היה שלום בין הצדיקים וחסידיים כבר היה בן דוד בא, ולמה יפסול אחד עבודת חברו ויקפיד אם אחד מחסידיו נוסע אל צדיק אחר.** ופעם אחת בא הצדיק הרה"ק רבי דוד זלאטסע זיע"א לקבל פני אור עולם הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זיע"א, ושאל הרה"ק את רבי דוד: מה מדה טובה למדת מהרה"ק מבעלזא זיע"א. השיב לו רבי דוד, למדתי ממנו מדה לב טוב, כי היה נח לבריתו מאוד. ואחו הרה"ק מפרימישלאן את עצמו בראשו והקפיד ואמר: 'וכי מאיר לא טוב הוא'. והשיב רבי דוד: אל יחר בעיני אדוני כי אצלי הוא מוסכם כי כל צדיק הוא מסכת בפני עצמו, במסכת ברכות אני לומד הלכות ברכות, ובמסכת שבת עניני שבת, ואין זה דומה לזה, ואין מסכת שבת מקפדת כשלומדין מסכת ברכות, ויש מי שלומד מסכת אחת בעיון גדול יורד לעומק ומסכת אחרת לומד שיעור פשוט, כן הדבר, אצל צדיק אחד נוסע ומקשר עצמו בו בקשר של קיימא ואצל צדיק אחר נוסע ללמוד ממנו איזה מדה ולראות הנהגותיו... **על כן אין להקפיד אם איש אחד מאנשינו נוסע לפעמים לצדיק אחר** (רחמי האב', ערך חסידות).

פעם אחת בעת שנפרד צדיק אחד מהרה"ק בעל ה'שפת אמת' זיע"א, אמר לו הצדיק 'הי רצון שיהיה **אהבה רבה** ביננו'. השיבו ה'שפת אמת' שנצרך **אהבת עולם** גם כן. כי כמה פעמים אף שבין הצדיקים יש אהבה ושלוש, אבל בין החסידיים שביניהם, אין להם כ"כ שלום, לזה השיבו שנצרך לאהבת 'עולם' גם כן (שיח שרפי קודש ערך רבי אות קצו).

נשאל הרה"ק השרף מקאצק זיע"א: מדוע לפנים היתה האהבה גדולה כל כך בין החסידיים, מה שלא נמצאה כל כך בעתים האחרונות. והשיב: כי יש בשמים היכל אהבה, והרה"ק רבי לוי יצחק מברדישוב זיע"א פתח אותו היכל ומוזה נעשתה האהבה כל כך גדולה בין החסידיים, אך כאשר הרשעים השתמשו גם כן באהבה זו לאהבות חיצוניות, נמנו צדיקי הדור וסגרו את היכל הזה (שם) משמואל, פרשת וירא תרע"ד).

עדות נפלאה מפי השמועה הביא הרה"ק המאור ושמש' זיע"א, בפרשת השבוע, ממה ששמע באזניו: "וכן שמעתי מפי אדמו"ר בוצינא קדישא מו"ה אלימלך זצוק"ל, כששאל אותו ביחוד הצדיק המפורסם בוצינא קדישא אחיו מו"ה משולם זושא זללה"ה, הייתי אז אצלם כששאל אותו בזה הלשון: 'אחי, לָמַד לִי זֶה שאתה הוא פועל נסים ונפלאות ומעשים נוראים, שאוכל גם כן לפעול כך'. כלל הדברים בקיצור שהשיב לו אדמו"ר, **שהוא על ידי התחברות הצדיקים והאהבה וחיבה וריעות ביניהם, על ידי כן נפעלים ונעשים כל הנסים, וכל הפעולות והמעשים נוראים.** והודה הצדיק הנ"ל לדבריו, ואמר 'בודאי, כי זה עיקר הכל'."

ואכן כך מפורש בספרו הקדוש 'נועם אלימלך' (פרשת מטות): "דאנה הצדיק הרוצה להמשיך השפעות על ישראל צריך לחבר עמו שאר צדיקים, שעל ידי הדיבור המדבר עמהם הוא משפיע לכל ישראל, והם המסייעים אותו אל הטוב ההיא להסתים פי המקטרג מעליו בזכות הרבים, מה שאין כן כשהוא לבדו צריך כח גדול ויחד חזקה להשקית המקטרג לכל ישלות בו."

והא לך לשון קדשו של הרה"ק רבי דוד מטאלנא זיע"א (מגן דוד' שמחת תורה): "ובכל דור ודור נמשך השפעות טובות וברכת השנים בבני חיי ומוזני על ידי הצדיק, **כי כל ההשפעות נמשכים על ידי התחברות הצדיקים, ועל ידי שנגאדים כולם באגודה אחת לעשות רצון קונם בלבב שלם ומתייחדים עם הבורא ברוך הוא ועושים כל העובדות בלתי לה' לבדו ולא לגרמיה כלל, על ידי זה נשפע כל ברכת השנים**".

יחסים מצוינים שררו בין הגאון רבי דוב בעריש מטשעבין זיע"א ובין הרה"ק רבי בניצין הלברשטאם מנאבוב זיע"א הי"ד שהשתקע לפרק זמן בתוככי טשעבין וקהל חסידיו נהר לעיר לשחר את פניו, זאת לאחר שביקש תחילה את הסכמתו של ה'דובב מישרים', ולא נגעה מלכות בחברתה אף כמלא נימה. מסופר כי כאשר באו אל הגאב"ד טשעבין שלוחי הרה"ק מנאבוב לשאול: אם יש מניעה בעדו שהרבי ישתקע בעירו, נתחייך והשיב במאור פנים: לטשעבין באים הרבה אנשים, יהודים וגוים, כל מי שרוצה לבוא, ואין הדבר מפריע לי, היעלה על הדעת כי זוקא כשצדיק זה מורגע של הרה"ק ה'דברי חיים' זיע"א חפץ לגור פה בעירנו תהיה לי התנגדות לכך? **וכאשר חלפו חמש שנים למגוריו של ה'קדושת ציון' בטשעבין, מתוך ידידות נפלאה עם הרב, ומישהו שאל אותו: מה סוד הדבר? השיב ה'דובב מישרים' בבדיחותא: כבר אמרו באמת ראוי היה להסמין ברכת ה'שיבה שופטינו' לעל הצדיקים', שכנותם טובה, ואם בכל זאת יש**

לזכר עולם יהיה צדיק

לזכר נשמת עמוד צלותהון דישראל כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי יוחנן סופר זצ"ל בן מורינו רבי משה גאב"ד ערלוי נלב"ע י"ג אדר א' תשע"ו

ספיר ויהלום

הארה חסידית לפרשת השבוע

צדיקים, נמצא הארץ היינו צדיקים, והוא שה' הבטיח לישראל הבטחה גדולה 'ונתתי שלום בארץ' היינו שיהיה שלום בין הצדיקים, והבן.

על כן אחיי ורעייתו תדעו שהחיצונים מתגרים דווקא במדה זאת לעשות פירוד בין החברים הקטנים, והקטנים בין הגדולים ובין הצדיקים ועובדי השם, והגוים שלווים שלהו ועושה הסטרא אחרא אחדות ושלום ביניהם, ויש להם בדור הזה אחדות בעוה"ה, מה שלא נהיתה מיום וכו', ובין החברים ועובדי השם מתגרה הסטרא אחרא ר"ל, ומפריד אלוף, ואשר חננה ה' דעה והשכל יש לו להתאמץ בנפש הישראלי אהבה אחוה שלום ורעותו לתקן זאת המדה, שיהיה אהבת ישראל ואהבת החברים ביותר. תאמינו אחי אחר כל הארציות ויגיעות בשר אין אני אומר לכם מה שיש לדבר בזה אפילו כנועץ קנה בים. ונהירגא כד הויגא טליא בהתנוצץ אור מן תלמידי הבעש"ט מה מאד הייתי משתוקק ומתאוה ומשתעשע ומדבק נפשי בהם, בראותי אהבתם זה לזה, ואחדותם היה לאין חקר, כמבואר בספר הגלגולים אהבת החברים בין תלמידי האריז"ל הנאות והראוי, וכמה אהבה אשר ראינו בין תלמידי הבעש"ט ותלמידיהו, ובין בעלי הזוהר התנאים ההרים הגדולים ליעלים, כמה נשקו זה לזה בנשיקין ואודין ומפארין אחד לחברו אין להארץ, עיני בוהר ויקרא אנן אחדי נודין ליה עיי"ש דף ז' (ע"א), ואין לספר ואין להארץ במפורסמות, ועתה בעת הזאת כמה היה המלחמה מין הסטרא אחרא לעשות פירוד ומחלוקת בין החברים בכדי להפריד אלוף, ועושה שלום ואחדות בין האומות הרשעים והאפיקורסים למען ענותנו עוד בסבלותינו בגלותנו לעכב הגאולה מה נאמר ומה נדבר (סור מרע ועשה טוב להרה"ק מוהרצ"ה מיידיטשוב חלק עשה טוב פ"ג).

צריך להבין מה רצו חכמינו ללמדנו בזה שספרו לנו שתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, הלא הוא דבר שבמצאיות ונחזי אנן אם מרבים או לו, ומאי נפקא מינה להודיע זאת. ויש לומר דהנה מסופר על זקני הק' מרן בעל מראה יחוקאל זיע"א כשהיה מקבל אגרות ומכתבים לא היה קורא את התארי כבוד שכתבו לו כדי שלא יבא לידי יוהרא, ברבות הימים נתיישב בדעתו ואמר שאם גדולי הדור כותבים עליו כך הרי ודאי שנשמתו מיעדת לזה רק המניעה היא ממנו שאינו משלים עצמו, לכן צריך דייקא לדקוק ולקרות התארים כדי לדעת עד כמה הוא רחוק מהם ועד כמה הוא צריך להשלים עצמו. וחז"ה הרה"ק מהרצ"א מדינוב הביא בספרו 'מגיד תעלומה' בשם הרה"ק רבי מענדל מרימנוב זצוק"ל וכו', דהנה דרכי העבודה אינו שוה לכל אדם, יש לך שנשמתו מסוגלת לעבודה כזו ויש לך שנשמתו מסוגלת לעבודה אחרת, והנה האדם אינו יודע באיזה עבודה ישתדל הנה בשמעו מה שמשבחין אותו באיזה מדה ובאיזה מדרגה שאין בו, הנה ידע בודאי שהוא צריך להשתדל לעבודה זו ולמדרגה הלזו, ומן השמים מודיעין לו הדבר הזה, וזה שאמר רבי דוסא בן הרכינס לרבי עקיבא (בימות טו.) אשרך שזכית לשם, דכיון

סיפרו תלמידי הרה"ק רבי פייזש מוואריז זיע"א בעל 'יושר דברי אמת', מה שאמר להם רבם: כאשר תראו מחלוקת בין הצדיקים, אל תדמו שהוא מוסטרא דס"מ וכת דליה. רק להיות שהן קרבו ימי ביאת אליהו זכור לטוב לעשות שלום בעולם, והנה זה עבודתו, הנה נתתה מחלוקת בין הצדיקים בכדי שיהיה לאליהו במה לעבוד את השי"ת ('אגרא דפרקא', אות ט)

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. כתב הרה"ק ה'אמרי נועם' זיע"א (פסח): לפי מה דאיתא בספר הקדוש מאת אדמו"ר הצדיק מה"ר מנחם מנדל מרימנאב ז"ל, אשר הצדיקים האלה היתה כל אחד דירתו רחוקה מחברו, וכל אחד ואחד היה תופס ישיבה בפני עצמו, ועם כל זה התאספו כולם יחד על חג הפסח המה ותלמידיהם למען לספר יציאת מצרים ברוב עם, עיין שם.

וזהו שאמר שבאו ואמרו 'רבותינו' וכו', ללמד לנו דרך מוסר, כי בעוה"ה היצר הרע עושה פירוד לבבות ר"ל, ואם לפעמים מתאספים צדיקים יחד וגם תלמידיהם עמהם, אז כל כת וכת מהתלמידים אומרת אשר אך רבם הוא הראש, ונקרא רבי, ומטילין דופי בצדיקים אחרים, וכן כת שניה אומרת מהיפוך להיפוך ונעשה מזה פירוד לבבות חלילה. על כן סיפר לנו המגיד אשר לא כן היה אז בשעת אסיפת הצדיקים האלה, כי באו תלמידיהם ואמרו להם 'רבותינו', היינו, כל אחד ואחד היה מחזיק את כולם להיות רבם בלי שום פירוד לבבות ח"ו, וזהו האחדות הפשוט והגמור. על כן אמרו 'הגיע זמן קריאת שמע', שהוא בחינת 'אחד', באחדות הגמור בלב אחד בבחינת ואהבת לרעך כמוך.

וכתב המגיד הקדוש מקאזניץ זיע"א (עבודת ישראל פרשת שלח): הרשעים כל אחד מתנשא בלבו אני אלוף, ולכן הם בעלמא דפרודא ואינם יכולים להתחבר, כמו שנראה בחוש כי לא יכלו לשבת יחדיו ולהם נאה הפיזור. מה שאין כך הצדיקים, הגם שכל אחד עובד בוראו בסגנון אחר, מכל מקום כולם מכוננים לדבר אחד, לאביהם שבשמים והם מתקבצים ומתאספים אחד לאחד כאיש אחד בלב אחד, שכל אחד מקטין את עצמו ומהדר העבודה להשי"ת שנותן בו כח ושכל לעובדו, ולכן לא יתגאה על חברו והם בעולם היושר ומתיחדים זה עם זה.

הרה"ק ה'דגל מחנה אפרים' זיע"א כתב (פרשת בחקותי): 'ונתתי שלום בארץ' (ויקרא כו ו). יש לפרש בדרך רמז על דרך 'ופרי הארץ לגאון ולתפארת' (ישעיהו ג, ד), פירש רש"י: פרי הארץ היינו בנים של

לזכר עולם יהיה צדיק

לזכר נשמת עמוד צלותהוהן דישראל כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי יוחנן סופר זצ"ל בן מורינו רבי משה גאב"ד ערלוי נלב"ע י"ג אדר א' תשע"ו

ספיר ויהלום

הארה חסידית לפרשת השבוע

'וירא' הוא לשון הבנה [כמו (בראשית י"ב) 'וַיֵּדָא וַיִּבֶן לְקִנְיָתָם', שדרשוהו חז"ל לשון התבוננות], וביאורו **שהבין שכל אשר עשה ישראל והכו מלכים אדירים**, היו בשביל 'לאמור', פירוש, כמו (דברים כ"ז) 'אֵת ה' הַאֲמַרְתָּ הַיּוֹם', שהוא לשון גודל אהבה ורעות, **שהצלחתו היה מפני תוקף האהבה אשר ביניהם**, על כן 'ויגר מואב מפני העם', ויאמר מואב אל זקני מדין, שהגם שמעולם היו שונאים זה לזה, עשו שלום ביניהם לדמות אל ישראל עם הקדוש, כי הקליפה הולך אחר הקדושה כקוף בפני האדם. אכן באמת לשוא עמלו, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין ע"ב) כינוס לרשעים אוי להם וכו'. ואיתא בזהוה הקדוש (ח"ב משפטים צ"ה) שארי בחיבורא וסיימי בפרודא, על כן 'ויאמר וגו' עתה ילחכו הקהל', ביאורו, **הקהל דייקא, שמפני אשר הם נקהלים יחד באהבה וחיבה, על כן ילחכו וגו' כלחוך השור את ירק וגו', פירוש, בלחכה אחת ובלי טורח ועמל, כי מפני התחברותם נעשים להם נסים ונפלאות בלי טורח כלל**.

שמך הולך מסוף העולם ועד סופו, בוודאי אתה מסוגל לזה לתורה לכל ישראל, אבל עדיין לא הגעת, וצריך אתה השתדלות להשיג זאת המדרגה עכדה"ק. וזה שהודיעו לנו חז"ל להוי ידוע שנשמות תלמידי חכמים מסוגלות מטבען להרבות שלום בעולם, וממילא יבין כל תלמיד חכם בדעתו ושכלו עד כמה הוא רחוק מזה ועד כמה מוטל עליו להשתדל להשלים עצמו להיות זכאי לכך (תפוחי חיים להגה"צ רח"א פאננט מקארלסבורג זצ"ל מס' ברכות).

חותם הרה"ק המאור ושמש' את דבריו שהובאו לעיל, כי זה פירוש הכתובים הפותחים את הפרשה (במדבר כ"ב-ד): 'וַיֵּרָא בְּלֶקַח בֶּן-צִפּוֹר אֶת בְּלָאָק בֶּן-אֶשּׁוּר עֶשֶׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶמְרֵי. וַיִּגַּר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד מֵאֵד כִּי רַב הָיָא וַיִּקְרָא מוֹאֵב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר מוֹאֵב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל אֶת בְּלָאָק בֶּן-צִפּוֹר הַשּׂוֹר אֶת יֶרֶק הַשְּׂדֵה וַיִּלְקַח בֶּן-צִפּוֹר מִלֶּקַח לְמוֹאֵב בְּעַת הַהוּא. וְאֵלוּ דְבָרָיו: וְזֶהוּ אִמְרו 'וירא בלק',

ומתלהטים אחריה

לרגל היולא קדישא של אור העולם רבינו האור החיים' הקדוש וזכותו יגן עלינו

שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם (אור החיים דברים ח' ב).

ומורה באצבע על התלהבות מיוחדת במינה, וצריך להבין ביאור הדברים.

אך יתבאר על פי משל מן החיים. אם אנו רואים אדם שמכין לעצמו כוס קפה ערב בטרחה רבה ומרובה ולבסוף אינו שותהו, נאמר מיד שהוא שונה. אולי הוא משוגע. מפני מה טרח אם אינו שותה. אולם הבה ונחשוב חשבוננו: למה לו הוחלט לנו שהוא משוגע, אין זאת אלא מפני שהוא נוהג באופן אחר מיתר בני האדם. הוא חורג מן הרגילות. אמנם אם אותו אחד הוא איש עסקים שלהוט אחר עסקיו הבווערים וכלל לא שם לב שהכוס קפה נמצא לידו, בכהאי גוונא בוודאי לא יחשב לאיש משוגע, מאחר שאין הוא שונה בכך מאחרים ואין מעשיו חריגים. הוא באמת שכח שיש לו כוס שתייה.

אם אדם מכין כוס קפה ולפתע שומע כרוז מכריז שמחליקים אלף דולר ברחוב הסמוך, והוא זונח את הקפה כדי לרוץ לקבל אלף דולר הרי זה איש רגיל לגמרי, אדרבה, אם היה נשאר לשתות את הקפה או היו חושבים עליו שהוא משוגע. ואם אין הוא זקוק לסכום זה, הרי שבסכום כפול ומכופל בוודאי היה רץ כדי לקבלו. כיצא בזה, אם יחליט אדם ללכת בבגדי שחור מכף רגל ועד ראש הכי יהיה נחשב לאדם מן היישוב. בוודאי שלא. אך אם כל אנשי מקומו יהיה מנהגם בכך, הרי אדרבה אם לא ילך כך יהיה זה משונה ומשוגע.

ידועים ומפורסמים דבריו הנשגבים של רבינו האור החיים הקדוש זיע"א אודות מעלת התורה במטבע לשון נפלא ונורא: **שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה**, ולא עוד אלא **שלא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה** - הם גם היו 'משתגעים' ומתלהטים' אחרי התורה, וגם לא היה נחשב בעיניהם מאומה מכל ענייני עולם הזה, לא כסף ולא זהב, אלא היו עסוקים אך בעסק התורה, **'כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם'**, כדברי זוהר הקדוש (ח"א קלא'): רבי אלעזר פתח ואמר, 'גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך' (תהלים קי"ט יח), כמה אינון בני נשא טפשיין דלא ידעין ולא מסתכלין לאשתדלא באורייתא, בגין דאורייתא כל חיין וכל חירו וכל טוב בעלמא דין ובעלמא דאתי - כמה הם טפשים בני אדם שאינם יודעים ואין מסתכלים לעסוק בתורה, שהרי התורה היא כל החיים וכל החירות וכל הטוב בעולם הזה ובעולם הבא]. 'גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא' (אבות פ"ו מ"ז).

לכאורה יש להתבונן בלשונו של רבינו, מה ביאור הדבר 'משתגעים ומתלהטים אחריה', למה זה יאמר בלשון 'משתגעים' שהוא לשון שמצאנוהו בתוכחה כמו שנאמר (דברים כ"ד) 'היית משוגע ממראה עיניך', וגם 'מתלהטים' הרי זה לשון להט של אש,

לזכר עולם יהיה צדיק

לזכר נשמת עמוד צלותהון דישאל כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי יוחנן סופר זצ"ל בן מורינו רבי משה גאב"ד ערלוי נלב"ע י"ג אדר א' תשע"ו

ספיר ויהלום

הארה חסידיה לפרשת השבוע

בשני, ועד מתי נתנגד לכל מה שאני אומר, הלא שלמה המלך ע"ה קרא לי 'זקן', ואילו לך הוא קרא 'ילד'?

אמר לו היצר הטוב: אדרבה, לך קרא שלמה המלך 'כסיל', ואילו לי קרא 'חכם', ואין החכם שומע לכסיל.

אמר לו היצר הרע: אף על פי כן 'השלם עמי שעה אחת'. אמר לו היצר טוב: מה תרצה לעשות באותה שעה?

השיב היצר הרע: אומין את אחד מן החסידים הגדולים לבית מרוח. אמר לו היצר הטוב: את מי תרצה להזמין.

השיב לו היצר הרע: את החסיד פלוני. אמר לו היצר הטוב: ומי מונע זאת מידך?

השיב היצר הרע: הוא חסיד גדול ולא ישמע בקולי, אלא אם כן גם אתה תסכים בעדי. אמר לו היצר הטוב: אני אתן לו רשות ללכת לשם.

בא היצר הרע ודבר על לבו של החסיד ללכת לשם, אך החסיד לא אבה לשמוע. עד שבא היצר טוב ואמר לו: תלך, אולי עוד יצא מזה דבר טוב.

הלך החסיד לבית המרוח והקשיב לדברי הליצנות שם. לאחר מכן, כנס לחדר הפנימי וראה כיצד משחקים בקלפים, ראה איך הם שקועים במשחק, והיה מרותק להם במשך שעתיים. כשחזר החסיד לביתו, החל בוכה במר לבו. נזעקה אליו הרבנית אשת חבר, מה לך בוכה. אמר לה: מנורת זהב מפוארת היתה לי, הלילה מסרתי לה לבדיקה ונמצאו בה סיגים, החלה הרבנית חושבת שמא השתטה, 'כלום מתוך שכרות הינך דובר' - שאלה אותו, איזה כלי זהב בראשך יש לך?

אמר לה החסיד: יודע אני מה שאני אומר. לבי הוא מנורת הזהב שלי. כל הימים הייתי בטוח שהוא כלי זהב ללא סיגים. אך לאחר שראיתי מה שראיתי, הנה ראיתי: שעדיין לא הגעתי להיות זהב מזוקק, אם אותם משחקי קלפים יכולים היו להיות שקועים במשחקם כך, איך לא אבוש שאני אינני רתוק כך לגמרא.

למחרת, פגש אותו היצר הרע מתפלל בדביקות כזאת, בחשק ובתהלהבות יתירה, וידע כי הפסיד את שרצה להשיג.

כאשר יהודי יושב ולומד שעה רצופה, הרי הוא צריך להיות בבחינת 'משתגע' ולא לקום ממקומו, ולא זו בלבד, אלא להיות גם בבחינת 'מתלהט', שאבריו בוערים בתורת ה', עד שהלחב עולה מאלהו ואין הוא יכול להניח תורת חיים מקור חיותו. ואולי דרך רמו יש לפרש עוד הכוונה, שאפילו אם הוא חש בעצמו בחינה של 'משתגע' ושל 'מתלהט', גם באופן זה אין לו לנוח מלימודו, כי בוודאי יבוא מזה לידי 'מתיקות ועריבות התורה'.

נמצא שכל עניין השיגעון אינו אלא עניין יחסי, שתלוי לפי מידות האדם, במה הוא נחשב כמשונה במעשיו ובמה אינו נחשב משונה.

כן הוא הדבר הזה בלומד התורה הקדושה, אדם שיושב ולומד ברוגע וזוכר שיש לו כוס קפה אינו דומה למי שכל כך להוט אחרי התורה עד שכל מה שאינו קשור לתורה אינו נמצא בעולמו, וממילא לעומד מהצד הוא עלול להיראות כשונה וכחריג. כאשר באמת אין הוא שונה אלא משוקע בתורה. נמצא שאין זה משוגע לשלילה כי אם לחיוב.

הצד השווה של המשוגע והמתלהט הוא בכך שאותו אדם בהנהגתו מתנתק לגמרי מסובביו, עד שאי אפשר לומר לו מה תעשה, הלא אי אפשר לומר דבר וחצי דבר למשוגע, כשם שאי אפשר לקוות מאחד שמתלהב ומתלהט וכל כולו נמצא בתוך הלהט והאש, כי מבחינתו בשעה זו הוא סבור שהוא איש רגיל ומעשיו כשורה. אין זה מעניינו מה האחרים חושבים עליו.

וכן ממש אנו אמורים להיות משוקעים בלימוד התורה הקדושה, כדרשת חז"ל על הפסוק 'זאת התורה אדם כי ימות באהלה', אמר ריש לקיש אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. בפשטות הכוונה במי שמתייגע ועמל בה, כמו רבא שהיה לומד תורה ודורך על האצבע, והאצבע היה זב דם והוא לא הבחין בכך. אבל בספרים הקדושים מבואר ענין אחר: 'יודעים אתם אצל מי מתקיימת התורה, אצל מי שכל העולם נחשב אצלו כ'מת' בשעה שהוא לומד. אין הוא רואה כלום חוץ מלימוד התורה. אין כלום מלפניו. כאשר הוא יושב ולומד אין שום דבר בעולם. זהו 'משתגע' ומתלהט', כמו המשוגע והמתלהט שאין להם בכלל שליטה עצמית, לא מעניין אותם מהעולם, הם מתנהגים לפי מה שנראה להם באותה שעה. כך הלומד תורה, צריך ללמוד באופן כזה שלא מעניין אותו מאומה ולא נחשב בעיניו מאומה.

מסופר על ה'חזון איש' זיע"א שראה פעם בחורים משוחחים ביניהם לאחר שעסקו בתורה שעתיים, קרא להם ה'חזון איש' ואמר להם, התדעו איזה משמעות יש ללימוד של 5 שעות רצוף? הלא לא מתחילים להרגיש בתענוג התורה לפני שלומדים 5 שעות ברציפות. ומה הן 6 שעות ברציפות? הרי מדובר תענוג עילאי שאי אפשר לתאר בו מילים. ומה הן 7 שעות ברציפות? הרי זה להיות ממש בתוך גן עדן. ו-8 שעות ברציפות? זהו כבר הנאה ותענוג שאי אפשר להשיג בשום מקום שבעולם, ומי מדבר על 9 שעות. ומכיוון שכך, אמר להם ה'חזון איש', הלא בין כך תמשיכו אח"כ ללמוד, ואיך היה שווה לכם להפסיד את ההנאה הגדולה שבתנאות בגלל שיחה קצרה שהפסיקה את הלימוד.

דרך משל היה ה'בן איש חי' זיע"א מספר: פגש פעם היצר הרע את היצר הטוב, אמר היצר הרע ליצר הטוב: עד מתי נלחם האחד

ספיר ויהלום

הארה חסידית לפרשת השבוע

פעם אחת ישב הרה"ק רבי אברהם מסאכאטשוב זיע"א, ה'אבני נזר', בסעודת נישואין של אחד מנכדיו, והיה שם בין המסובין, לא רחוק ממנו, גביר אחד, בר אוריין ובר אבהן, שהיה לו מוח גדול מאד אך לא עבד את עצמו, מחמת שלא היה רוצה ללמוד והניח כל כשרונות שלו בעניינים אחרים. והיה סוחר חרוץ ושנון מיערות וכפרים. ואז פתח ה'אבני נזר' את פיו הקדוש והטורח ואמר דרך תוכחה: **גם אני נבראתי עם מוח גדול, אך לפי גודל החשק והיגיעה שלי בלימוד התורה אף אם לא נבראתי כן גם כן הייתי ראוי לדעת מה שאני יכול ללמוד עכשיו.**

וסיפר על כך מעשה נורא מילדותו ממש, שפעם אחת בליל ה', אור ליום ו' עש"ק, אמר לאביו הגאון ז"ל: אבי, למה לא למדת עדיין עמי הסוגיא דשיקול הדעת. וענהו אביו: הלא אם תרצה ללמדה יכול אתה ללמוד הסוגיא גם בעצמך ומי מוחה בידך. ובשמעו כן תיכף ישב עצמו ללמוד ולא היה ישן כל הלילה מאומה. וכן למרת ביום ערב ש"ק לא פסק פומיה מגיורא ולמד רק הסוגיא ההיא כל היום, עד שאמו הצדקת ע"ה אחר הדלקת נרות של שבת קודש הזכירה אותו שצריך ללבוש בגדי שבת. והתפלל מנחה וחזר תיכף ללימודו עד אחר הצות הלילה שאז עשה אביו הגה"ק זיע"א קידוש דכרכו בקודש, ואכל עם אביו סעודת ש"ק, ואחר כך חזר ללימוד ולא היה ישן גם בליל ש"ק מאומה. ולמד בלי הפסק עד עת צהריים בש"ק, ואז גמר כבר כל הסוגיא ההיא. וכשאכל אח"כ עם אביו ביחד סעודת ש"ק אמר לו אביו: בני חביבי, הנה כבר למדת עכשיו גם הסוגיא דשיקול הדעת אבל הכי חידשת גם כן מה בסוגיא זו? וענהו: אבי, אבי ב"ה שחידשתי וחדשתי הרבה. והתחיל להציע דברי חידושי לפני אביו הגה"ק זיע"א ונמשך הפלפול בינו ובין אביו ולחמנו זה עם זה עד שהיה צריך אביו לכרוך ראשו במספחת מחמת עומק הדברים, ומשכא להו שמעתא בזה עד שעת מנחה. ואחר שלש סעודות חזרו לפלפולם עד אחר צות הלילה דמוצאי שבת קודש. וכססיים ה'אבני נזר' סיפורו פנה עצמו אל גביר הנ"ל ואמר אליו ברגש קודש: עכשיו אומר לך דבר אחד, אם תבטיח לי ע"כפ שבכל יום יום תלמוד איה דפים גמרא הרי טוב, ואם לאו הנה גם כל הונך אקח ממך כ"ו, והבטיחו לו תיכף שיקיים דבריו הקדושים ('אביר הרועים' אית כג.).

בקול גדול, בנעימה והתלהבות. העיפות גברה על החסיד הצעיר, שמורות עיניו נעצמו והוא נרדם. כשהתעורר כבר האיר היום ועדיין ישב ה'דברי יחזקאל' והגה בתורה במרוץ ובשקידה (רביה"ק משינאווא, ח"א עמוד רטו)

בשובו של הרה"ק האמרי אמת מגור זיע"א לפולין, מביקורו הראשון בארץ ישראל, עשה ה'אמרי אמת' שהיה קצרה בעיר וורשה, ומשם היה אמור להמשיך לביתו בעיירה גור. בינתיים נכנס אל בית גיסו הגרי"מ בידרמן זצ"ל שהתגורר שם, ופנה לאחותו הרבנית אסתר ע"ה באמריה: **אני עייף מאוד. הבינה אחותו שברצונו לנוח מעט, והכינה ארוחת חדר מיוחד עם מיטה עבורה. נכנס הרבי אל החדר פנימה אך לא שכב לתת מרגוע לאבריו התשושים, כי אם הוציא מסכת שבת וישב ללמוד בהשתוקקות בפרק 'כל הכלים', כשהוא קורא בקול שנשמע בחוץ: 'כל הכלים, מ'וועט זיך נעמען צום לערנען מיט אלע כלים' - [נתחיל ללמוד עם כל החושים].** ובלמוד הזה ריענן את עצמו, הפיג עייפותו. התורה שלמד הייתה תורת ה' תמימה - משיבת נפש...

ומעשה שהיה כשנולד לו בן זקוניו, הרה"ק הפני מנחם זיע"א, בפאליניץ. וה'אמרי אמת' הגיע ממרחק לרגל השמחה, כי שהה באותם הימים בקריניצא, והיה עליו לעשות דרך ארוכה, כשבע שעות נסיעה ברכבת, בכדי להגיע למחוזו חפצו. כיון שבא, הודרו ונכנס אל החוילה אשר הרבנית ע"ה נמצאת בתוכה. שהה בפנים החדר רגעים אחדים וברך 'מזל טוב', ותיכף יצא בלי שהיות אל המרפסת המכוסה סביב ביליון, וישב ללמוד בקול רם שנשמע החוצה. האנשים המקורבים שעמדו אצל הבית לא יכלו לכבש את התפעלותם, כי הנה בן נולד לו לעת זקנותו, וההתרגשות לא מעטה, ורק זה עתה בא ממצע ארוך בשוואזי התעייף ונתייע בו, אך כל מעייניו של הרבי בלימוד התורה, זאת מנוחתו והיא ששון ליבו (ראש גולת אריאל ח"א עמוד רצב-רצג).

הרבה פעמים הגיע הרה"ק ה'שפע חיים' מצאנז זיע"א אל היכל הישיבה כשהוא חובש לראשו כיפה הפוכה, שהיא כידוע סגולה להעביר כאב ראש, והכירו על פי סימן זה שהוא שרוי בעיצומו של סבל. יש שחבש לראשו מגבת לחה כדי להפיג מעט את הכאב. בהיכנסו ראו הבחורים שיגדי מצחו בולטים, כל כולו מיוסר וכואב והנו חסר אונים. הוא מתיישב על כסאו לאמירת השיעור בלא טיפת כח. רק משהתחיל בשיעור וחדר לאיטו בעומק הסוגיא הפך לפתע החלוש לגיבור והסתער בהתלהבות לעקור הרי הרים ולטוהן אהדי. כל חולשתו נעלמה ברגע זה כלא היתה. היסורים היו עכשיו ממש בדלן ממנו, כדברי חז"ל שם, אך כאשר סיים את פלפולו, באותו רגע שהשיעור הגיע לסיומו, צנח שוב אל מושבו חדל אונים קרוב

סיפר הרה"ק ה'שפע חיים' מצאנז זיע"א סיפור ששמע מפי אחד מחסידיו הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זיע"א בעל 'דברי יחזקאל', ואשר אירע לעת זקנתו של ה'דברי יחזקאל' בהיותו כבן שמונים שנה: בליל שמחת תורה לאחר עריכת השלחן הטורח שלאחר הקפות שלאחר שמיני צערת והושענא רבה, אמר לגבאי: אברהמ'לי הוצא כל איש מעלי כי חלש אני מאוד. מיד הוציא הגבאי את כולם וה'דברי יחזקאל' נכנס לחדרו. החסיד מספר המעשה היה אז צעיר לימים והתחבא מתחת למיטתו. הוא ראה כיצד ה'דברי יחזקאל' נכנס לחדר, סוגר את הדלת מוציא גמרא ומתחיל ללמוד

לזכר עולם יהיה צדיק

ספיר ויהלום

הארה חסידית לפרשת השבוע

להתעלפות. בקושי רב שרך את רגליו החוצה כשהוא נשען על כתפי משמשו עד שבא אל דירתו ושכב מיד.

יום אחד שלח לקרוא אליו אנשים אחדים מעושי דברו בעיני ציבורי חשוב ביותר, ולא עוד אלא שנקב בשעה מסוימת שבה יתוודע עמהם. והיה כבואם לא מצאו האנשים את הרבי במעונו. מפי אנשי הבית נודע להם כי בשעה זו ממש הוא משמיע שיעור בהלכה לפני התלמידים בהיכל השיבה. הדבר היה בעיניהם לפלא מה ראה להזמין אותם לשעה כזאת שנתכוון להגיד בה את שיעורו. אחרי השיעור התברר להם פשר השינוי שחל בסדר יומו, השיעור לא היה מתוכנן מראש. הרבי גופו פנה אליהם בהתנצלות וביקש סליחתם לא יכולתי אחרת, הייתי בעל יסורים גדול, תקפוני כאבי ראש נוראים ולא היתה לי שום ברירה כי אם ללכת אל התלמידים ולהרצות שיעור בפניהם, ככה הוטב לי מורתא (לפדי האש, עמוד תצאנא).

וכתב הרה"ק ה'ברך משה' מסאטמאר זיע"א (פרשת בחקותי): וממוצא דבריהם הקדושים אנו למדים עד היכן מגיע נעימות עריבות ומתיקות עסק התורה וקיום המצוות אצל הצדיקים והחסידים, כי אין שום תענוג בעולם הזה ובעולם הבא אשר יערוך אצלם נגד התענוג הנפלא שיש להם בעת עסקם בתורה ועבודתה.

וכן מובא בקונטרס 'תהלה למשה' שסיפר א"ז הישמח משה זללה"ה, כי בחלומו הוליכו אותו להראות לו הגן עדן, ובא לבית גדול יפה נאה ובתוכו עמד שולחן קטן שקורין טסענדי"ן, ואצלו עמד זקן אחד ולמד, ואמרו לו כי זה העומד ולומד הוא אחד מהתנאים בעלי המשנה, ושאל האי סבא קדישא וכי זה הגן עדן של התנא והלא כזה ישנו גם בעולם הזה והשיב לו האם תדמה כי התנא הלזה הוא בגן עדן, הגן עדן הוא בתוכו ובלבבו. ורמוז זה על ביטחון משה (פרשת ויקרא) שנתגלה לו בחלום בעיני הגן עדן של התנאים, עיני שם. הרי שלך לפניך אשר אף בעולם הבא אין להם לצדיקים בגן עדן תענוג יותר גדול מזה להיות יושב ועוסק בתורת ה'. ועל אחת כמה וכמה בעולם הזה אשר כל חפציה לא ישוו נגד רגע אחד לימוד התורה. וכמו שכתב באור החיים הקדוש פרשת תבוא: שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף והרב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם. עכ"ל.

ולשמע דברים אלו ראוי שתתלהב נפש האדם להיות דבוק בעסק התורה ותוקד בעצמותיו רשפי אש אהבת תורתנו הקדושה ובה יגה יומם ולילה. ועל פי זה יתבאר הכוונה בתפילת רבי נחוניא בן הקנה: אני עמל ומקבל שכר, היינו בשעה שאני עמל על התורה באותה שעה אני מקבל שכר, כי אין לו שכר גדול מזה שזוכה להיות יושב

בבית המדרש ועוסק בתורה, וזהו אומר: 'ומקבל שכר' בלשון הוה, כי עצם עמל התורה הוא הוא השכר והתענוג הגדול ביותר שישנו בעולם הזה ובעולם הבא. אבל 'הם עמלים ואינם מקבלים שכר', כי העמל בחפצי עולם הזה אין בו תענוג ונחת רוח אלא טורח ויגיעה רבה ומרבה נכסים מרבה דאגה. ועל זה ממשיך אחר כך ליתן הודאה גם על שכר עולם הבא ולזה אומר 'אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת', כי חוץ מן התענוג שיש ללומדי תורה בעולם הזה נאמן הקב"ה לשלם שכר פעולתן לעולם הבא ומה רב טובך אשר צפנת ליראיך. עכ"ל.

וכה דבר בקדשו רבינו הרה"ק המגיד ממעזריטש זיע"א בביאור דברי הכתוב (ויקרא ו-א): 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. צֵאת אַתָּה וְאַהֲרֹן וְנָתַתְּ בְּיַדְיָ לְאָמֵר זֹאת תּוֹרַת ה'עֲלֶה הוּא הַעֲלֶה עַל מִזְבֵּחַךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּלָה עַד הַבֶּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּנְקָד בּוֹ וּפִירֵשׁ רִשׁוֹ: 'צו את אהרן' - אין 'צו' אלא לשון זיווה מיד ולדורות. אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס. שהכוונה בזה היא שזירום על לימוד תורה בהתלהבות ובהתלהטות. וז"ל על פי מה שאמרו רז"ל (מנחות קו). כל העוסק בתורה כאילו הקריב כל הקרבנות, שנאמר 'זאת תורת העולה'. ואפשר לומר ע"פ רמז כל הפרשה הזו: 'צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה', פירוש, זירוז מיד ולדורות, כי התורה לא תתבטל לעולם, כי לא תשכח מפי זרעו (דברים לא כא), לכך זרזם שיעסקו בתורה שהיא העולה למעלה מכל הקרבנות. והדו מפרש על איזו תורה זרזם. ואמר: 'היא העולה על מוקדה', רצה לומר שהיא בהתלהבות ובהתדבקות הבורא יתברך, ולא שיהיה ח"ו מן השפה ולחוץ, כי כל מלה דלא נפקית בדחילו ורחימו לא פרכת לעילא, ואינה קרויה עולה.

ומה שנאמר 'על המזבח', הוא האדם הנקרא מזבח, כמ"ש רז"ל (בר"ך יד ח) על הפסוק (בראשית ב' ז) 'ויצר את האדם עפר מן האדמה', מהיכן נברא, ממקום כפרתו מן מזבח אדמה. ואמר 'כל הלילה', רצונו לומר, כל ימי חיי האדם בעולם הזה שהוא דומה ללילה. 'עד הבוקר' יהיה 'אש', היא התורה הנקראת אש, תוקד בו בהתלהבות גדולה ובדבדבקות בבורא יתברך. ובסוף הפרשה 'אש תמיד וגו' לא תכבה', אפילו רגע אחד, רק יקיים 'הגית בו יומם ולילה' (יהושע א ח), וזהו באמת צריך זירוז גדול מיד ולדורות, כי לא תבטל כנוכר.